ELEKTORZY BRANDENBURSCY

FRYDERYK I

1415–1440

OJCIEC: *Fryderyk V Norymberski*

Był najstarszym synem i zapewne pierwszym dzieckiem Jana II, burgrabiego Norymbergii z dynastii Hohenzollernów (Zollernów), oraz jego żony Elżbiety, hrabianki hennebergskiej. Urodził się przed 3 marca 1333. Po śmierci ojca 7 października 1357 odziedziczył godność burgrabiego Norymbergii, jednak wedle statut rodzinnego z 1342 dzielił władzę ze stryjem Albrechtem (zm. 1361). 6 kwietnia 1362 uzyskał od Karola IV urząd dowódcy wojskowego (Reichshauptmann) na Frankonię, a 17 marca 1363 cesarz potwierdził jego status księcia Rzeszy. 31 marca 1371 został landwójtem w Górnej Szwabii. Od 1382 pełnił urząd doradcy króla czeskiego Wacława IV (wcześniej margrabia brandenburski, zob. poprzedni rozdział). Dnia 19 maja 1385 wydał *Dispositio Fridericiana* (rozporządzenie fryderycjańskie), w którym dokonał podziału posiadanych ziem między synów, Jana i Fryderyka, a 11 kwietnia 1397 przekazał im rządy. Zmarł 21 stycznia 1398 w zamku Plassenburg w Kulmbach i spoczął w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornym cystersów w Heilsbronn.

Jego żoną była poślubiona 7 września 1350, zapewne w Jenie, *Elżbieta, landgrafówna miśnieńska i turyńska*.

MATKA: *Elżbieta Turyńska*

Była ona córką Fryderyka II Poważnego, margrabiego Miśni i landgrafa Turyngii z dynastii Wettynów, i księżniczki bawarskiej Mechtyldy, przyrodniej siostry margrabiego brandenburskiego Ludwika I Starszego (zob. poprzedni rozdział). Urodziła się 22 listopada 1329 w zamku Wartburg, a zmarła 21 kwietnia 1375 na zamku w Ansbach i została pochowana w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) u cystersów w Heilsbronn.

RODZEŃSTWO (1–10):

1 *Elżbieta* (ur. 1358, zm. 1411). W 1374 poślubiła *Ruprechta, elektora Palatynatu Reńskiego oraz króla rzymsko-niemieckiego* (ur. 1352, zm. 1410), z którym miała liczne dzieci.

2 *Beatrycze* (ur. ok. 1362, zm. 1414). W 1375 została żoną *Albrechta III, księcia Austrii* (ur. 1348, zm. 1395), wdowca po Elżbiecie Luksemburskiej (zob. biogr. margrabiego Wacława, poprzedni rozdział), z którym dochowała się syna.

3 *Małgorzata* (ur. ok. 1363, zm. 1406). Najpóźniej w 1383 wyszła za *Hermana II Uczonego, landgrafa heskiego* (ur. 1340–42, zm. 1413), któremu urodziła liczne dzieci.

4 *Anna* (ur. ok. 1364, zm. po maju 1392). Klaryska w Hof, później w Seusslitz koło Miśni.

5 *Katarzyna* (ur. ok. 1365, zm. 1409). Zaręczona z *margrabią brandenburskim Zygmuntem* (zob. poprzedni rozdział), później przełożona klarysek w Hof.

6 *Agnieszka* (ur. ok. 1366, zm. 1429–32). Ksieni klarysek w Hof.

7 *Siostra* (ur. 1367, zm. młodo).

8 *Siostra* (ur. 1368, zm. młodo).

9 *Jan III* (ur. ok. 1369, zm. 1420). Burgrabia Norymbergii, pan Górnej Frankonii z Bayreuth, Kulmach i Hof. W 1381 pojął za żonę *Małgorzatę Luksemburską* (zob. biogr. margrabiego Wacława, poprzedni rozdział), z którą dochował się córki.

10 *Siostra* (ur. 1374, zm. wnet).

*

Urodził się między 6 sierpnia a 26 listopada 1371 jako drugi syn i dziesiąte z kolei dziecko burgrabiego norymberskiego Fryderyka V oraz jego żony Elżbiety. Zgodnie z wydanym przez ojca 19 maja 1385 rozporządzeniem fryderycjańskim (*Dispositio Fridericiana*) została dlań przeznaczona Środkowa Frankonia ze stolicą w Ansbach, którą objął po zrzeczeniu się rządów przez Fryderyka V 11 kwietnia 1397; w tym samym dniu wraz ze starszym bratem Janem III przejął po ojcu godność burgrabiego Norymbergii jako *Fryderyk VI*. W następnym roku otrzymał od króla rzymsko-niemieckiego Wacława (wcześniej margrabiego brandenburskiego, zob. rozdział drugi) stanowisko dowódcy

wojskowego Rzeszy (Reichshauptmann) na Bawarię i Frankonię. Był stronnikiem następcy i przyrodniego brata Wacława, Zygmunta (zob. drugi rozdział), podczas jego starań o koronę niemiecką w 1410, za co Luksemburczyk wynagrodził go 8 lipca 1411 nadaniem godności dziedzicznego namiestnika Brandenburgii wraz z prawami margrabiego. Aktem wydanym 30 kwietnia 1415 w Konstancji Zygmunt nadał Fryderykowi godność dziedzicznego margrabiego brandenburskiego wraz z tytułem arcykomornika Rzeszy i godnością elektorską – jako margrabia-elektor przyjął Hohenzollern imię *Fryderyka I,* a 18 kwietnia 1417 na soborze w Konstancji złożył władcy niemieckiemu hołd lenny. W skład posiadanej przez niego Brandenburgii wchodziły Stara Marchia, Marchie Przegnicka i Środkowa oraz większa część Marchii Wkrzańskiej; nadto po śmierci starszego brata, Jana III, 11 czerwca 1420 odziedziczył Górną Frankonię z Bayreuth, Kulmach i Hof. 2 października 1418 Zygmunt przekazał mu urząd wikariusza (namiestnika) Rzeszy Niemieckiej, a 5 września 1422 mianował Hohenzollerna naczelnym dowódcą swoich wojsk na czas wojny z husytami. Aktem z 27 czerwca 1427 Fryderyk odsprzedał zamek w Norymberdze władzom miasta, zachowując przy tym tytuł dziedzicznego burgrabiego.

Zmarł 20 września 1440 w swoim zamku w Cadolzburgu (Kadolzburg) i znalazł spoczynek w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w podziemiach kościoła klasztornego cystersów w Heilsbronn; od rozwiązania klasztoru w XVII w. jest to kościół protestancki pw. śś. Marii i Jakuba.

MAŁŻONKA FRYDERYKA I:

poślubiona 18 września 1401 w Schöngau:

Elżbieta, księżniczka bawarska, córka Fryderyka Mądrego, księcia dolnobawarskiego na Landshut z dynastii Wittelsbachów (syna księcia bawarskiego Stefana II z Klamrą, zob. biogr. margrabiego Ludwika I Starszego, rozdział drugi), oraz jego drugiej żony Magdaleny, córki Barnaby Viscontiego, pana (seniora) Mediolanu, Bergamo, Cremony, Lodi i Bolonii. Urodziła się ona w 1383. Podczas nieobecności męża, przebywającego najczęściej w służbie cesarskiej poza granicami Marchii, sprawowała rządy w jego imieniu. Zmarła 13 września 1442 na zamku w Ansbach i została pochowana u boku męża.

DZIECI FRYDERYKA I (1–10):

1 *Elżbieta*. Urodziła się w 1402 (między 1 maja a 29 września 1403), a 9 kwietnia 1418 w Konstancji poślubiła *Ludwika II, księcia legnicko-brzeskiego* (ur. 1380–85, zm. Legnica 30.04. 1436), syna Henryka VII z Blizną, księcia brzeskiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów, oraz jego drugiej żony Małgorzaty, księżniczki mazowieckiej, córki Siemowita III Starego. Był on uprzednio żonaty z Jadwigą, córką Jana Zápolyi, hrabiego (żupana) Trenczyna, jednak małżeństwo to było bezpotomne; z margrabianką Elżbietą dochował się młodo zmarłego syna oraz trzech córek. Po śmierci Ludwika Elżbieta wyszła za mąż za potomka górnośląskiej linii Piastów i kuzyna zmarłego, *Wacława I, księcia cieszyńskiego i bytomskiego oraz księcia bielskiego* (ur. ok. 1416, zm. Bielsko 1474), syna Bolesława (Bolka) I, księcia cieszyńskiego i bytomskiego, oraz jego żony Eufemii (Ofki), księżniczki mazowieckiej, córki Siemowita IV; małżeństwo zawarli między 9 grudnia 1438 i 17 lutego 1439, lecz pozostało ono bezdzietne i w 1445 lub 1446 zakończyło się rozwodem, po czym Elżbieta wróciła do Legnicy. Zmarła 30 lub 31 października 1449 w zamku legnickim i spoczęła u boku pierwszego męża w kościele kartuzów pod Legnicą.

2 *Jan Alchemik*; przydomek zyskał u współczesnych z racji na zainteresowanie wiedzą tajemną. Urodził się w 1406, zapewne krótko po 27 marca. Dzięki małżeństwu z córką elektora saskiego był przewidywany przez cesarza Zygmunta do objęcia schedy po Askańczykach z Saksonii, jednak w 1422 Luksemburczyk – poróżniony z ojcem Jana – przekazał elektorat saski Wettynom. W 1426 ojciec mianował go namiestnikiem (rządcą) Marchii. Ponieważ jednak Jan zaniedbywał sprawy państwowe, oddając się głównie alchemii, w 1437 Fryderyk I powierzył godność namiestnika drugiemu synowi i imiennikowi, który po jego śmierci w 1440 przejął rządy w Brandenburgii. Podczas podziału terytoriów rodzinnych w 1447 Jan otrzymał Górną Frankonię z Bayreuth, Kulmbach i Hof, a jednocześnie zrzekł się praw sukcesyjnych do Marchii Brandenburskiej i godności elektorskiej. Z ramienia zięcia, króla Skandynawii Krzysztofa III, sprawował także urząd administratora jego rodo-

wych dóbr w Górnym Palatynacie. Zmarł 16 listopada 1464 w zamku Baiersdorf i został pochowany w ówczesnej nekropoli Hohenzollernów, jaką był kościół nieistniejącego już klasztoru cystersów w Heilsbronn.

małżonka Jana Alchemika:
poślubiona przed 26 maja 1416, zapewne w 1412:

Barbara, księżniczka saska, córka Rudolfa III, elektora saskiego z dynastii askańskiej (por. rozdział pierwszy, biogr. Albrechta I Niedźwiedzia), oraz jego drugiej żony Barbary, księżniczki legnickiej, córki księcia Ruprechta I z dolnośląskiej linii Piastów. Urodziła się ona najwcześniej w 1405, a zmarła 10 października 1465 na zamku w Bayreuth i spoczęła w chórze kościoła parafialnego w Bayreuth.

dzieci małżeńskie Jana Alchemika (A–D):

A *Barbara*. Urodziła się z początkiem 1423, a 12 listopada 1433 na zamku w Mantui została poślubiona przez *Ludwika II Turka, margrabiego (markiza) Mantui* (ur. 5.06. 1414, zm. Goito 12.06.1478), syna Jana Franciszka (Gianfrancesco) I, margrabiego Mantui z dynastii Gonzagów, i jego żony Paoli, córki Malatesty V Malatesta, pana na Pesaro; owocem ich mariażu były liczne dzieci. Barbara zmarła 7 listopada 1481 na zamku w Mantui i została pochowana w mantuańskim kościele św. Franciszka.

B *Rudolf*. Urodził się on 2 lutego 1424 na zamku w Trebitz opodal Wittenbergi, a zmarł w październiku (przed końcem) 1424.

C *Elżbieta*. Urodziła się przypuszczalnie w 1425. 29 września 1440 w Szczecinie jej mężem został *Joachim, książę szczeciński* (ur. zapewne 1423, zm. Szczecin 22.09.1451), syn Kazimierza V, księcia szczecińskiego z dynastii Gryfitów, oraz jego pierwszej żony Katarzyny, księżniczki brunszwickiej, córki Bernarda I, księcia brunszwickiego na Lüneburgu; dochowali się syna jedynaka, Ottona III, księcia szczecińskiego, ostatniego z tej linii dynastii Gryfitów. Ok. 5 marca 1454 owdowiała Elżbieta wyszła za *Warcisława X, księcia wołogoskiego* (ur. 1425–30, zm. Bardo (niem. Barth) 17.12.1478), syna Warcisława IX, księcia wołogoskiego, potomka dynastii Gryfitów, i poślubionej

mu Zofii, księżniczki sasko-lauenburskiej, córki Eryka IV, księcia saskiego na Lauenburgu z bocznej linii Askańczyków; ich dwaj synowie odumarli w dzieciństwie. Elżbieta zmarła krótko przed 10 kwietnia 1467 na zamku w Chomętowie w Nowej Marchii. Po jej śmierci Warcisław X ożenił się z Magdaleną, księżniczką meklemburską, jednak nie miał już więcej dzieci.

D *Dorota*. Urodziła się ok. 1430, a 12 września 1445 na zamku w Kopenhadze została żoną przez *Krzysztofa III, króla Danii, Szwecji i Norwegii, palatyna neuburskiego na Neumarkt* (ur. Neumarkt 26.02.1416, zm. Helsingborg 5 lub 6.01.1448), syna Jana, palatyna neuburskiego na Neumarkt z palatyńskiej linii dynastii Wittelsbachów, i jego żony Katarzyny, księżniczki pomorskiej, córki Warcisława VII, księcia słupskiego. 14 września 1445 w kościele Panny Marii (obecnej katedrze) w Kopenhadze została koronowana na królową małżonkę Danii, Szwecji i Norwegii. Po śmierci Krzysztofa, z którym nie dochowała się dzieci, 28 października 1449 w kościele Panny Marii w Kopenhadze poślubiła jego następcę na skandynawskim tronie, *Chrystiana I, króla Danii, Szwecji i Norwegii, księcia Szlezwiku-Holsztynu* (ur. 1425 lub 1426, zm. Kopenhaga 21.05.1481), syna Dytryka Szczęśliwego, hrabiego Oldenburga, oraz jego drugiej żony Jadwigi, hrabianki holsztyńskiej, córki Gerharda VI, hrabiego Holsztynu na Rendsburgu. Dochowali się piątki dzieci, od których wywiodła się dynastia Oldenburgów. Dnia 29 czerwca 1457 w katedrze uppsalskiej Dorota została powtórnie koronowana na szwedzką królową małżonkę. Zmarła 10 listopada 1495 na zamku w Roskilde i została pochowana u boku drugiego męża w kaplicy nazwanej później jego imieniem w obrębie katedry w Roskilde – nekropoli duńskich monarchów.

bastard Jana Alchemika (matka nieznana):

A *Fritz*. Rycerz, po raz ostatni wzmiankowany w 1456. Według niektórych opracowań pozostawił on dwie naturalne córki: *Magdalenę*, od 1484 żonę *Gilberta Borromeo, hrabiego Arona* (ur. ok. 1463, zm. 1508; mieli potomstwo), oraz *Franciszkę*, od 1477 żonę *Borsona, hrabiego Corregio* (zm. 1504).

3 *Cecylia*. Po raz pierwszy wzmiankowana 19 czerwca 1413, lecz mogła urodzić się nawet ok. 1405, co czyniłoby ją starszą od Jana Alchemika. 6 czerwca 1423 w Berlinie poślubiła *Wilhelma I Zwycięskiego, księcia brunszwickiego na Lüneburgu, Brunszwiku i Calenbergu* (ur. 1392, zm. Brunszwik 25.07.1482), syna Henryka II Łagodnego, księcia brunszwickiego na Lüneburgu z dynastii Welfów, oraz jego pierwszej żony Zofii, księżniczki pomorskiej, córki Warcisława VI Jednookiego, księcia wołogoskiego; urodziła mu dwóch synów. Zmarła w 1427 i została pochowana w welfickiej nekropoli w katedrze św. Błażeja w Brunszwiku. Po jej śmierci Wilhelm I ożenił się z Matyldą, hrabianką holsztyńską, z którą dochował się syna.

4 *Małgorzata*. Urodziła się ok. 1410, a 23 maja 1423 na zamku w Tangermünde wyszła za *Albrechta V, księcia meklembursko-szweryńskiego* (ur. ok. 1397, zm. 1.06–6.12.1423), syna Albrechta III, księcia meklembursko-szweryńskiego, w latach 1364–89 króla Szwecji, i jego drugiej żony Agnieszki, księżniczki brunszwickiej, córki Magnusa II Młodszego (Torquatusa), księcia brunszwickiego na Lüneburgu. Małżeństwo to okazało się krótkotrwałe i bezdzietne, a 20 lipca 1441 w Ingolstadt owdowiała Małgorzata poślubiła *Ludwika VIII Garbatego, Młodszego, księcia Górnej Bawarii na Ingolstadt* (ur. Paryż 1.09.1403, zm. zm. Ingolstadt 7.04.1445), syna Ludwika VII Brodatego, księcia górnobawarskiego z dynastii Wittelsbachów, i jego pierwszej żony Anny de Vendôme, córki Jana I, hrabiego Vendôme; mieli córkę, która zmarła w dzieciństwie. Trzecim mężem Małgorzaty został jej ochmistrz *Marcin, hrabia von Waldenfels* (zm. przed 7.05.1472), ponieważ jednak był to mariaż morganatyczny, przed jego zawarciem musiała się zrzec tytułu księżnej Bawarii, co nastąpiło 6 grudnia 1447. Zmarła 27 lipca 1465 w Landshut i znalazła spoczynek w klasztorze cystersów w Seligenthal koło Landshut.

5 *Magdalena*. Urodziła się ok. 1412 (najwcześniej wzmiankowana w źródłach 5 listopada 1415) i 3 lipca 1429 na zamku w Tangermünde poślubiła *Fryderyka Pobożnego, Starszego, księcia brunszwickiego na Lüneburgu* (ur. ok. 1400, zm. Celle 29.03.1478), syna Bernarda I, księcia brunszwickiego na Lü-

neburgu i Brunszwiku z dynastii Welfów, oraz jego żony Małgorzaty, księżniczki saskiej, córki Wacława, elektora saskiego; dochowali się dwóch synów oraz córki. Magdalena zmarła 27 października 1454 i została pochowana w kościele w Scharnebeck koło Lüneburga.

6 *Fryderyk II Żelazny Margrabia (s. 135).*

7 *Albrecht Achilles (s. 139).*

8 *Zofia*. Urodziła się ona między 1 maja a 29 września 1416 na zamku w Norymberdze i zmarła tamże licząc pół roku. Spoczęła w Norymberdze.

9 *Dorota.* Urodziła się 9 lutego 1420 na zamku w Berlinie, a w maju 1432, zapewne w Tangermünde, poślubiła *Henryka II (IV) Grubego, księcia meklemburskiego na Werle i Stargardzie* (ur. 1417, zm. 9.03.1477), syna Jana IV, księcia meklemburskiego na Schwerinie i Stargardzie, oraz jego drugiej żony Katarzyny, księżniczki sasko-lauenburskiej, córki Eryka IV, księcia saskiego na Lauenburgu; dochowali się licznych dzieci. Dorota zmarła 19 stycznia 1491 w klasztorze w Rhena i spoczęła w kaplicy NMP (Marienkapelle) w obrębie kościoła parafialnego w Gadebusch.

10 *Fryderyk*. Zwany był *Tłustym*, a także – celem odróżnienia od ojca i starszego brata – *Młodszym.* Urodził się ok. 1424, przypuszczalnie w 1422 lub 1424. Od śmierci ojca w 1440 współrządził w Brandenburgii ze starszym bratem i imiennikiem (do 1445 nominalnie). Podczas podziału terytoriów rodowych w 1447 otrzymał Starą Marchię oraz Przegnicę (Priegnitz). Zmarł 6 października 1463 na zamku w Tangermünde i został pochowany w kaplicy zamku w Arneburgu koło Stendal.

małżonka Fryderyka Tłustego, Młodszego:
poślubiona 9 lutego 1449 na zamku w Tangermünde:

Agnieszka, księżniczka pomorska, córka Barnima VIII, księcia pomorskiego na Bardo (Barth) i Strzałowie, potomka dynastii Gryfitów, i jego żony Anny, albo córki Henryka, hrabiego Wunstorf, albo Jakuba I, króla Cypru i Armenii. Urodziła się ok. 1436. Po śmierci Fryderyka między wiosną a latem 1479 wyszła za mąż za *Jerzego II Mocnego, księcia Anhaltu na Zerbst (von Anhalt-Zerbst)* (ur. 1454, zm. 25.04.1509),

syna Jerzego I, księcia Anhaltu na Zerbst z dynastii askańskiej, oraz jego żony Anny, hrabianki von Lindau--Ruppin; małżeństwo pozostało bezdzietne. Zmarła 9 maja 1512 na zamku w Bernburgu a jej szczątki złożono w kościele klasztornym pw. św. Pankracego w Ballenstedt.

córka Fryderyka Tłustego, Młodszego:

A *Magdalena.* Urodziła się w 1460 (na zamku w Tangermünde). Jej mężem został poślubiony 17 lutego 1482 na zamku w Berlinie *Eitel Fryderyk II, hrabia von Hohenzollern* (ur. 1452, zm. Trewir 18.06.1512), syn Josta Mikołaja I, hrabiego von Hohenzollern, wywodzącego się ze szwabskiej linii Hohenzollernów, i jego żony Agnieszki, hrabianki von Werdenberg-Heiligenberg, córki hrabiego Jana; owocem ich mariażu były liczne dzieci. Magdalena zmarła w połogu 17 czerwca 1496 w zamku Hohenzollern i została pochowana w kolegiacie w Hechingen.

FRYDERYK II ŻELAZNY MARGRABIA

1440–1470

OJCIEC: *Fryderyk I (s. 125)*
MATKA: *Elżbieta Bawarska (s. 128)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Fryderyka I*

*

Przydomek swój zawdzięczał politycznej konsekwencji i nieustępliwości. Urodził się 10 listopada 1413 na zamku w Tangermünde. 8 kwietnia 1421 w Krakowie zawarto w jego imieniu układ zaręczynowy z *Jadwigą, królewną polską* (ur. 1408), córką Władysława Jagiełły i jego drugiej żony Anny Cylejskiej, od 1413 następczynią tronu Polski i Litwy. Zgodnie z powziętymi wówczas postanowieniami Fryderyk miał poślubić narzeczoną po osiągnięciu czternastego roku życia (czyli w 1427) i od tego momentu przysługiwać mu miało prawo do objęcia tronu polsko-litewskiego w okresie pięciu lat, nawet gdyby Jadwiga już wówczas nie żyła; polsko-brandenburski układ tracił jednak ważność w wypadku przyjścia na świat synów Jagiełły. W 1422 Fryderyk przybył na dwór krakowski, lecz do zawarcia małżeństwa z królewną z niejasnych przyczyn nie doszło – Jadwiga zmarła w grudniu 1431, a w roku następnym młody margrabia powrócił do Brandenburgii. W 1434 cesarz Zygmunt Luksemburski mianował go swoim namiestnikiem i zastępcą na soborze bazylejskim. Od 1437 pełnił z ramienia ojca urząd namiestnika (rządcy) Marchii Brandenburskiej, a po śmierci Fryderyka I w 1440 przejął po nim godność elektora i arcykomornika Rzeszy. W czasie bezkrólewia w Polsce po śmierci Władysława III Warneńczyka (1444) część panów polskich opowiedziała się za jego kandydaturą do tronu, projekt jednak upadł. W 1447 Fryderyk dokonał wraz z bratem podziału Brandenburgii, na mocy którego przypadła mu Marchie Średnia i Wkrzańska, zaś rok później nabył tytułem zastawu Dolne Łużyce (ostatecznie

w 1462 król czeski nadał mu w lenno część Łużyc z Chociebużem (Cottbus), Peitz, Teupitz, Bärwalde i Lübben wraz z ekspektatywą na miasta Beeskow oraz Storkow). W 1454 zakupił od Krzyżaków Nową Marchię, utraconą przez władców Brandenburgii jeszcze za rządów Askańczyków, a po śmierci młodszego brata, Fryderyka Tłustego, w 1463 odziedziczył Starą Marchię oraz Przegnicę. Po wygaśnięciu w 1464 szczecińskiej linii Gryfitów na osobie kuzyna Fryderyka II, księcia Ottona III (syna margrabianki brandenburskiej Elżbiety, córki Jana Alchemika, zob. biogr. Fryderyka I), margrabia jako prawny opiekun zmarłego – powołując się na dawne cesarskie nadania – przyjął tytuł księcia na Szczecinie. Doprowadziło to do wybuchu wojny z książętami pomorskimi z Wołogoszczy i Słupska, będącymi najbliższymi po mieczu krewnymi Ottona. W toku działań wojennych Fryderyk kilkukrotnie najeżdżał Pomorze, nie uzyskał jednak większych zdobyczy. Niemniej podpisany w styczniu 1466 w Myśliborzu (Sołdzinie) traktat pomorsko-brandenburski ustalił zwierzchność lenną Brandenburgii nad Pomorzem, a na mocy rozejmu z sierpnia 1469 pod władzę margrabiego dostały się Gardziec (Gartz), Świecie (Schwedt), Koła (Vierraden) oraz Łęknica (Löcknitz).

Między 2 kwietnia a 6 maja 1470 Fryderyk II zrzekł się władzy nad Marchią na rzecz młodszego brata, po czym osiadł we frankońskich dobrach rodowych Hohenzollernów. Zmarł 10 lutego 1471 na zamku w Neustadt i został pochowany w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w podziemiach kościoła klasztornego cystersów w Heilsbronn.

MAŁŻONKA FRYDERYKA II:

poślubiona 11 czerwca 1441 na zamku w Wittenberdze:

Katarzyna, księżniczka saska, której rodzicami byli Fryderyk I Kłótnik, elektor saski i margrabia Miśni z dynastii Wettynów, oraz jego żona Katarzyna, księżniczka brunszwicka, córka Henryka I Łaskawego, księcia brunszwickiego na Lüneburgu. Na świat przyszła między kwietniem a czerwcem 1421. Początkowo przeznaczono dla niej życie zakonne i w 1428 lub 1429 jest już wzmiankowana jako mniszka (nowicjuszka) w Seusslitz opuściła jednak klasztor, by zgodnie z wolą rodziny poślubić Fryderyka. Ich związek nie był udany i pod koniec życia margrabiego pozostawała z nim w faktycznej separacji. Zmarła 23

sierpnia 1476 w zamku berlińskim i została pochowana w klasztorze cysterskim w Lehninie.

DZIECI FRYDERYKA II (1–4):

1 *Dorota*. Urodziła się w 1446. 12 lutego 1464 na zamku w Lauenburgu poślubiła *Jana V (IV), księcia saskiego na Lauenburgu* (ur. 18.07.1439, zm. 15.08.1507), syna Bernarda II, księcia saskiego na Lauenburgu, potomka dynastii askańskiej, i jego żony Adelajdy, księżniczki pomorskiej, córki Bogusława VIII, księcia słupskiego. Dochowali się licznej progenitury (dwanaścioro dzieci). Dorota zmarła (w marcu?) 1519 i spoczęła w katedrze w Ratzeburgu.

2 *Małgorzata*. Urodziła się ok. 1447–50. We wrześniu (21.09?) 1477 w Prenzlau (pol. Przęsław lub Przęcław) w Marchii Wkrzańskiej poślubiła *Bogusława X Wielkiego, księcia zachodniopomorskiego* (ur. Słupsk 28 lub 29.05.1454, zm. Szczecin 5.10.1523), syna Eryka II, księcia szczecińskiego z dynastii Gryfitów, i jego żony Zofii, córki Bogusława IX, księcia słupskiego. Małżeństwo to pozostało bezdzietne i w 1488 doszło do separacji małżonków. Małgorzata zmarła w 1489 na zamku we Wkryujściu (Uckermünde) lub w Wołogoszczy (Wolgast) i spoczęła w wołogoskim kościele parafialnym pw. śś. Piotra i Pawła. Książę Bogusław X poślubił później królewnę polską Annę Jagiellonkę, rodzoną siostrę Zofii, małżonki margrabiego Fryderyka Starszego (zob. biogr. elektora Albrechta Achillesa), i miał z nią liczne dzieci.

3 *Jan*. Urodził się przed 13 grudnia 1452, a zmarł w 1454.

4 *? Erazm*. Urodzony po 1452, zmarł zapewne ok. 1464–65.

ALBRECHT ACHILLES

1470–1486

OJCIEC: *Fryderyk I (s. 125)*
MATKA: *Elżbieta Bawarska (s. 128)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Fryderyka I*

*

Przydomek *Achillesa* nadał mu kardynał Eneasz Sylwiusz Piccolomini, późniejszy Pius II, a nawiązywał on do waleczności margrabiego; zwano go także *Lisem Germanii*. Na świat przyszedł 24 listopada 1414 na zamku w Tangermünde. Po śmierci ojca w 1440 odziedziczył Środkową Frankonię z Ansbach, a także współrządził ze starszym bratem Fryderykiem II w Brandenburgii. Śmierć najstarszego z braci, Jana Alchemika (1464), po którym odziedziczył Górną Frankonię z Bayreuth, pozwoliła mu na połączenie w swoim ręku całości frankońskich dóbr Hohenzollernów. 2 kwietnia 1470 Fryderyk II przekazał mu władzę w Brandenburgii wraz z godnością elektorską i tytułem arcykomornika. Wydany przez margrabiego 24 lutego 1473 akt zwany rozporządzeniem achillejskim (*Dispositio Achillea*) głosił niepodzielność terytorium Marchii Brandenburskiej, dziedziczonej odtąd na zasadzie primogenitury przez najstarszego męskiego potomka margrabiego-elektora, a także jej odrębność od frankońskich posiadłości rodowych. Po śmierci księcia głogowsko-krośnieńskiego Henryka XI w 1476, na mocy zawartych w listopadzie 1472 układów sukcesyjnych, Albrecht wysunął pretensje do Głogowa, czemu jednak sprzeciwił się zwierzchni pan Śląska, król węgierski Maciej Korwin. Wojnę o księstwo głogowskie zakończył ostatecznie pokój w Kamieńcu Ząbkowickim, podpisany w dniu 16 września 1482, zgodnie z którym Brandenburczycy otrzymali od króla Macieja w lenno miasta Krosno, Sulechów, Bobrowice i Lubsko wraz z okręgami. Jednocześnie Albrecht prowadził wojnę z książętami pomorskimi

Warcisławem X i Bogusławem X. Zawarty z nimi 31 maja 1472 w Prenzlau (Przęcławiu) układ postanawiał, że margrabia zatrzyma Gardziec, Vierraden, Łęknicę oraz Tangerlow, a książęta pomorscy uznali się lennikami Brandenburgii; układ został potwierdzony przez cesarza w roku następnym. W 1478 wojna wybuchła wprawdzie na nowo, lecz została zakończona układem przęcławskim w czerwcu 1479, zgodnie z którym Gardziec przeszedł na własność Bogusława X, ten zaś uznawał zależność lenną względem elektora brandenburskiego.

Zmarł 11 marca 1486 w klasztorze dominikanów we Frankfurcie nad Menem i znalazł spoczynek w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w podziemiach kościoła klasztornego cystersów w Heilsbronn, stanowiącego nekropolę pierwszych Hohenzollernów.

MAŁŻONKI ALBRECHTA ACHILLESA:

1. poślubiona w 1446 (po 20 września, być może 12 listopada) w Pforzheim:

Małgorzata, margrabianka badeńska, córka Jakuba I, margrabiego Badenii, potomka dynastii Zähringen, i jego żony Katarzyny, księżniczki lotaryńskiej, córki Karola II Śmiałego, księcia Lotaryngii i Baru. Urodziła się w 1431, a zmarła 24 października 1457 na zamku w Ansbach i została pochowana w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornym cystersów w Heilsbronn.

2. poślubiona 12 listopada 1458 na zamku w Ansbach:

Anna, księżniczka saska, córka Fryderyka II Łagodnego, elektora saskiego i landgrafa Turyngii z dynastii Wettynów, oraz jego żony Małgorzaty, księżniczki austriackiej, córki Ernesta I Żelaznego, księcia austriackiego na Styrii. Urodziła się 7 marca 1437 na zamku w Miśni. W testamencie małżonek zapisał jej jako oprawę wdowią posiadłości we Frankonii, m.in. Neustadt nad Aisch, gdzie zmarła ostatniego dnia października 1512. Została pochowana u boku małżonka i jego pierwszej żony u cystersów w Heilsbronn.

POTOMSTWO ALBRECHTA ACHILLESA:

DZIECI Z PIERWSZEGO MAŁŻEŃSTWA (1–6):

1 *Wolfgang (Wolf).* Na świat przyszedł w 1450, a zmarł przed 13 kwietnia tego roku.

2 *Urszula*. Urodzona 25 września 1450, w dniu 9 lub 10 lutego 1467 w Eger (czeski Cheb) poślubiła *Henryka I Starszego, z Podiebrad, hrabiego kłodzkiego, księcia ziębickiego i oleśnickiego* (ur. 15.05.1448, zm. Kłodzko 24.06.1498), syna Jerzego z Podiebrad, króla Czech, i jego pierwszej żony Kunegundy (Kunhuty), córki możnego czeskiego Smila ze Šternberka; od ich licznych dzieci wywodzi się dynastia Podiebradów. Po śmierci męża Urszula otrzymała w dożywocie hrabstwo kłodzkie, które jednak w 1500 zostało sprzedane przez jej synów. W ostatnich latach życia przebywała w klasztorze św. Katarzyny we Wrocławiu, gdzie zmarła 25 listopada 1508. Została pochowana w klasztorze klarysek wrocławskich, skąd jej prochy przeniesiono w 1558 do kościoła parafialnego w Kłodzku.

3 *Elżbieta*. Na świat przyszła ona 29 listopada 1451 na zamku w Ansbach. zaś między 9 kwietnia a 17 maja 1467 na zamku w Stuttgarcie została żoną *Eberharda II Młodszego, hrabiego wirtemberskiego na Stuttgarcie, następnie księcia Wirtembergii* (ur. Waiblingen 1.02.1447, zm. zamek Lindenfels 17.02. 1504), syna Ulryka V Umiłowanego, hrabiego wirtemberskiego na Stuttgarcie, i jego drugiej Elżbiety, księżniczki bawarskiej, córki Henryka IV (XVI) Bogatego, księcia Dolnej Bawarii na Landshut i Ingolstadt; małżeństwo pozostało bezdzietne. Elżbieta zmarła 28 marca 1524 na zamku w Nürtingen i została pochowana u boku męża w kolegiacie św. Krzyża w Stuttgarcie.

4 *Małgorzata*. Urodziła się 18 kwietnia 1453 (na zamku w Ansbach?). 2 lutego 1467 przywdziała welon zakonny klaryski w Hof, gdzie od 1476 sprawowała godność ksieni. Zmarła 27 kwietnia 1509 w Hof i spoczęła zapewne w tamtejszym klasztorze klarysek.

5 *Jan Cycero (s. 157)*.

6 *Fryderyk*. Umarł w dzieciństwie.

DZIECI Z DRUGIEGO MAŁŻEŃSTWA (1–13):

1 *Fryderyk Starszy*. Przydomek nadano mu celem odróżnienia od jednego z młodszych synów, noszącego to samo co on imię. Urodził się 8 maja 1460 na zamku w Ansbach. Po śmierci ojca w 1486 otrzymał wedle jego woli Frankonię

Środkową ze stolicą w Ansbach, a wraz z bezpotomną śmiercią młodszego brata Zygmunta w 1495 uzyskał Górną Frankonię z Kulmbach, Bayreuth i Hof; rezydował w Ansbach. 25 marca 1515 pod pretekstem choroby psychicznej został uwięziony przez najstarszego syna Kazimierza, który wymusił na nim abdykację; odzyskał wolność dopiero po śmierci Kazimierza w 1527. Zmarł 4 kwietnia 1536 na zamku w Ansbach i został pochowany obok żony w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornym cystersów w Heilsbronn cystersów w Heilsbronn.

małżonka Fryderyka Starszego:
poślubiona 14 lutego 1479 we Frankfurcie nad Odrą:

Zofia Jagiellonka, królewna polska, córka Kazimierza IV Jagiellończyka, króla Polski i wielkiego księcia litewskiego z dynastii Jagiellonów, oraz jego żony Elżbiety, księżniczki austriackiej, zwanej Rakuszanką, córki Albrechta II, króla rzymsko-niemieckiego, czeskiego i węgierskiego. Urodziła się 6 maja 1464 na zamku wawelskim w Krakowie, a zmarła dnia 5 października 1512 na zamku w Ansbach i spoczęła w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w klasztorze cysterskim w Heilsbronn.

potomstwo Fryderyka (A–R):

starsza linia na Ansbach i Bayreuth

A *Elżbieta*. Urodziła się 30 czerwca 1480 na zamku w Cadolzburgu i zmarła po kilku dniach. Nie jest znane miejsce jej pochówku, ale można przypuszczać, że był to klasztor w Heilsbronn, stanowiący nekropolię rodową.

B *Kazimierz;* z racji na niespotykane okrucieństwo zyskał przydomek *Krwawego Psa*. Urodził się 27 września 1481 na zamku w Ansbach. W marcu 1515, po wcześniejszym uwięzieniu ojca i zmuszeniu go do abdykacji, przejął władzę nad Górną Frankonią z Kulmbach i Bayreuth. Służył cesarzowi Maksymilianowi I, a później jego wnukowi Ferdynandowi I (żonatemu z kuzynką Kazimierza, królewną czesko-węgierską Anną Jagiellonką). Dowodził wojskami Ferdynanda podczas jego zmagań o koronę św. Stefana z Janem Zápolyą; latem 1527 przekroczył granicę węgierską i po poddaniu Habsburgom twierdz nad-

dunajskich, poważnie już chory, pospiesznie wyjechał do Budy. Zmarł 21 września 1527 w zamku budańskim i spoczął w nekropolii rodowej w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) u cystersów w Heilsbronn.

małżonka Kazimierza:
poślubiona 24 lub 25 sierpnia 1518 w kościele św. Ulryka w Augsburgu:

Zuzanna, księżniczka bawarska, której rodzicami byli Albrecht IV Mądry, książę Górnej Bawarii na Monachium, potomek bawarskiej linii Wittelsbachów, matką zaś jego żona Kunegunda, arcyksiężniczka austriacka, córka Fryderyka III, cesarza rzymsko-niemieckiego. Urodziła się 2 kwietnia 1502, zapewne w Monachium. Po śmierci Kazimierza, 7 (16?) października 1529 w Neuburgu poślubiła *Ottona Henryka (Ottheinricha), elektora Palatynatu Reńskiego* (ur. Amberg 10.04.1502, zm. Heidelberg 12.02.1559), syna Ruprechta, palatyna reńskiego, księcia biskupa Freising, wywodzącego się z palatyńskiej linii Wittelsbachów, oraz jego żony Elżbiety, księżniczki bawarskiej, córki Jerzego Bogatego, księcia Dolnej Bawarii na Landshut i Ingolstadt z bawarskiej linii tej samej dynastii; nie mieli dzieci. Zuzanna zmarła 23 kwietnia 1543 w Neuburgu i spoczęła w katedrze NMP (Liebfrauendom) w Monachium.

potomstwo Kazimierza (I–V):

I *Maria*. Urodziła się 14 października 1519 (na zamku w Ansbach). 12 czerwca 1537 w Crailsheim jej mężem został *Fryderyk III Pobożny, elektor Palatynatu Reńskiego* (ur. Simmern 14.02.1515, zm. Heidelberg 26.10.1576), syn Jana II, palatyna Simmern i Sponheim z palatyńskiej linii Wittelsbachów, oraz jego pierwszej małżonki Beatrycze, margrabianki badeńskiej, córki Krzysztofa I, margrabiego Badenii; dochowali się licznych dzieci. Zmarła 31 października 1567 na zamku w Heidelbergu i została pochowana w kościele św. Ducha tamże. Owdowiały Fryderyk ożenił się następnie z Amalią, hrabianką von Neuenahr.

II *Katarzyna*. Urodziła się 16 grudnia 1520, a zmarła 15 marca 1521 (na zamku w Ansbach?).

III *Albrecht* zwany *Alcybiadesem* (na cześć sławnego ateńskiego generała) oraz *Wojowniczym*. Na świat przyszedł 28 marca 1522 na zamku w Ansbach. Po śmierci ojca (1527) odziedziczył Górną Frankonię z Bayreuth, Kulmbach i Hof. Do czasu osiągnięcia pełnoletniości pozostawał pod opieką stryja Jerzego, z którym w 1541 dokonał podziału terytoriów rodzinnych – zatrzymał wówczas Górną Frankonię, a rezydował głównie w Kulmbach. Poświęcił się karierze wojskowej. Z początku tak jak ojciec służył Habsburgom, później jednak przyłączył się do państw związku szmalklandzkiego; po przegranej obozu protestanckiego (1552) plądrował ziemie cesarskie we Frankonii (tzw. druga wojna margrabiowska). Doprowadziło to do zawiązania przeciw niemu koalicji książąt Rzeszy, która w 1553 zdołała pokonać Albrechta i wygnać go z Niemiec. Zbiegł do Francji i tam zaoferował swoje usługi królowi Henrykowi II. Ostatnie lata życia spędził na dworze młodszej siostry Kunegundy w Pforzheim, gdzie zmarł 8 stycznia 1557. Został pochowany w kościele zamkowym w Pforzheim. Nie założył rodziny.

IV *Kunegunda*. Urodzona w 1524, dnia 10 marca 1551 w Neustadt an der Aisch została poślubiona przez *Karola II z Sakiewką, margrabiego Badenii na Durlach* (ur. Sulzburg 24.06.1529, zm. Karlsburg koło Durlach 23.03.1577), syna Ernesta, margrabiego Badenii na Durlach z dynastii Zähringen, i jego drugiej, morganatycznej, żony Urszuli, hrabianki von Rosenfeld, córki hrabiego Jerzego; wszystkie ich dzieci umarły w młodości. Kunegunda zmarła 27 lutego 1558 w Schwäbisch-Gmünd i została pochowana w kościele zamkowym w Pforzheim. Owdowiały Karol ożenił się z Anną, palatynówną von Veldenz, i miał z nią liczne potomstwo.

V *Fryderyk*. Urodził się i zmarł w 1525.

C *Małgorzata*. Urodzona 10 stycznia 1483 na zamku w Ansbach, zmarła 10 lipca 1532. Niezamężna.

D *Jerzy Pobożny*. Przydomek zyskał już za życia u swoich współczesnych, a to zarówno przez wzgląd na gorliwie wyznawaną wiarę protestancką, jak i dla tolerancji, jaką przejawiał w stosunku do katolików zamieszkujących jego ziemie. Urodził się on 4 marca 1483 na zamku w Ansbach. Początkowo przeznaczono go do kariery kościelnej i w 1498 dzięki staraniom ojca został wybrany kanonikiem w Würzburgu; rychło porzucił jednak stan duchowny. Od 1506 przebywał na Węgrzech, gdzie dzięki małżeństwu z wdową po nieślubnym synu króla Macieja Korwina wszedł w posiadanie pokaźnych dóbr, które później (w obawie przed najazdem tureckim) spieniężył. Przy mediacji wuja, króla czesko-węgierskiego Władysława II, został objęty układem sukcesyjnym zawartym w 1512 między książętami Janem II Opolskim (zm. 1532) i Walentym Raciborskim (zm. 1521), co gwarantowało mu dziedziczenie po ich bezpotomnej śmierci. W tymże roku Władysław mianował go wychowawcą oraz opiekunem swojego małoletniego syna Ludwika II, od 1516 króla Czech i Węgier. Za jego zgodą w 1523 Jerzy zakupił księstwo karniowskie, a z początkiem 1526 otrzymał od króla w lenno ziemię bytomską. Uczestniczył w przygotowaniu traktatu krakowskiego (podpisany 8.04.1525) i na podstawie jego ustaleń uzyskał włączenie do sukcesji w lennie pruskim po wygaśnięciu męskiej linii potomków księcia Albrechta. W tym samym czasie przyjął pod wpływem brata wyznanie luterańskie. Po śmierci w 1527 starszego brata, Kazimierza, został posiadaczem Frankonii Środkowej wraz z tytułem margrabiego brandenburskiego na Ansbach; objął również opiekę nad nieletnim bratankiem Albrechtem Alcybiadesem. Z kolei po bezpotomnym zgonie księcia opolsko-raciborskiego Jana II (27.03.1532), zgodnie z układami z 1512 otrzymał od króla Ferdynanda I w lenno księstwo opolsko-raciborskie na Dolnym Śląsku. W 1541 dokonał z bratankiem nowego podziału terytoriów rodzinnych, zgodnie z którym zatrzymał Środkową Frankonię z Ans-

bach. Zmarł 27 grudnia 1543 na zamku w Ansbach i spoczął w nekropoli frankońskich gałęzi Hohenzollernów w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) u cystersów w Heilsbronn.

małżonki Jerzego Pobożnego:
1. poślubiona 21 lub 22 stycznia 1509 w Gyula (Węgry):

Beatrycze, hrabianka Frangepani, córka Bernarda, hrabiego Frangepani na Veglia i Modrus, i jego żony Ludwiki Marzano d'Aragona, córki Jana Franciszka Marzano d'Aragona, 1. księcia Rossano, wielkiego admirała Neapolu. Urodzona ok. 1480, w 1496 (przed 7.04) poślubiła *Jana Korwina, hrabiego Hunyady i księcia Liptó*, z nadania ojca księcia głogowskiego i opawskiego oraz bana (księcia) Dalmacji, Kroacji i Sławonii (ur. Śląsk 2.04. 1473, zm. Krapin koło Zagrzebia 12.10.1504), syna Macieja I Korwina, króla Węgier, oraz jego nałożnicy, którą była albo mieszczka wrocławska nazwiskiem Krebs (Krebil), albo też Wiedenka Barbara Edelpöck (Edelpeck). Mieli dwoje zmarłych rychło dzieci. Beatrycze zmarła albo w 1510 (przed 27.03), albo w 1524.

2. poślubiona 9 stycznia 1525 na zamku w Oleśnicy:

Jadwiga, księżniczka ziębicko-oleśnicka, córka Karola I, księcia ziębicko-oleśnickiego z dynastii Podiebradów (syna margrabianki brandenburskiej Urszuli), i jego żony Anny, córki Jana II Złego, księcia żagańskiego. Urodziła się 12 czerwca 1508 na zamku w Oleśnicy, a zmarła 28 listopada 1531 w zamku legnickim i znalazła spoczynek w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Legnicy.

3. poślubiona 25 sierpnia 1533 we Freibergu:

Emilia, księżniczka saska, córka Henryka V Pobożnego, księcia saskiego na Miśni i Osterlandzie, potomka albertyńskiej linii dynastii Wettynów, i jego żony Katarzyny, księżniczki meklemburskiej, córki Magnusa II, księcia meklemburskiego na Schwerinie i Güstrowie. Urodziła się 27 lipca 1516 we Freibergu, a zmarła 19 kwietnia 1591 na zamku w Ansbach i została pochowana u boku męża w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornym cystersów w Heilsbronn.

córki Jerzego z drugiego małżeństwa (I–II):

I *Anna Maria.* Urodziła 28 grudnia 1526 na zamku w Karniowie, a 23 lutego 1544 w Ansbach poślubiła ona *Krzysztofa, erbprinca wirtemberskiego, następnie księcia Wirtembergii* (ur. Urach 12.05.1515, zm. Stuttgart 28.12.1568), syna Ulryka, księcia Wirtembergii, i jego żony Sabiny, księżniczki bawarskiej, córki Albrechta IV Mądrego; dochowali się licznych dzieci. Anna Maria zmarła 20 maja 1589 w Tybindze i spoczęła w krypcie książąt wirtemberskich tamże.

II *Sabina*, druga żona *Jana Jerzego, elektora brandenburskiego* (dalsze szczegóły w jego biogr.).

dzieci Jerzego z trzeciego małżeństwa (I–IV):

I *Zofia*. Urodzona 23 marca 1535 (na zamku w Ansbach), 11 listopada 1560 na zamku w Legnicy wyszła za mąż za swojego brata ciotecznego *Henryka XI, księcia legnickiego* (ur. Legnica 23.02.1539, zm. Kraków 3.03.1588), syna Fryderyka III, księcia legnickiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów, i poślubionej mu Katarzyny, księżniczki meklembursko-szweryńskiej, córki Henryka III (V), księcia meklemburskiego na Schwerinie; mieli potomstwo. Zofia zmarła 22 lutego 1587 w zamku legnickim i spoczęła w kościele św. Jana Chrzciciela tamże.

II *Barbara*. Urodziła się w maju 1536 w Himmelkron, a zmarła niezamężnie 27 czerwca 1591 i została pochowana w kościele klasztornym cysterek (późniejszy kościół parafialny) w Himmelkron.

III *Dorota Katarzyna.* Urodziła 23 lutego 1538. W dniu 2 lutego 1556 została żoną *Henryka V von Plauen, pana Reuß na Lobenstein, Schleiz, Saalburgu i Burgk, burgrabiego Miśni* (ur. Engelburg 9.10.1533, zm. Hof 24.12.1568), syna Henryka IV z Plauen, burgrabiego Miśni, pana Gera i księcia Hartenstein, potomka rodu Reuß (linia Plauen-Gera), oraz jego żony Małgorzaty, hrabianki zu Salm-Neuburg, córki hrabiego Mikołaja I Starszego; ich trzech synów zmarło w dzieciństwie. Dorota Katarzyna zmarła 18 stycz-

nia 1604 i znalazła spoczynek w kościele św. Jana (Johanniskirche) w Plauen.

IV *Jerzy Fryderyk*. Urodził się 5 kwietnia 1539 na zamku w Ansbach. Po śmierci ojca (1543) odziedziczył Frankonię Środkową z Ansbach oraz księstwa karniowskie, bytomskie i opolsko-raciborskie na Śląsku (lenna czeskie) – z uwagi na nieletniość pozostawał pod opieką stryja, księcia pruskiego Albrechta, a następnie króla czesko-węgierskiego Ferdynanda I. Ten ostatni w 1552 odebrał mu księstwo opolsko-raciborskie, ofiarowując w zamian księstwo żagańskie. W 1556 Jerzy Fryderyk osiągnął pełnoletniość, a już dwa lata później odsprzedał Żagań Habsburgom. Po bezpotomnym zgonie brata stryjecznego, Albrechta Alcybiadesa, uzyskał Górną Frankonię z Bayreuth i Kulmbach, jednocząc tym samym w swoim ręku wszystkie terytoria starszej linii na Ansbach i Bayreuth. Decyzją Stefana Batorego, 22 września 1577 został ustanowiony administratorem Prus Książęcych i kuratorem brata stryjecznego, umysłowo chorego księcia pruskiego Albrechta Fryderyka; z tego tytułu 20 lutego 1578 przed kościołem pw. św. Anny na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie złożył hołd lenny królowi Polski. Zmarł 6 maja 1603 na zamku w Ansbach i spoczął w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornym cystersów w Heilsbronn. Nie pozostawił dzieci i na nim wygasła starsza linia na Ansbach i Bayreuth.

małżonki Jerzego Fryderyka:

1. poślubiona 26 grudnia 1558 w Kostrzynie nad Odrą:

Elżbieta, margrabianka brandenburska, córka Jana, margrabiego brandenburskiego na Kostrzynie (dalsze szczegóły w biogr. Joachima I Nestora).

2. poślubiona 3 maja 1579 w Dreźnie:

Zofia, księżniczka brunszwicka. Jej ojcem był Wilhelm V Zwycięski (Młodszy), książę brunszwicki

na Lüneburgu z dynastii Welfów, matką zaś jego żona Dorota, księżniczka (królewna) duńska i norweska, córka Chrystiana III, króla Danii i Norwegii. Urodziła się 30 października 1563 na zamku w Celle, a zmarła 24 stycznia 1639 na zamku w Norymberdze i spoczęła w norymberskim kościele św. Wawrzyńca w grobowcu rodziny Hiravogelów.

E *Zofia*. Urodziła się 10 marca 1485 na zamku w Ansbach. Jej mężem został 13 lub 14 listopada 1518 w Legnicy *Fryderyk II, książę legnicko-brzeski* (ur. Legnica 12.02.1480, zm. tamże 17–18.09.1547), syn Fryderyka I, księcia legnicko-brzeskiego, potomka dolnośląskiej linii dynastii Piastów, oraz jego żony Ludmiły, królewny czeskiej, córki Jerzego z Podiebrad, króla Czech. Fryderyk II był przedtem żonaty z ciotką Zofii, królewną polską Elżbietą Jagiellonką (zm. 1517), z którą miał rychło zmarłą córkę; margrabianka brandenburska urodziła mu troje dzieci: syn ich starszego syna Fryderyka III, książę Henryk XI, pojął za żonę margrabiankę brandenburską Zofię (zob. wyżej w tym biogr.), syn młodszy, książę brzeski Jerzy II Pobożny, pojął za żonę margrabiankę Barbarę (zob. biogr. Joachima II Hektora), zaś córka, także Zofia, od 1545 była żoną elektora brandenburskiego Jana Jerzego (szczegóły zob. w jego biogr.). Zofia zmarła 24 maja 1537 na zamku w Legnicy i została pochowana w kościele kartuzów pod Legnicą, skąd jej szczątki w 1548 przeniesiono do nowopowstałego kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Legnicy.

F *Maria*. Urodziła się w 1486, prawdopodobnie wiosną (zapewne w Ansbach) i zmarła w niemowlęctwie. Spoczęła zapewne w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornym cystersów w Heilsbronn.

G *Anna*. Na świat przyszła 5 maja 1487 na zamku w Ansbach, a 1 grudnia 1518 poślubiła *Wacława (II), księcia następcę cieszyńskiego* (ur. 1488–96, zm. 17.11.1524), jedynego podówczas syna Kazimierza (Kaźka) II, księcia cieszyńskiego z górnośląskiej linii Piastów, oraz jego żony Joanny z Podiebrad, księżniczki opawskiej, córki Wiktoryna, księcia opawskiego oraz ziębicko-kłodzkiego; mieli troje

dzieci. Po śmierci męża i teścia Anna zarządzała księstwem cieszyńskim do czasu uzyskania pełnoletności przez syna, Wacława III Adama. Zmarła 7 lutego 1539, najprawdopodobniej na zamku w Cieszynie. Możliwe, że spoczęła u dominikanów w Cieszynie lub też w którymś z kościołów w Opawie.

H *Barbara*. Urodziła się 31 lipca 1488, a zmarła 2 maja 1490 (w Ansbach?) i została pochowana w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornym cystersów w Heilsbronn.

I *Albrecht, pierwszy książę pruski (s. 238).*

J *Fryderyk*. Urodził się 13 czerwca 1491 na zamku w Ansbach, a zmarł ok. 1497. Miejsce jego pochowania nie jest znane, najprawdopodobniej jednak spoczął w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w klasztorze cysterskim w Heilsbronn, od lat stanowiącym nekropolę rodową Hohenzollernów.

K *Jan*. Urodził się on 9 stycznia 1493 w zamku Plassenburg w Kulmbach. Od młodych lat przebywał na dworze króla hiszpańskiego Ferdynanda II (V) i wychowywał się z jego wnukiem, przyszłym cesarzem Karolem V, z którym blisko się zaprzyjaźnił. 27 marca 1523 cesarz rozciągnął nań należące do małżonki Jana godności kapitana generalnego oraz wicekróla Walencji; 11 grudnia 1523 w katedrze walenckiej Jan i Germana zostali uroczyście zaprzysiężeni. Karol V powierzył mu nadzór nad uwięzionym królem francuskim Franciszkiem I – latem 1525 został on odtransportowany do walenckiego zamku. Jan był już w tym czasie ciężko chory (być może skutkiem otrucia) i zmarł tamże 5 lipca 1525. Zgodnie ze swoją ostatnią wolą został pochowany w żeńskim klasztorze Jeruzalem nieopodal.

małżonka Jana:
poślubiona w Barcelonie między 6 marca i 26 kwietnia 1519 lub 17 czerwca 1519:

Germana de Foix, infantka nawarska, córka Jana de Foix, infanta Nawarry, hrabiego Etampes oraz wicehrabiego Narbony (Narbonne), i jego żony Marii Orleańskiej, cór-

ki Karola, księcia Orleanu. Urodziła się ok. 1488 lub 1490, a w 1505 (wedle różnych opracowań 22 marca 1505 w Dénia lub 19 października 1505 w Blois) została żoną *Ferdynanda Aragońskiego, Katolickiego, de iure uxoris króla Kastylii i Leónu (Ferdynand V), króla Aragonii (Ferdynand II), króla Neapolu i Sycylii (Ferdynand III), króla Nawarry* (ur. Saragossa 10.03.1452, zm. Madrigalejo 23.01. 1516), syna Jana II Wielkiego, króla Aragonii z dynastii Trastámara, i jego drugiej żony Joanny Enriquez, pani Casarrubios del Monte i Arroyojolinos, córki Fadrique Enriqueza, hrabiego Malgar i Rueda. Mariaż ten zaowocował zmarłym rychło synem. Po śmierci margrabiego Jana, z którym nie miała dzieci, w sierpniu 1526 w Sewilli, wyszła za *Ferdynanda, księcia Kalabrii i Tarentu, wicekróla Walencji* (ur. Andria 15.12.1488, zm. Walencja 25.10. 1550), syna Fryderyka I, króla Neapolu z bocznej linii aragońskiej dynastii Trastámara, i jego drugiej żony Izabeli del Balzo, córki Piotra del Balzo, księcia Altamura; nie mieli dzieci. Zmarła 15 października 1538 w walenckiej Lirii (Llíria) i została pochowana w klasztorze San Miguel de los Reyos w Walencji.

L *Elżbieta*. Urodziła się 25 marca 1494 na zamku w Ansbach i 7 października 1510 w Pforzheim poślubiła *Ernesta, margrabiego Badenii (wspólnie z braćmi), od podziału na Durlach* (ur. Pforzheim 7.10.1482, zm. Sulzburg 6.02. 1553), syna Krzysztofa I, margrabiego Badenii z dynastii Zähringen, oraz jego żony Otylii, hrabianki von Katzenelnbogen, córki hrabiego Filipa II Młodszego. Dochowali się siedmiorga dzieci. Elżbieta zmarła 31 maja 1518 na zamku w Nürtingen i spoczęła w kolegiacie św. Krzyża w Stuttgarcie. Po jej śmierci Ernest Badeński dwukrotnie jeszcze zawierał morganatyczne związki małżeńskie: z Urszulą von Rosenfeld, z którą miał kilkoro dzieci, oraz z Anną Bombast von Hohenheim.

M *Barbara*. Na świat przyszła 24 września 1495 na zamku w Ansbach. 26 lipca 1528 w zamku Plassenburg w Kulmbach została żoną *Jerzego III, landgrafa von Leuchtenberg* (ur. 13.12.1502, zm. Grunsfeld 21.05.1555), syna Jana IV, landgrafa von Leuchtenberg, i poślubionej mu Małgo-

rzaty, hrabianki von Schwarzburg-Blankenburg, córki hrabiego Günthera XXXVIII; urodziła mu czworo dzieci. Zmarła we wrześniu 1552 w Karlsbadzie i została pochowana w Pfreimbt.

N *Fryderyk Młodszy.* Urodził się 17 stycznia 1497 na zamku w Ansbach i tak jak wszyscy młodsi synowie Fryderyka Starszego został przeznaczony do stanu duchownego. Pełnił urząd kanonika w Würzburgu i Moguncji oraz proboszcza w Ansbach i Wilzburgu. W końcu lat 20. XVI w. był brany pod uwagę jako następcę arcybiskupa ryskiego, ostatecznie jednak z poparciem księcia pruskiego Albrechta koadiutorem wybrano młodszego brata Fryderyka, Wilhelma – tak jak książę pruski wyznającego religię zreformowaną. Podczas wojny chłopskiej (1524–25) Fryderyk dowodził obroną twierdzy Marienberg opodal Würzburga. Zmarł 20 sierpnia 1536 w domu niemieckiego kupca Ludwika Stiedla w Genui i spoczął w tamtejszym klasztorze św. Dominika.

O *Wilhelm.* Urodził się 30 czerwca 1498 na zamku w Ansbach. Był sposobiony do kariery kościelnej. W 1525, idąc za przykładem starszego brata Albrechta, księcia pruskiego, przyjął luteranizm. W 1529 Albrecht przeforsował kandydaturę Wilhelma na urząd koadiutora arcybiskupa Rygi, który młody Hohenzollern objął po śmierci arcybiskupa Tomasza Schoninga dziesięć lat później. Gdy w 1561 arcybiskupstwo uległo rozwiązaniu, Wilhelm otrzymał świecki tytuł książęcy oraz kilka zamków, niemniej do końca życia bił biskupią monetę. Zmarł 4 lutego 1563 w zamku biskupim w Rydze i spoczął w krypcie tamtejszej katedry.

P *Jan Albrecht.* Urodził się on 20 września 1499 na zamku w Ansbach. Dzięki staraniom starszego brata Albrechta, wielkiego mistrza krzyżackiego (późniejszego księcia pruskiego), w 1523 został wybrany koadiutorem arcybiskupa magdeburskiego i administratora biskupstwa halbersztadzkiego – swojego kuzyna, margrabiego Albrechta (zob. w biogr. Jana Cycerona). W 1541 otrzymał zarząd nad wspomnianymi diecezjami wraz z godnością

namiestnika, a po śmierci Albrechta w 1545 został arcybiskupem Magdeburga i administratorem biskupstwa halbersztadzkiego. Zmarł 17 maja 1550 w swojej rezydencji w Halle i spoczął w ufundowanym przez siebie klasztorze tamże.

Q *Fryderyk Albrecht*. Urodzony 30 listopada 1501 w zamku Plassenburg w Kulmbach, zmarł 24 lipca 1504 i został pochowany przed głównym ołtarzem kościoła klasztornego w Kulmbachu.

R *Gumprecht (Gumbert)*. Urodził się 16 lipca 1503 na zamku w Ansbach. Był kanonikiem w Bambergu i Würzburgu, a także członkiem tamtejszej kapituły katedralnej. Zawezwany przez papieża Hadriana VI do Rzymu, pełnił z jego ramienia misje dyplomatyczne. Podczas jednej z nich dostał się do niewoli i 25 czerwca 1528 został zamordowany w Neapolu. Pochowano go w kościele św. Piotra tamże.

2 *Amalia*. Urodziła się 1 października 1461 w zamku Plassenburg w Kulmbach. 19 kwietnia 1478 na zamku w Zweibrücken poślubiła *Kaspra, palatyna Zweibrücken i Veldenz* (ur. 11.07.1458, zm. Nohfelden 07–08.1527), syna Ludwika I, palatyna Zweibrücken i Veldenz z palatyńskiej linii dynastii Wittelsbachów, oraz jego żony Joanny de Croÿ, córki Antoniego I Wielkiego de Croÿ, hrabiego de Beaumont. Amalia zmarła bezdzietnie 3 września 1481 w Wildbad koło Baden i spoczęła w kolegiacie w Baden-Baden.

3 *Anna*. Urodziła się i zmarła w końcu 1462 lub z początkiem 1463. Można przypuszczać, ze spoczęła w Heilsbronn.

4 *Barbara*. Urodziła się 29 (30) maja 1464 na zamku w Ansbach. 11 października 1472 w zamku berlińskim poślubiła *Henryka XI, księcia głogowsko-krośnieńskiego* (ur. ok. 1429–35, zm. Kożuchów 22.02.1476), syna Henryka IX Starszego, księcia głogowsko-krośnieńskiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów, i jego żony Jadwigi, księżniczki oleśnickiej, córki księcia Konrada III Starego. Małżeństwo to pozostało bezdzietne, co pozwoliło Hohenzollernom wejść w posiadanie ziemi krośnieńskiej po rychłej śmierci Piastowicza, być może otrutego z ich polecenia. Owdowiała Barbara powró-

ciła do Niemiec. 19 (20) sierpnia 1476 w domu mieszczanina Chrystiana Buchholza we Frankfurcie nad Odrą zawarła ślub *per procura* z *Władysławem II Jagiellończykiem, królem Czech i Węgier* (ur. Kraków 1.03.1456, zm. Buda 13.03.1516), synem Kazimierza IV Jagiellończyka, króla Polski i wielkiego księcia litewskiego z dynastii Jagiellonów, i jego żony Elżbiety zwanej Rakuszanką, księżniczki austriackiej, córki Albrechta II, króla rzymsko-niemieckiego. Mariaż ów nie został skonsumowany, a w 1490 król Władysław II ożenił się z Beatrycze Aragońską. 3 lub 7 kwietnia 1500 papież Aleksander VI unieważnił obydwa małżeństwa Jagiellona, umożliwiając mu poślubienie (1502) Anny de Foix de Grailly, która dała mu córkę i syna – jego jedynych potomków. Tymczasem Barbara osiadła we frankońskich włościach rodowych i zmarła 4 września 1515 w zamku Plassenburg w Kulmbach, względnie na zamku w Neustadt. Pochowano ją w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornego cystersów w Heilsbronn.

5 *Albrecht*. Urodził się 5 marca 1466 na zamku w Ansbach, gdzie zmarł w listopadzie. Spoczął zapewne w Heilsbronn.

6 *Sybilla*. Urodziła się 31 maja 1467 na zamku w Ansbach, a 8 lipca 1481 w Kolonii nad Renem poślubiła *Wilhelma, księcia Juliaku (Wilhelm IV) i Bergu (Wilhelm III), hrabiego Ravensburga (Wilhelm III)* (ur. 9.01.1455, zm. Düsseldorf 6 lub 7.09. 1511), syna Gerharda VII, księcia juliacko-bergskiego i hrabiego Ravensburga, potomka dynastii z Hengebach, i jego żony Zofii, księżniczki sasko-lauenburskiej, córki Bernarda II, księcia saskiego na Lauenburgu. Pierwszą żoną Wilhelma była Elżbieta, hrabianka von Nassau-Weilburg-Saarbrücken, która umarła bezdzietnie wiosną 1479; z margrabianką brandenburską dochował się córki jedynaczki. Po śmierci męża Sybilla zarządzała Juliakiem, Bergiem i Ravensburgiem jako książęcy gubernator, z ramienia córki i zięcia. Zmarła 9 lipca 1524 na zamku Kaster we Flandrii i spoczęła w grobach rodzinnych książąt bergskich w kościele klasztornym cystersów w Altenbergu, obecnej katedrze.

7 *Zygmunt*. Urodził się 27 września 1468 na zamku w Ansbach. Po śmierci ojca w 1486 otrzymał zgodnie z jego wolą

Górną Frankonię (tzw. Oberland) z miastami Bayreuth, Kulmbach i Hof. Zmarł 26 lutego 1495 na zamku w Ansbach i spoczął w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele klasztornym cystersów w Heilsbronn. Nie założył rodziny i jego dobra odziedziczył starszy brat Fryderyk.

8 *Albrecht*. Urodził się 16 lipca, a zmarł 12 sierpnia 1470 na zamku w Ansbach i spoczął najpewniej w Heilsbronn.

9 *Dorota*. Urodziła się 12 grudnia 1481 w zamku berlińskim. W dniu 30 października 1492 została nowicjuszką u klarysek w Bambergu, gdzie 6 listopada 1493 złożyła śluby zakonne, a w styczniu bądź lutym 1498 objęła godność opatki. Z funkcji przełożonej zrezygnowała w 1506. Zmarła 13 lutego 1520 w swoim klasztorze i tam również spoczęła.

10 *Jerzy*. Urodzony 30 grudnia 1472 w zamku berlińskim, zmarł 3 grudnia 1476 na zamku w Cadolzburgu (Kadolzburg). Najprawdopodobniej został pochowany w Heilsbronn.

11 *Elżbieta*. Urodziła się 8 kwietnia 1474 na zamku w Ansbach. 23 października 1491 w Aschaffenburgu wyszła za mąż za *Hermana VIII, hrabiego von Henneberg zu Römhild und Aschach* (ur. ok. 1470, zm. zamek Schwarza 5.04.1535), syna hrabiego Fryderyka II i jego żony Elżbiety, hrabianki wirtemberskiej, córki Ulryka V Umiłowanego, hrabiego Wirtembergii na Stuttgarcie; mieli dziewięcioro dzieci. Elżbieta zmarła 25 kwietnia 1507 i spoczęła w kolegiacie w Römhild.

12 *Magdalena*. Urodziła się 29 lipca 1476 w zamku berlińskim, zmarła zaś „w Marchii (Brandenburskiej)" w 1478 (przed 4 lutego 1480. Pochowano ją przypuszczalnie w Heilsbronn.

13 *Anastazja.* Urodzona 14 marca 1478 na zamku w Ansbach, 16 lutego 1500 na zamku w Neustadt poślubiła *Wilhelma VI (VII), hrabiego von Henneberg zu Schleusingen* (ur. 29.01.1478, zm. 24.01.1559), syna hrabiego Wilhelma III (IV) oraz jego żony Małgorzaty, księżniczki brunszwickiej, córki Henryka II Spokojnego, księcia brunszwickiego na Wolfenbüttel. Dochowali się szesnaściorga dzieci; ich młodszy syn, Poppo XVIII (XII), hrabia von Henneberg zu Schleusingen, w 1546 poślubił margrabiankę brandenburską Elżbietę (zob. biogr. Joachima I Nestora). Anastazja zmarła 4 lipca 1534 na zamku w Ilmenau i została pochowana w klasztorze w Veßra.

JAN CYCERO

1486–1499

OJCIEC: *Albrecht Achilles (s. 139)*
MATKA: *Małgorzata Badeńska (s. 141)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Albrechta Achillesa*

*

Urodził się 2 sierpnia 1455 na zamku w Ansbach lub w Plassenburgu. Przydomek *Cycero* zawdzięczał zamiłowaniu do łaciny. Po śmierci ojca w 1486 został margrabią brandenburskim, elektorem i arcykomornikiem Rzeszy, rozdzielając młodszym przyrodnim braciom terytoria frankońskie (wedle *Dispositio Achillea* Marchia Brandenburska stanowiła niepodzielną całość, przynależną najstarszemu potomkowi margrabiego-elektora). Po śmierci księcia głogowsko-krośnieńskiego Henryka XI (1476), żonatego z siostrą Jana, Barbara (zob. biogr. Albrechta Achillesa), na mocy zawartych wcześniej umów sukcesyjnych margrabia zgłosił pretensje do spadku po zmarłym; ostatecznie po wielu zabiegach zawarł w 1482 w Kamieńcu Ząbkowickim układ z księciem żagańskim Janem II, po mieczu najbliższym krewnym Henryka XI, na mocy którego zatrzymał część księstwa z Krosnem Odrzańskim, Sulechowem, Lubskiem i Bobrowicami; w tym samym roku wszedł w posiadanie brandenburskiego okręgu Zossen. W 1493 podczas spotkania z Bogusławem X w Pyrzycach zwolnił „po wsze czasy" księcia pomorskiego i jego następców z wszelkich obowiązków lennych, co czyniło Pomorze Zachodnie krajem formalnie niezależnym od Brandenburgii; elektor zachował jednak prawo przyłączenia Pomorza do Marchii po wygaśnięciu Gryfitów. Swoją rezydencją ustanowił miasto Cölln czyli Kolonię nad Szprewą, wchłonięte z biegiem wieków przez sąsiedni Berlin (zob. uwagi wstępne).
Zmarł wskutek puchliny 9 stycznia 1499 na zamku w Arneburgu i został pochowany w klasztorze cysterskim w Lehninie.

W 1542 szczątki Jana Cycero przeniesiono do katedry berlińskiej (zob. uwagi wstępne).

MAŁŻONKA JANA CYCERO:
poślubiona 25 sierpnia 1476 w zamku berlińskim:

Małgorzata, landgrafówna turyńska, córka Wilhelma III Mężnego, landgrafa Turyngii z dynastii Wettynów, i jego pierwszej żony Anny, księżniczki austriackiej, córka Albrechta II, króla rzymsko-niemieckiego. Urodzona w 1449 na zamku weimarskim, zmarła 13 lipca 1501 na zamku w Spandau pod Berlinem i spoczęła u boku męża w katedrze berlińskiej.

POTOMSTWO JANA CYCERO (1–7):

1 *Córka (imię nieznane).* Urodziła się w nocy z 11 na 12 września 1480 w zamku berlińskim, a zmarła krótko po 5 lipca 1482.

2 *Wolfgang.* Urodził się między 17 a 26 maja 1482, a zmarł krótko po 5 lipca 1482 lub po 1 kwietnia 1483, przypuszczalnie na zamku w Berlinie.

3 *Joachim I Nestor (s. 161).*

4 *Elżbieta*. Urodziła się i umarła w 1486.

5 *Anna*. Urodziła się 27 sierpnia 1487 w zamku berlińskim, zaś 10 kwietnia 1502 w Stendal poślubiła *Fryderyka, księcia szlezwicko-holsztyńskiego (koregenta brata), króla Danii i Norwegii pod imieniem Fryderyka I)* (ur. zamek Haderslevhus (Hansborg) 3.09 lub 7.10.1471, zm. zamek Gottorp 10.04.1533), syna króla Chrystiana I i jego żony Doroty, margrabianki brandenburskiej, córki margrabiego Jana Alchemika (zob. biogr. Fryderyka I); ich syn odziedziczył trony Danii i Norwegii jako Chrystian III, zaś córka Dorota (Starsza) została żoną Albrechta, pierwszego księcia pruskiego (szczegóły w jego biogr.). Anna zmarła 3 maja 1514 na zamku w Kilonii, nie doczekawszy królewskiego awansu małżonka, i została pochowana w kościele klasztornym w Bodersholm. Owdowiały król duński ożenił się w 1518 z Zofią, księżniczką pomorską, która urodziła mu dalszych pięcioro dzieci.

6 *Urszula*. Urodziła się 17 października 1488, być może w zamku berlińskim, a 16 lutego 1507 poślubiła *Henryka III (V) Spokojnego, księcia meklemburskiego na Schwerinie* (ur. 17.05.1479, zm. Schwerin 6.02.1552), syna Magnusa II, księcia meklem-

burskiego na Schwerinie i Güstrowie, oraz jego żony Zofii, księżniczki pomorskiej, córki Eryka II, księcia szczecińskiego; młodszy brat Henryka, Albrecht VII, poślubił bratanicę Urszuli, margrabiankę brandenburską Annę, córkę elektora Joachima I Nestora. Urszula i Henryk dochowali się trojga dzieci; margrabina umarła w połogu 18 września 1510 na zamku w Güstrowie i została pochowana w nekropoli książąt meklemburskich w klasztorze cysterskim w Doberanie. Owdowiały Henryk żenił się jeszcze dwukrotnie: w 1513 pojął za żonę Helenę z Palatynatu (mieli potomstwo), a w 1551 ożenił się z Urszulą, księżniczką sasko-lauenburską (mariaż ten pozostał bezdzietny).

7 *Albrecht.* Urodził się 18 czerwca 1490 w zamku berlińskim. Od śmierci ojca w 1499 współrządził z bratem Joachimem I w Marchii Brandenburskiej. W 1509 został mianowany kanonikiem w Moguncji, a w 1513 uzyskał urzędy arcybiskupa magdeburskiego oraz administratora biskupstwa halberszt adzkiego, przy czym zrzekł się udziału w rządach nad Marchią. 9 marca 1514 został arcybiskupem Moguncji, co dawało mu status księcia elektora Rzeszy, a podczas sejmu Rzeszy w Augsburgu 1 sierpnia 1518 otrzymał kapelusz kardynalski. Zmarł 24 września 1545 w arcybiskupim zamku św. Marcina (St Martinsburg) w Moguncji i został pochowany w tamtejszej katedrze św. Marcina.

JOACHIM I NESTOR

1499–1535

OJCIEC: *Jan Cycero (s. 157)*
MATKA: *Małgorzata Turyńska (s. 159)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Jana Cycero*

*

Z racji na długie panowanie i szacunek, którym darzono go pośród wśród książąt elektorów, został obdarzony przydomkiem po mitycznym królu Nestorze, jednym z Argonautów. Urodził się 21 lutego 1484, najpewniej na zamku berlińskim. Po śmierci ojca w 1499 odziedziczył godność margrabiego brandenburskiego, elektora i arcykomornika Rzeszy; początkowo współwładał z młodszym bratem Albrechtem, ten jednak w 1513 zrzekł się udziału w rządach. W 1524 włączył w granice Marchii hrabstwo Ruppin, schedę po wygasłej lokalnej dynastii, natomiast zawarty w 1529 w Grimmitz traktat z księciem pomorskim Jerzym I Jednookim – tzw. umowa grzmiąca – poza potwierdzeniem praw Hohenzollernów do sukcesji po Gryfitach, pozwalała margrabiom brandenburskim posługiwać się tytułem i godłem książąt pomorskich.
Zmarł 11 lipca 1535 w zamku berlińskim i został pochowany w klasztorze cystersów w Lehninie. Po sekularyzacji klasztoru w 1542 szczątki Joachima I przeniesiono do katedry berlińskiej.

MAŁŻONKA JOACHIMA I:
poślubiona 10 kwietnia 1502 w Stendal:

Elżbieta, księżniczka duńska, córka Jana (Hansa), króla, Danii, Szwecji i Norwegii z dynastii Oldenburgów, i jego żony Krystyny, księżniczki saskiej, córki Ernesta, elektora saskiego. Urodziła się krótko przed 24 czerwca 1485 na zamku w Nyborgu koło Odense na wyspie Fionii, a zmarła 10 czerwca 1555 w zamku berlińskim i spoczęła w katedrze berlińskiej.

POTOMSTWO JOACHIMA I (1–5):

1 *Joachim II Hektor (s. 166).*

2 *Anna*. Urodziła się w 1507, a 17 stycznia 1524 w zamku berlińskim jej mężem został *Albrecht VII Piękny, książę meklemburski na Güstrowie* (ur. Wismar 28.07.1488, zm. Schwerin 5.01. 1547), syn Magnusa II, księcia meklemburskiego na Schwerinie i Güstrowie, oraz jego żony Zofii, księżniczki pomorskiej, córki Eryka II, księcia szczecińskiego; starszy brat Albrechta, książę Henryk III (V), był od 1502 mężem ciotki Anny, margrabianki brandenburskiej Urszuli (zob. biogr. Jana Cycero). Anna oraz Albrecht dochowali się licznych dzieci; starszy syn Jan Albrecht I, książę meklemburski na Schwerinie, w 1555 ożenił się z księżniczką pruską Anną Zofią, córką pierwszego księcia pruskiego Albrechta (zob. w jego biogr.). Anna zmarła19 czerwca 1567 na zamku w Lübz i znalazła spoczynek w katedrze w Schwerinie.

3 *Elżbieta*. Urodziła się 24 sierpnia 1510, a 12 marca 1525 w zamku berlińskim poślubiła *Eryka I Starszego, księcia brunszwickiego na Calenbergu, Getyndze i Hanowerze* (ur. Neustadt am Rübenberge 16.02.1470, zm. Hagenau 30.06.1540), syna Wilhelma II Młodszego, księcia brunszwickiego na Brunszwiku i Getyndze z dynastii Welfów, i jego żony Elżbiety, hrabianki zu Stolberg, córki hrabiego Bodona I. Pierwszą żoną Eryka I była Katarzyna, księżniczka saska, córka Albrechta Odważnego, księcia saskiego na Miśni i Osterlandzie, z którą jednak nie miał dzieci; z margrabianką Elżbietą dochował się czworga potomków; z ich młodszą córką Anną Marią ożenił się pierwszy książę pruski Albrecht (zob. w jego biogr.). Drugim mężem owdowiałej Elżbiety został 30 maja 1546 w Münden *Poppo XVIII (XII), hrabia von Henneberg zu Schleusingen* (ur. 20.09.1513, zm. Breitungen 4.03.1574), syn hrabiego Wilhelma VI (VII) oraz margrabianki brandenburskiej Anastazji (zob. w biogr. Albrechta Achillesa); nie mieli dzieci. Elżbieta zmarła 25 maja 1558 na zamku w Ilmenau i spoczęła w klasztorze w Veßra. Owdowiały Poppo ożenił się później z Zofią, księżniczką brunszwicką, lecz nie dochował się potomków.

4 *Małgorzata*. Urodziła się 29 września 1511, zapewne na zamku berlińskim, gdzie 6, 23 lub 25 stycznia 1530 poślubiła *Je-*

rzego I Jednookiego, księcia pomorskiego (ur. Darłowo 11.04. 1493, zm. Szczecin 9–10.05.1531), syna Bogusława X Wielkiego, księcia pomorskiego z dynastii Gryfitów, oraz jego drugiej żony Anny Jagiellonki, królewny polskiej, córki Kazimierza IV Jagiellończyka. Książę pomorski był wdowcem po Amelii z Palatynatu, z którą miał kilkoro dzieci. W małżeństwie z Małgorzatą dochował się pogrobowej córki. 15 lutego 1534 w Dessau owdowiała Małgorzata poślubiła *Jana II, księcia von Anhalt-Zerbst* (ur. Dessau 4.09.1504, zm. Zerbst 4.02. 1551), syna księcia Ernesta von Anhalt-Zerbst z bocznej linii dynastii askańskiej, oraz Małgorzaty, księżniczki ziębicko-oleśnickiej, córki księcia Henryka I Starszego; mieli sześcioro dzieci. Ok. 1553 Małgorzata wyszła za mąż za pana pomorskiego *Jana (Hansa) Jonasa von der Goltz*, któremu urodziła córkę Dorotę. Rodzina von der Goltzów żyła później w Prusach w nędzy, póki nie zainteresowały się nią dwory pruski i kurlandzki, wreszcie duński. Małgorzata umarła po 3 grudnia 1577 w Danii.

5 *Jan*. Urodził się 3 sierpnia 1513 na zamku w Tangermünde. Po śmierci ojca w 1535 otrzymał wedle jego woli, a wbrew *Dispositio Achillea* (a także niezgodnie ze *Złotą Bullą* Karola IV) część Marchii Brandenburskiej, a mianowicie Nową Marchię (Neumark) z Kostrzynem nad Odrą, Dramburgiem i Schivelbein, jak również hrabstwo Sternberg, księstwo krośnieńskie z Sulechowem (Züllichau) i Sommerfeld na Śląsku oraz miasta Cottbus (Chociebuż) i Peitz – wszystkie te ziemie złożyły się na tzw. Marchię Kostrzyńską, która nazwę swą wzięła od głównej (od 1536) rezydencji Jana. W 1552 otrzymał on od cesarza Karola V godność radcy (Rat von Haus), a w 1555 cesarz Ferdynand I uhonorował go stanowiskiem Rat und Diener von Haus, które od 1565 pełnił przy Maksymilianie II. W 1568 został mianowany radcą króla hiszpańskiego Filipa II. Jednocześnie opowiedział się po stronie reformacji i przyjął luteranizm jeszcze przed swoim starszym bratem, elektorem. Zmarł 13 stycznia 1571 w swoim zamku w Kostrzynie nad Odrą i spoczął pod ołtarzem kościoła parafialnego tamże. Kościół wraz z sarkofagiem margrabiego oraz jego małżonki uległ niestety zniszczeniu z końcem drugiej wojny w 1945.

małżonka Jana:
poślubiona 31 grudnia 1537 na zamku w Wolfenbüttel:

Katarzyna, księżniczki brunszwicka, córka Henryka II Młodszego, księcia brunszwickiego na Wolfenbüttel z dynastii Welfów, i jego pierwszej żony Marii, księżniczki wirtemberskiej, córki księcia wirtemberskiego Henryka. Urodziła się w 1518 na zamku w Wolfenbüttel. Znana z dobroczynności, została przez Kostrzynian obdarowana mianem „matki Kaśki" (*Mutter Käthe*). Zmarła 16 maja 1574 na zamku w Krośnie nad Odrą i spoczęła u boku męża w Kostrzynie.

córki Jana (A–B):

A *Elżbieta*. Urodziła się 29 sierpnia 1540 na zamku w Kostrzynie nad Odrą, gdzie 26 grudnia 1558 została poślubiona przez *Jerzego Fryderyka, margrabiego brandenburskiego na Ansbach i Bayreuth* ze starszej linii na Ansbach i Bayreuth (zob. biogr. elektora Albrechta Achillesa). Zmarła bezdzietnie 8 marca 1578 w Warszawie, gdzie towarzyszyła mężowi, składającemu królowi Polski hołd lenny z Prus. Spoczęła w katedrze luterańskiej w Królewcu (Kaliningrad), zniszczonej przez naloty alianckie w 1944.

B *Katarzyna*, pierwsza małżonka *Joachima Fryderyka, elektora brandenburskiego* (szczegóły w jego biogr.).

JOACHIM II HEKTOR

1535–1571

OJCIEC: *Joachim I Nestor (s. 161)*
MATKA: *Elżbieta Duńska (s. 162)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Joachima I*

*

Nawiązujący do rzymskiej mitologii przydomek zawdzięczał uczestnictwu w walkach z Turkami, w których brał udział jeszcze jako następca elektorskiego tronu – kurprinc (niem. *kurprinz*). Urodził się 9 stycznia 1505 w zamku berlińskim. Po śmierci Joachima I (1535) zgodnie z wolą zmarłego podzielono Brandenburgię między jego dwóch synów (co stało w sprzeczności z *Dispositio Achillea* oraz Złotą Bullą cesarza Karola IV, ustalającymi niepodzielność ziem Marchii): Joachimowi przypadła wówczas w udziale Stara i Średnia Marchia oraz Marchia Przegnicka wraz z godnością elektora i arcykomornika Rzeszy. 1 listopada 1539 w kościele św. Mikołaja w podberlińskim Spandau oficjalnie przyjął naukę Lutra, czyniąc ją tym samym religią państwową w swoich ziemiach. W 1559 uzyskał od króla Polski Zygmunta II Augusta obietnicę przejęcia lenna pruskiego po wygaśnięciu tamtejszej linii Hohenzollernów.
Zmarł 3 stycznia 1571 w zamku myśliwskim w Köpenick i spoczął w katedrze berlińskiej.

MAŁŻONKI JOACHIMA II:
1. poślubiona 6 listopada 1524 na zamku w Dreźnie:

Magdalena, księżniczka saska, córka Jerzego Brodatego, Bogatego, księcia saskiego na Miśni i Osterlandzie, potomka albertyńskiej linii dynastii Wettynów, i jego żony Barbary Jagiellonki, królewny polskiej, córki Kazimierza IV Jagiellończyka. Urodziła się ona 7 marca 1507 na zamku w Dreźnie, a zmarła podczas porodu między 20 a 28 stycznia 1534 w zamku berlińskim i została pochowana w katedrze berlińskiej.

2. poślubiona 29 sierpnia lub 1 września 1535 w katedrze śś. Stanisława i Wacława na Wawelu w Krakowie:

Jadwiga Jagiellonka, królewna polska, córka Zygmunta I Starego, króla Polski i wielkiego księcia litewskiego z dynastii Jagiellonów, oraz jego pierwszej żony Barbary Zápolyi, córki Stefana Zápolyi, hrabiego spiskiego, pana na Trenczynie. Urodziła się 15 marca 1513 w domu biskupa Jana z Lubrańca w Poznaniu, zmarła zaś 7 lutego 1573 na zamku w Alt-Ruppin, stanowiącym jej wdowią oprawę. Spoczęła w katedrze berlińskiej.

POTOMSTWO JOACHIMA II:

DZIECI Z PIERWSZEGO MAŁŻEŃSTWA (1–6):

1 *Jan Jerzy (s. 171)*.

2 *Barbara*. Urodziła się 10 sierpnia 1527 w zamku berlińskim, a 15 lutego 1545 w tamtejszej katedrze poślubiła *Jerzego II Pobożnego, księcia brzeskiego* (ur. Legnica 18.07.1523, zm. Brzeg 7.05.1586), syna Fryderyka II, księcia legnicko-brzeskiego z dolnośląskiej linii Piastów, i jego drugiej żony Zofii, margrabianki brandenburskiej (zob. w biogr. Albrechta Achillesa); dochowali się siedmiorga dzieci. Zmarła 12 stycznia 1595 na zamku brzeskim i spoczęła w kościele zamkowym pw. św. Jadwigi tamże.

3 *Elżbieta*. Urodziła się w 1528, a zmarła 20 sierpnia następnego roku (w zamku berlińskim?).

4 *Fryderyk*. Urodził się 12 grudnia 1530 w zamku berlińskim. Jako młodszemu synowi, przeznaczono dla niego karierę kościelną. W 1548 został biskupem Havelburga, a w 1551 uzyskał godność arcybiskupa Magdeburga, którą piastował wcześniej jego zmarły w 1550 kuzyn, margrabia Jan Albrecht (zob. biogr. Albrechta Achillesa, s. 158); w związku z tym urzędem tytułowany był niekiedy prymasem Niemiec (a ściślej: „prymasem w Niemczech", *primas in Germanien*). W 1552 został wyznaczony administratorem biskupstwa halbersztadzkiego. Zmarł niespodziewanie dnia 2 października 1552 w swojej rezydencji w Halberstadtcie, być może otruty, i został pochowany w krypcie halbersztadzkiej katedry.

5 *Albrecht* i *Jerzy*, bliźniaki. Urodzili się 15 lutego 1532. Młodszy umarł tego samego dnia, starszy dożył następnego; obaj spoczęli najpewniej w katedrze berlińskiej.

6 *Paweł*. Urodził się między 20 a 28 stycznia 1534 na zamku w Berlinie i zmarł w dniu narodzin.

DZIECI JOACHIMA I Z DRUGIEGO MAŁŻEŃSTWA (1–6):

1 *Elżbieta Magdalena*. Urodziła się 6 listopada 1537 w zamku berlińskim, gdzie 5 lutego 1559 poślubiła Franciszka *Ottona, księcia brunszwickiego na Lüneburgu* (ur. 20.06.1530, zm. Celle 29.04.1559), syna Ernesta I Wyznawcy, księcia brunszwickiego na Lüneburgu z dynastii Welfów, i poślubionej mu Zofii, księżniczki meklembursko-szweryńskiej, córki Henryka III (V) Spokojnego, księcia meklemburskiego na Schwerinie. Po bezpotomnej śmierci małżonka powróciła do Berlina, gdzie zmarła 1 września 1595. Spoczęła w katedrze berlińskiej.

2 *Zygmunt*. Urodził się 2 grudnia 1538, zapewne w zamku berlińskim. Po śmierci najstarszego przyrodniego brata Fryderyka w 1552 został administratorem biskupstwa Halberstadt, a w rok później arcybiskupem Magdeburga. Zygmunt II August rozważał jego kandydaturę do tronu Polski, lecz plany te pokrzyżowała przedwczesna śmierć młodego margrabiego w dniu 14 września 1566 w zamku Moritzburg koło Halle. Jego doczesne szczątki złożono w kościele zamkowym.

3 *Jadwiga*. Urodziła się 2 marca 1540, a 25 lutego 1560 w zamku berlińskim poślubiła *Juliusza, księcia brunszwickiego na Wolfenbüttel, Calenbergu i Getyndze* (ur. Wolfenbüttel 29.06.1528, zm. tam 3.05.1589), syna Henryka II Młodszego, księcia brunszwickiego na Wolfenbüttel z dynastii Welfów, oraz jego pierwszej żony Marii, księżniczki wirtemberskiej, córki księcia wirtemberskiego Henryka; dochowali się jedenaściorga dzieci. Zmarła 31 października 1602 na zamku w Wolfenbüttel i znalazła spoczynek w kościele Błogosławionej Marii Dziewicy w Wolfenbüttel.

4 *Zofia*. Urodziła się 14 grudnia 1541, a 14 grudnia 1561 w zamku berlińskim poślubiła *Wilhelma z Rožmberka (von Rosenberg),* arcykomornika czeskiego oraz burgrabiego praskiego (ur. zamek Schitzendorf 10.03.1535, zm. Praga 31.08.1592), syna Josta III z Rožmberka i jego żony Anny, córki Wolfganga von Roggendorf. Pierwszą żoną Wilhelma była Katarzyna, księżniczka brunszwicka; jego małżeństwo z Zofią okazało się krótkotrwałe i bezdzietne. Zmarła ona 27 czerwca 1564

w zamku Český Krumlov (niem. Krummau) i została pochowana w chórze kościoła klasztornego cystersów w Wysokim Brodzie (Hohenfurth). Owdowiały Wilhelm ożenił się z Anną Marią, margrabianką badeńską, a owdowiawszy po raz wtóry pojął za żonę Poliksenę z Pernštejna, córką Wratysława z Pernštejna, kanclerza Królestwa Czech, oba te mariaże pozostały bezdzietne.

5 *Joachim*. Urodził się ok. 1543, a zmarł 23 marca 1544 w zamku berlińskim i został pochowany w pobliskiej katedrze.

6 *Córka (imię nieznane).* Urodziła się ona krótko przed 21 marca 1545 w zamku berlińskim i zmarła wkrótce po narodzinach. Pochowano ją w katedrze w Berlinie.

JAN JERZY

1571–1598

OJCIEC: *Joachim II Hektor (s. 166)*
MATKA: *Magdalena Saska (s. 167)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Joachima II*

*

Ze względu na gospodarność i zamiłowanie do oszczędności zwany był *Ekonomusem*. Urodził się 11 września 1525 w zamku berlińskim. W latach 1556–63 był radcą dworu króla Hiszpanii Filipa II, a od 1558 do 1571 pełnił urząd radcy na dworze cesarskim (Kaiserlicher Rat und Diener von Haus). W 1560 został administratorem biskupstwa hawelberskiego. Po śmierci ojca w 1571 odziedziczył tron elektorski wraz z godnością arcykomornika Rzeszy, a rychła śmierć stryja, Jana Kostrzyńskiego, pozwoliła mu objąć Nową Marchię i na powrót skupić w swoim ręku wszystkie brandenburskie posiadłości Hohenzollernów. Od śmierci w 1568 elektora saskiego Chrystiana I sprawował z księciem sasko-weimarskim Fryderykiem Wilhelmem I rządy w Saksonii jako administrator. W 1575 przyłączył do Marchii okręg Storkow-Breskow.
Zmarł 18 stycznia 1598 na zamku w Berlinie i spoczął w tamtejszej katedrze.

MAŁŻONKI JANA JERZEGO:
1. poślubiona 15 lutego 1545 w katedrze berlińskiej:

Zofia, księżniczka legnicka, córka Fryderyka II, księcia legnicko-brzeskiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów, i jego żony Zofii, margrabianki brandenburskiej (zob. w biogr. Albrechta Achillesa). Urodziła się w 1525 lub 1526, a zmarła w połogu 27 stycznia lub 6 lutego 1546 w zamku berlińskim; spoczęła w katedrze berlińskiej.

2. poślubiona 12 lutego 1548 na zamku w Ansbach:

Sabina, margrabianka brandenburska, córka Jerzego Pobożnego, margrabiego brandenburskiego na Ansbach (zob. w biogr. Albrechta Achillesa). Urodziła się 12 maja 1529 na zamku w Ansbach, a zmarła 2 listopada 1575 na zamku w Berlinie i została pochowana w katedrze berlińskiej.

3. poślubiona 6 października 1577 w zamku myśliwskim w Letzlingen:

Elżbieta, księżniczka anhalcka, córka Joachima Ernesta, księcia Anhaltu z bocznej linii dynastii askańskiej, oraz jego pierwszej żony Agnieszki, hrabianki von Barby-Mühlingen, córki hrabiego Wolfganga I. Urodziła się 25 września 1563 na zamku w Zerbst, zmarła zaś 28 września lub 5 października 1607 na zamku w Krośnie Odrzańskim, stanowiącym jej wdowią rezydencję. Została pochowana w katedrze berlińskiej.

POTOMSTWO JANA JERZEGO:

SYN Z PIERWSZEGO MAŁŻEŃSTWA:

1 *Joachim Fryderyk (s. 206).*

DZIECI Z DRUGIEGO MAŁŻEŃSTWA (1–10):

1 *Jerzy Albrecht*. Urodził się 19 lutego 1555 w zamku berlińskim, gdzie też najpewniej zmarł 8 stycznia 1557. Został pochowany w katedrze berlińskiej.

2 *Jan* i *Albrecht* (bliźniacy), urodzili się w latach 1556–59 na zamku w Zechlinie pod Rheinsbergiem w okręgu rupińskim, gdzie od połowy lat 50. rezydował elektor Jan Jerzy, a zmarli w dzieciństwie, jednak zarówno dokładne daty ich zgonów jak i miejsce pochówku nie jest znane (można założyć, że tak jak inne rychło zmarłe dzieci Jana Jerzego, spoczęli w katedrze berlińskiej).

3 *Magdalena Sabina*. Urodzona zapewne ok. 1560, przypuszczalnie na zamku w Zechlinie, zmarła „we wczesnej młodości" przed 1571.

4 *Erdmuta*. Urodziła się 26 czerwca 1561 na zamku w Zechlinie, a 17 lutego 1577 na zamku w Szczecinie poślubiła *Jana Fryderyka, księcia wołogoskiego i szczecińskiego* (ur. Wołogoszcz (Wolgast) 27.08.1542, zm. tamże 19.02.1600), syna Filipa I Jednookiego, księcia wołogoskiego z dynastii Gryfi-

tów, i jego żony Marii, księżniczki saskiej, córki Jana Stałego, elektora saskiego; nie mieli dzieci. Erdmuta zmarła 23 listopada 1623 na zamku w Słupsku i została pochowana w kościele zamkowym św. Ottona w Szczecinie.

5 *Maria*. Urodziła się ona zapewne w rezydencji elektorskiej w Zechlinie, zmarła zaś w dzieciństwie, przed 1571.

6 *Jadwiga*. Urodziła się zapewne na zamku w Zechlinie, gdzie najprawdopodobniej zmarła, według przekazów „we wczesnej młodości", przed 1571.

7 *Magdalena*. Urodziła się najprawdopodobniej w rezydencji w Zechlinie, gdzie również zmarła w dzieciństwie, w nieznanym czasie przed 1571.

8 *Małgorzata*. Urodziła się zapewne na zamku w Zechlinie, gdzie zmarła „we wczesnej młodości" przed 1571.

9 *Anna Maria*. Urodziła się 3 lutego 1567 w rezydencji elektorskiej w Zechlinie, a 8 października 1581 w zamku berlińskim poślubiła *Barnima IX (XII), księcia szczecińskiego* (ur. Wołogoszcz (Wolgast) 15.02. 1549, zm. Szczecin 11.09.1603), który był rodzonym bratem księcia Jana Fryderyka, męża jej starszej siostry Erdmuty; małżeństwo Anny Marii, podobnie jak i mariaż jej siostry, okazało się bezdzietne. Anna Maria zmarła na zamku w Wolinie 14 listopada 1618 i spoczęła w nekropolii Gryfitów w kościele zamkowym pw. św. Ottona w Szczecinie.

10 *Zofia.* Urodziła się 6 czerwca 1568 na zamku w Zechlinie, a 25 kwietnia 1582 na zamku w Dreźnie wyszła za *Chrystiana I, elektora saskiego* (ur. Drezno 29.10.1560, zm. tamże 5.10. 1591), syna Augusta, elektora saskiego z albertyńskiej linii Wettynów, oraz jego żony Anny, księżniczki duńskiej, córki Chrystiana III, króla Danii i Norwegii; dochowali się siedmiorga dzieci – ich drugi syn, Jan Jerzy I, elektor saski, w 1607 ożenił się z księżniczką pruską Magdaleną Sybillą (zob. w biogr. księcia Albrechta Fryderyka). Zofia zmarła 17 grudnia 1612 w „domu elektorskim na Creutzgasse" w Dreźnie i spoczęła w katedrze NMP we Freibergu, będącej nekropolą albertyńskiej linii Wettynów.

DZIECI JANA JERZEGO Z TRZECIEGO MAŁŻEŃSTWA (1–11):

1 *Chrystian*. Urodził się 30 stycznia 1581 w zamku berlińskim. Na mocy zawartego w 1598 w Gera układu rodzinnego, po bezdzietnej śmierci Jerzego Fryderyka ze starszej linii na Ansbach i Bayreuth (zob. w biogr. Albrechta Achillesa), jego posiadłości odziedziczyli synowie elektora Jana Jerzego z trzeciego małżeństwa, którzy 23 lipca 1603 podzielili między siebie Frankonię w ten sposób, że Chrystianowi przypadła Frankonia Górna (Oberland) z Bayreuth, Kulmbach i Hof. W 1606 otrzymał od cesarza rzymsko-niemieckiego Rudolfa II stanowisko pułkownika okręgu frankońskiego (Kreisobrist von Fränkischer Reichskreis). Zmarł 9 czerwca 1655 na zamku w Bayreuth, dokąd przeniósł z Kulmbachu swoją rezydencję. Spoczął w krypcie kościoła miejskiego w Bayreuth, będącego kościołem dworskim tej linii rodu.

małżonka Chrystiana:
poślubiona 9 maja 1604 w zamku Plassenburg
w Kulmbach:

Maria, księżniczka pruska (zob. biogr. Albrechta Fryderyka).

potomstwo Chrystiana (A–I):
młodsza linia na Bayreuth

A *Elżbieta Eleonora*. Urodziła się ona 19 października 1606 w zamku Plassenburg w Kulmbach, gdzie także zmarła w dniu następnym. Została pochowana w kościele parafialnym w Kulmbach.

B *Jerzy Fryderyk*. Na świat przyszedł 23 marca 1608 na zamku w Kulmbach, gdzie umarł tego samego dnia. Spoczął w kościele parafialnym tamże.

C *Anna Maria*. Urodziła się 30 października 1609 na zamku w Bayreuth, a 19 lub 23 października 1639 w Ratyzbonie (Regensburgu) została żoną *Jana Antoniego I, 2. księcia (Fürst) von Eggenberg i 2. księcia (Herzog) Krumlova (zu Krummau)* (ur. Wiedeń 5.02.1610, zm. Laibach, dziś Lublana 19.02 lub 28.03.1649), syna Jana Ulryka, 1. księcia von Eggenberg i księcia Krumlova, przewodniczącego cesarskiej Tajnej Rady, i jego żony Sydonii Marii, baronówny von Thannhausen, córki barona Konrada, szam-

belana arcyksięcia austriackiego Karola oraz łowczego Styrii; mieli czworo dzieci. Po śmierci męża Anna Maria sprawowała regencję w imieniu nieletnich synów. Zmarła 8 maja 1680 w pałacu miejskim zwanym Eggenberg Haus w Ödenburgu (obecnie Sopron) na Węgrzech. Ciało księżnej złożono u boku jej rodziców w bayreuckim kościele miejskim.

D *Agnieszka Zofia*. Urodzona 19 lipca 1611 na zamku w Bayreuth, umarła tam 1 grudnia tego samego roku. Spoczęła w kościele parafialnym w Kulmbach.

E *Magdalena Sybilla*. Urodziła się 7 listopada 1612 na zamku w Bayreuth, a 23 listopada 1638 w Dreźnie wyszła za *Jana Jerzego II elektora saskiego* (ur. Drezno 10.06.1613, zm. Freiberg 1.09.1680), syna Jana Jerzego I, elektora saskiego z albertyńskiej linii dynastii Wettynów, oraz jego drugiej żony, księżniczki pruskiej Magdaleny Sybilli (zob. w biogr. księcia Albrechta Fryderyka). Mieli troje dzieci; córka Erdmuta Zofia została wydana za margrabiego na Bayreuth Chrystiana Ernesta (zob. niżej w tym biogr.). Magdalena Sybilla zmarła dnia 30 marca 1687 na zamku w Dreźnie i została pochowana w katedrze NMP we Freibergu.

F *Chrystian Ernest*. Urodził się 18 listopada 1613 na zamku w Bayreuth, gdzie też zmarł 4 lutego 1614. Spoczął w kościele parafialnym w Kulmbach.

G *Erdman August*. Urodził się 8 października 1615 w zamku bayreuckim. Był on księciem dziedzicem – erbprincem (*erbprinz)* – Górnej Frankonii z Bayreuth, umarł jednak przed ojcem, 6 lutego 1651 na zamku w Hof wskutek nieustalonej „gorączki piersiowej". Został pochowany obok małżonki w kryptach kościoła miejskiego w Bayreuth.

małżonka Erdmana Augusta:
poślubiona 8 grudnia 1641 w Ansbach:

Zofia, margrabianka brandenburska, jego stryjeczna siostra, córka Joachima Ernesta, margrabiego brandenburskiego z młodszej linii na Ansbach (szczegóły zob. niżej w tym biogr.).

jedyny syn Erdmana Augusta:

I *Chrystian Ernest*. Urodził się 6 sierpnia 1644 na zamku w Bayreuth. W 1647 otrzymał Lauenstein, Lichtenberg i Thierbach. Po przedwczesnej śmierci ojca w 1651 został erbprincem Bayreuth, zaś śmierć dziada w 1655 uczyniła go margrabią brandenburskim na Bayreuth – panem Górnej Frankonii; z uwagi na wiek margrabiego do 1664 rządy jego w imieniu sprawował stryj, Jerzy Albrecht (Starszy). 12 lutego 1664 z nominacji cesarza Chrystian Ernest został pułkownikiem okręgu frankońskiego (Kreisobrist von Fränkischer Reichskreis) i dowódcą frankońskich pułków kirasjerskich w randze generała feldmarszałka. W 1693 uzyskał awans na feldmarszałka. W 1707 wycofał się z czynnej służby. Zmarł 20 maja 1712 na zamku w Erlangen i spoczął w krypcie kościoła miejskiego w Bayreuth.

małżonki Chrystiana Ernesta:
1. poślubiona 29 października 1662 w kościele dworskim w Dreźnie:

Erdmuta Zofia, księżniczka saska, jego cioteczna siostra, córka elektora saskiego Jana Jerzego II oraz Magdaleny Sybilli, margrabianki brandenbursko-bayreuckiej z młodszej linii na Bayreuth (zob. wyżej w tym biogr.). Urodziła się 25 lutego 1644 na zamku w Dreźnie, a zmarła 22 czerwca 1670 na zamku w Bayreuth i został pochowana w podziemiach bayreuckiego kościoła miejskiego.

2. poślubiona 8 lutego 1671 w pałacu Rezydencja w Stuttgarcie:

Zofia Ludwika, księżniczka wirtemberska, córka Eberharda III, księcia Wirtembergii, i jego pierwszej żony Anny Doroty, hrabianki zu Salm-Kyburg, córki hrabiego Jana Kazimierza, Urodziła się 28 lub 19 lutego 1642 w pałacu Rezydencja w Stuttgarcie, zmarła zaś 13 października 1702 na zamku w Bayreuth i spoczęła w tamtejszym kościele miejskim, obok pierwszej żony margrabiego.

3. poślubiona 30 marca 1703 w podberlińskim Poczdamie:

Elżbieta, margrabianka brandenburska, córka Fryderyka Wilhelma Wielkiego Elektora (szczegóły zob. w jego biogr.).

dzieci Chrystiana Ernesta z drugiego mariażu (a–f):

a *Krystyna Eberhardyna.* Urodzona 29 grudnia 1671 na zamku w Bayreuth, tamże 20 stycznia 1693 poślubiła *Fryderyka Augusta I Mocnego, elektora saskiego, a także króla polskiego i wielkiego księcia litewskiego (August II)* (ur. Drezno 22.05.1670, zm. Warszawa 1.02.1733), syna Jana Jerzego III, elektora saskiego z albertyńskiej linii Wettynów, i jego żony Anny Zofii, księżniczki duńskiej, córki Fryderyka III, króla Danii i Norwegii. Dochowali się jedynego syna, przyszłego króla Polski Augusta III. Z racji na protestanckie wyznanie, Krystyna Eberhardyna nigdy nie została ukoronowana na polską królową małżonkę. Zmarła 5 września 1727 na zamku w Pretzsch i została pochowana pod głównym ołtarzem w tamtejszym kościele.

b *Eleonora Magdalena*. Urodziła się 24 stycznia 1673 w zamku bayreuckim, a 8 września 1704 wyszła za *Hermana Fryderyka, hrabiego von Hohenzollern--Hechingen*, cesarskiego gubernatora Freiburga (ur. Hechingen 11.01.1665, zm. Freiburg 23.01.1733), młodszego syna Filipa, księcia von Hohenzollern--Hechingen, potomka szwabskiej linii dynastii Hohenzollernów, oraz jego żony Marii Sydonii, margrabianki badeńskiej, córki Hermana Fortunata, margrabiego Badenii na Rodemachern; dochowali się córki. Eleonora Magdalena zmarła 13 grudnia 1711 na zamku w Ettlingen, a owdowiały Fryderyk ożenił się z Józefą, hrabianką zu Oettingen-Spielberg, która urodziła mu liczne dzieci.

c *Klaudia Eleonora Zofia*. Urodziła się 4 lipca 1675 na zamku w Bayreuth, gdzie zmarła 11 lutego 1676. Spoczęła w kościele miejskim w Bayreuth.

d *Szarlotta Emilia*. Urodziła się 4 czerwca 1677 na zamku w Bayreuth i tam też zmarła 15 lutego 1678. Spoczęła w kościele miejskim w Bayreuth.

e *Jerzy Wilhelm*. Urodził się on 26 listopada 1678 na zamku w Bayreuth. Poświęcił się karierze wojskowej. W 1701 przejął po ojcu dowództwo kirasjerów frankońskich. Był również generałem wachmistrzem armii saskiej i polskiej oraz feldmarszałkiem wojsk cesarskich. Po śmierci ojca w 1712 został margrabią brandenburskim na Bayreuth. Zmarł 18 grudnia 1726 na zamku w Bayreuth i został pochowany w bayreuckim kościele miejskim.

małżonka Jerzego Wilhelma:
poślubiona dnia 26 października 1699 w Lipsku:

Zofia, księżniczka sasko-weißenfelska (von Sachsen-Weißenfels), córka Jana Adolfa I, księcia saskiego na Weißenfels, potomka ernestyńskiej linii dynastii Wettynów, oraz jego pierwszej żony Joanny Magdaleny, księżniczki sasko-altenburskiej, córki Fryderyka Wilhelma II, księcia saskiego na Altenburgu. Urodziła się 2 sierpnia 1684 na zamku w Weißenfels. Owdowiawszy po śmierci margrabiego, 14 lipca 1734 w Branelinghof koło Bambergu, została żoną *Alberta Józefa, hrabiego von Hoditz und Wolframitz*, generała armii pruskiej (ur. Roßwald 27.05.1706, zm. Poczdam 18.03.1778), syna Karola Józefa, hrabiego von Hoditz und Wolframitz, i jego żony Joanny Barbary Eleonory, hrabianki Tenczin von Paczensky, córki hrabiego Albrechta Leopolda; nie dochowali się dzieci. Zofia zmarła 6 maja 1752 w rezydencji Hoditzów w Roßwald na Śląsku (obecnie Slezské Rudoltice, Czechy) i tam również spoczęła.

dzieci Jerzego Wilhelma (i–v):

i *Chrystiana Zofia Wilhelmina*. Urodziła się ona 6 stycznia 1701 na zamku w Bayreuth, zmarła zaś niezamężnie 15 lipca 1749 na zamku

w Kulmbach i została pochowana w tamtejszym kościele św. Piotra.

ii *Eberhardyna Elżbieta*. Urodzona 13 stycznia 1706, zmarła 3 października 1709.

iii *Chrystian Wilhelm*. Urodził się 14 listopada 1706 i żył zaledwie dwa dni; został pochowany w kościele miejskim w Bayreuth.

iv *Chrystian Fryderyk Wilhelm*. Na świat przyszedł 7 czerwca 1709 na zamku w Bayreuth jako starszy z bliźniąt i tam również umarł 9 czerwca. Został pochowany w podziemiach kościoła miejskiego w Bayreuth.

v *Franciszek Adolf Wilhelm*. Urodził się i zmarł 7 czerwca 1709 na zamku w Bayreuth. Spoczął w krypcie kościoła miejskiego tamże.

f *Karol Ludwik*. Urodził się on 21 listopada 1679 na zamku w Bayreuth, gdzie zmarł 7 kwietnia 1680 i gdzie również spoczął w kościele miejskim.

H *Jerzy Albrecht*. Urodził się on 20 marca 1619 na zamku w Bayreuth. Celem odróżnienia od pogrobowego syna, noszącego identyczny zestaw imion, późniejsze opracowania przydawały mu przydomek *Starszego*. Po przedwczesnej śmierci starszego brata w 1655 został regentem przy bratanku, Chrystianie Erneście (zob. powyżej); zarządzał Górną Frankonią do osiągniecia przez niego pełnoletniości w 1664. Zmarł 27 września 1666 w swoich dobrach w Schretz opodal Landshut i spoczął w nekropoli bayreuckiej linii Hohenzollernów w podziemiach kościoła miejskiego w Bayreuth.

małżonki Jerzego Albrechta:
1. poślubiona 10 grudnia 1651 w Bayreuth:

Maria Elżbieta, księżniczka szlezwicko-holsztyńska, córka Filipa, księcia szlezwicko-holsztyńskiego na Glücksburgu (von Schleswig-Holstein-Glücksburg), potomka bocznej linii dynastii Oldenburgów, i jego żony Zofii Jadwigi, księżniczki sasko-lauenburskiej, córki księcia Franciszka II. Urodzona 26 lipca 1628 na zamku w Glücksburgu,

umarła 27 maja 1664 na zamku w Kulmbach i spoczęła w krypcie kościoła miejskiego w Bayreuth.

2. poślubiona 11 listopada 1665 w Colditz:

Zofia Maria, hrabianka zu Solms-Baruth-Wildenfels, córka Jana Jerzego II, hrabiego zu Solms-Baruth-Wildenfels, i jego żony Anny Marii, hrabianki von Erbach-Fürstenau-Reichenberg, córki Fryderyka Magnusa, hrabiego von Erbach zu Fürstenau und Reichenberg. Urodziła się 5 marca 1626 na zamku w Sonnenwalde. Pierwszym jej mężem był poślubiony 14 stycznia 1650 *Jerzy Ernest, hrabia von Schönburg zu Lichtenstein* (ur. Lichtenstein 13.03. 1601, zm. tamże 23.03.1664), syn Wita III, hrabiego von Schönburg zu Lichtenstein, oraz jego żony Katarzyny, hrabianki von Everstein-Massow, córki hrabiego Wolfganga; był on wdowcem po Beginie, córce Jana Jerzego ze Švamberka, z którą miał potomstwo, jednak jego małżeństwo z Zofią Marią pozostało bezdzietne. Zmarła ona 16 kwietnia 1688 na zamku w Kulmbach i spoczęła u boku drugiego męża w Bayreuth.

potomstwo Jerzego Albrechta:
dzieci z pierwszego małżeństwa (I–VI):

I *Chrystian Filip*. Urodził się 29 maja 1653 na zamku w Bayreuth, gdzie zmarł 8 sierpnia tego roku. Spoczął w kościele miejskim tamże.

II *Zofia Amalia*. Urodziła się 20 czerwca 1655 na zamku w Bayreuth i zmarła tam 20 lutego 1656. Spoczęła w kościele miejskim.

III *Jerzy Fryderyk*. Urodził się on 1 października 1657, zmarł 14 kwietnia 1658 (na zamku w Bayreuth) i został pochowany w podziemiach kościoła miejskiego w Bayreuth.

IV *Erdman Filip*. Urodził się 11 maja 1659 na zamku w Bayreuth, gdzie także zmarł 5 września 1678 na skutek upadku z konia. Został pochowany w kościele miejskim w Bayreuth. Nie założył rodziny.

V *Chrystian Henryk*. Na świat przyszedł 29 lipca 1661 na zamku w Bayreuth. Umową zawartą 23 listopa-

da 1703 w zamku Schönberg, w zamian za odszkodowanie pieniężne przekazał królowi pruskiemu prawa sukcesyjne do posiadłości linii na Bayreuth i Ansbach. Zmarł 5 kwietnia 1708 na zamku w Weferlingen i spoczął w krypcie katedry w Halberstadt, skąd w 1738 jego szczątki przeniesiono do Himmelkron, gdzie zostały złożone w kościele parafialnym (dawnym kościele klasztornym cysterek), w krypcie zwanej Kaplicą Rycerską (Ritterkapelle).

małżonka Chrystiana Henryka:
poślubiona 14 sierpnia 1687 w zamku Obersulzbürg (Ober-Sulzbürg):

Zofia Chrystiana, hrabianka von Wolfstein-Sulzbürg. Była ona córką Albrechta Fryderyka, hrabiego von Wolfstein zu Sulzbürg, oraz jego żony Zofii Ludwiki, hrabianki zu Castell-Remlingen, córki hrabiego Wolfganga Wilhelma. Urodziła się 24 października 1667 na zamku Obersulzbürg. W latach 20. XVIII w. na zaproszenie króla duńskiego Fryderyka IV, teścia córki, przeniosła się na stałe do Danii. Zmarła 23 sierpnia 1737 w zamku Fredensborg na wyspie Zelandia i spoczęła w katedrze w Roskilde.

potomstwo Chrystiana Henryka (a–n):

a *Jerzy Fryderyk Karol*. Urodził się on 30 czerwca 1688 na zamku w Obersulzbürg. Od śmierci ojca w 1708 czynił starania o unieważnienie umowy z Schönbergu, co udało mu się w 1722 po długich staraniach w zamian za znaczną rekompensatę, jaką musiał odprowadzić do pruskiego skarbca; i tak w grudniu 1726, po śmierci kuzyna, Jerzego Wilhelma (zob. powyżej), jako jego najbliższy krewny po mieczu odziedziczył Górną Frankonię oraz tytuł margrabiego brandenburskiego na Bayreuth. Zmarł 17 maja 1735 na zamku w Bayreuth i spoczął w Ritterkapelle w kościele parafialnym w Himmelkron.

małżonka Jerzego Fryderyka Karola:
poślubiona 16 kwietnia 1709 w Reinfeld:

Dorota, księżniczka szlezwicko-holsztyńska, córka Fryderyka Ludwika, księcia szlezwicko-holsztyńskiego na Beck (von Schleswig-Holstein-Beck), potomek bocznej linii Oldenburgów, i poślubionej mu Ludwiki Szarlotty, księżniczki szlezwicko-holsztyńskiej, córki Ernesta Günthera, księcia szlezwicko-holsztyńskiego na Sonderburgu-Augustenburgu (von Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg). Urodziła się ona 4 grudnia 1685 w Augustenburgu. W 1716 została oskarżona o cudzołóstwo i z rozkazu męża osadzona w więzieniu; 3 grudnia 1724 orzeczono rozwód pary margrabiowskiej, po czym Dorota wyjechała do Szwecji. Zmarła 25 grudnia 1761 w należącej do hrabiów af Löwenhaupt rezydencji Stáfló i spoczęła w krypcie rodowej w tamtejszym kościele.

potomstwo Jerzego Fryderyka Karola (i–v):

i *Zofia Krystyna Ludwika*. Na świat przyszła 4 stycznia 1710 na zamku w Weferlingen. Jej mężem został 11 kwietnia 1731 w zamku książąt Thurn und Taxis we Frankfurcie nad Menem *Aleksander Ferdynand, 3. książę von Thurn und Taxis*, dziedziczny poczmistrz generalny (General-Postmeister) i główny komisarz (Prinzipal-Kommissar) (ur. Frankfurt nad Menem 21.03.1704, zm. Ratyzbona 17.03.1773), syn Anzelma Franciszka, 2. księcia von Thurn und Taxis, dziedzicznego poczmistrza generalnego i głównego komisarza, oraz poślubionej mu Marii Ludwiki, księżniczki von Lobkowitz (Lobkowicz), córki Ferdynanda Augusta, księcia von Lobkowitz; mieli pięcioro dzieci. Zofia Krystyna zmarła 13 czerwca 1739 w pałacu Książęcym w Brukseli i spoczęła w tamtejszym kościele Notre Dame de la Victoire au Sablon. Po jej śmierci książę von Thurn und Taxis żenił się jeszcze dwukrotnie: z Szar-

lottą Ludwiką de Lorraine, córką Ludwika II de Lorraine, księcia de Lambesc (zmarła bezpotomnie), a następnie z Marią Henryką Józefą, księżniczką zu Fürstenberg, z którą doczekał się dalszych potomków.

ii *Fryderyk*. Urodził się 10 maja 1711 na zamku w Weferlingen. W 1726 został erbprincem Bayreuth, zaś śmierć ojca w 1735 uczyniła go margrabią brandenburskim na Bayreuth. Dzierżył także stanowisko dowódcy frankońskich oddziałów kirasjerskich w randze feldmarszałka, był również generałem lejtnantem królewskiej armii pruskiej. Zmarł 26 lutego 1763 na zamku w Bayreuth i został pochowany obok pierwszej małżonki w kościele zamkowym.

małżonki Fryderyka:
1. poślubiona 20 listopada 1731 na zamku w Berlinie:

Zofia Fryderyka Wilhelmina, księżniczka pruska, córka Fryderyka Wilhelma I, króla Prus (zob. w jego biogr.).

2. poślubiona w dniu 18 września 1759 w Brunszwiku:

Zofia Karolina Maria, księżniczka brunszwicka, córka Karola I, księcia Brunszwiku, potomka dynastii Welfów (linia na Wolfenbüttel), i jego żony Filipiny Szarlotty, księżniczki pruskiej (zob. biogr. króla Fryderyka Wilhelma I); jej rodzoną siostrą była Elżbieta, małżonka króla pruskiego Fryderyka Wilhelma II. Urodziła się 7 października 1737 na zamku w Wolfenbüttel, a zmarła 22 października 1817 w Erlangen.

córka Fryderyka z pierwszego małżeństwa:

(1) *Elżbieta Fryderyka Zofia*. Na świat przyszła 30 sierpnia 1732 w zamku bayreuckim, gdzie 26 września 1748 poślubiła

Karola II Eugeniusza, księcia Wirtembergii (ur. Bruksela 11.02.1728, zm. Hohenheim 24.10.1793), syna Karola I Aleksandra, księcia Wirtembergii, i jego żony Marii Augusty Anny, księżniczki von Thurn und Taxis, córki Anzelma Franciszka, 2. księcia von Thurn und Taxis, dziedzicznego poczmistrza generalnego oraz głównego komisarza; mieli rychło zmarłą córkę. Fryderyka zmarła 6 kwietnia 1780 na zamku w Bayreuth i została pochowana u boku rodziców w kościele zamkowym. Karol Eugeniusz ożenił się ze swoją metresą Franciszką Teresą von Bernardin, hrabiną von Hohenheim.

iii *Wilhelm Ernest.* Urodził się 26 lipca 1712 na zamku w Weferlingen. Był pułkownikiem armii cesarskiej oraz pułkownikiem okręgu frankońskiego (Kreisobrist von Fränkischer Reichskreis). Zmarł bezpotomnie 17 listopada 1733 w Mantui, skąd jego ciało odwieziono do ojczyzny i złożono w podziemiach kościoła miejskiego w Bayreuth.

iv *Zofia Szarlotta Albertyna*. Urodziła się ona 27 lipca 1713 na zamku w Weferlingen, a 7 kwietnia 1734 w Bayreuth wyszła za mąż za *Ernesta Augusta I, księcia saskiego na Weimarze, Eisenach i Jenie* (ur. Weimar 19.04.1688, zm. Eisenach 19.01.1748), syna Jana Ernesta III, księcia saskiego na Weimarze z ernestyńskiej linii dynastii Wettynów, i poślubionej mu Zofii Augusty, księżniczki von Anhalt-Zerbst, córki Jana, księcia Anhaltu na Zerbst; był on wdowcem po Eleonorze Wilhelminie, księżniczce von Anhalt-Köthen, z którą miał dzieci; z margrabianką brandenburską dochował się czworga dalszych. Zmarła 2 marca 1747 w Ilmenau, gdzie spoczęła w kościele miejskim.

v *Wilhelmina Zofia*. Urodziła się 8 lipca 1714 na zamku w Weferlingen, a 25 maja 1734 w Berum koło Norden została żoną *Karola Edzarda, 5. księcia Fryzji Wschodniej (von Ostfriesland)* (ur. 18.01.1716, zm. 25.05.1744), syna Jerzego Albrechta I, 4. księcia Fryzji Wschodniej, potomka dynastii Cirksenów, i jego pierwszej żony Chrystiany Ludwiki, księżniczki von Nassau-Idstein, córki księcia Jerzego Augusta Samuela; mieli zmarłą we wczesnym dzieciństwie córkę. Wilhelmina Zofia zmarła 7 września 1749 i została pochowana w krypciezamku w Aurich.

b *Albrecht Wolfgang*. Urodził się 8 grudnia 1689 w zamku Obersulzbürg (Ober-Sulzbürg). Poświęcił się karierze wojskowej; był feldmarszałkiem lejtnantem armii cesarskiej oraz dowódcą pułku piechoty. Poległ 29 czerwca 1734 pod Parmą. Jego ciało przewieziono do Bayreuth i złożono w podziemiach kościoła miejskiego, skąd w 1742 zostało przeniesione do krypty Ritterskapelle w kościele parafialnym w Himmelkron. Bezżenny.

c *Dorota Szarlotta*. Urodziła się 15 marca 1691, a 8 lipca 1711 w zamku Weferlingen wyszła za *Karola Ludwika, hrabiego von Hohenlohe und Gleichen zu Weikersheim* (ur. Ohdurf 23.09.1674, zm. Weikersheim 5.05.1756), syna Jana Fryderyka I, hrabiego von Hohenlohe zu Öhringen, i poślubionej mu Ludwiki Amöny, księżniczki szlezwicko-holsztyńskiej, córki Fryderyka, księcia szlezwicko-holsztyńskiego na Norburgu (von Schleswig-Holstein-Norburg). Dorota Szarlotta zmarła już 18 marca 1712 w Weikersheim i tam również została pochowana. Owdowiały Karol Ludwik von Hohenlohe ożenił się później z Elżbietą Fryderyką, księżniczką zu Oettingen-Oettingen (Öttingen-Öttingen), z którą dochował się potomstwa.

d *Fryderyk Emanuel*. Urodził się on 3 lutego 1692, a zmarł 13 stycznia 1693.

e *Chrystiana Henryka*. Urodzona 29 sierpnia 1693, zmarła 19 maja 1695 w zamku Schönberg i spoczęła w Obersulzbürgu (Ober-Sulzbürg).

f *Fryderyk Wilhelm*. Urodził się 12 stycznia 1695 w zamku Schönberg, gdzie zmarł 13 maja. Spoczął w Obersulzbürgu (Ober-Sulzbürg).

g *? Chrystiana*. Urodziła się i zmarła 31 października 1698.

h *Chrystian August*. Urodził się on 14 lipca 1699 w zamku Schönberg, gdzie zmarł 29 lipca 1700.

i *Zofia Magdalena*. Na świat przyszła 28 września 1700 w zamku Schönberg, a dnia 7 sierpnia 1721 w kościele w Pretzsch wyszła za *Chrystiana VI, króla Danii i Norwegii* (ur. Kopenhaga 10.12. 1699, zm. zamek Hirscholm, Hørsholm 6.08. 1746), syna Fryderyka IV, króla Danii i Norwegii z dynastii Oldenburgów, i jego pierwszej żony Ludwiki, księżniczki meklemburskiej, córki Gustawa Adolfa, księcia meklemburskiego na Güstrowie. 6 czerwca 1731 w kaplicy zamku Frederiksborg w Hillerød (wyspa Zelandia) Zofia Magdalena została wraz z małżonkiem namaszczona na królową małżonkę; z Fryderykiem V miała troje dzieci. Zmarła 27 maja 1770 w zamku Christiansborg w Kopenhadze i została pochowana u boku Chrystiana w nekropolii duńskich władców w katedrze w Roskilde.

j *Krystyna Wilhelmina*. Urodziła się 17 czerwca 1702 w zamku Schönberg, a zmarła 19 lub 27 marca 1704.

k *Fryderyk Ernest*. Urodził się 15 grudnia 1703 na zamku w Schönberg. Od swojego królewskiego szwagra, króla Danii, otrzymał najwyższe duńskie odznaczenie – Order Słonia – oraz zamek Gottorp w Holsztynie. Zmarł 23 czerwca 1762

we wzniesionym przez siebie zamku Friedrichsruhe i spoczął w kościele w Hohenaspe opodal Itzehoe.

małżonka Fryderyka Ernesta:
poślubiona 26 grudnia 1731 w Lüneburgu:

Krystyna Zofia, księżniczka brunszwicka, córka Ernesta Ferdynanda, księcia brunszwickiego na Bevern (z linii na Wolfenbüttel), potomka dynastii Welfów, oraz jego żony Eleonory Szarlotty, księżniczki kurlandzkiej, córki Fryderyka Kazimierza, księcia Kurlandii i Semigalii (syna margrabianki brandenburskiej Ludwiki Szarlotty, córki elektora Jana Jerzego). Urodziła się 22 stycznia 1717 na zamku w Brunszwiku, a umarła 26 marca 1779 na zamku w Szlezwiku i spoczęła u boku męża w Hohenaspe.

l *Maria Eleonora.* Urodziła się 28 grudnia 1704 w zamku Schönberg, gdzie zmarła 4 czerwca 1705. Spoczęła w grobach rodzinnych w Obersulzbürgu (Ober-Sulzbürg).

m *Zofia Karolina*. Urodziła się 31 marca 1707 na zamku w Weferlingen, a 8 grudnia 1723 w Berum lub w Pretzsch została poślubiona przez *Jerzego Albrechta I, 4. księcia Fryzji Wschodniej (Ostfrieslandii)* (ur. 13.06.1690, zm. 12.06.1734), syna Chrystiana Eberharda I, 3. księcia Fryzji Wschodniej z dynastii Cirksenów, i jego żony Eberhardyny Zofii, księżniczki zu Oettingen--Oettingen, córki księcia Albrechta Ernesta I. Jerzy Albrecht był uprzednio żonaty z Chrystianą Ludwiką, księżniczką von Nassau--Idstein, z którą miał potomstwo; jego mariaż z Zofią Karoliną pozostał bezdzietny. Zmarła 7 czerwca 1764 w zamku Sorgenfrei pod Kopenhagą i spoczęła w nekropolii duńskich władców w katedrze w Roskilde.

n *Fryderyk Chrystian*. Na świat przyszedł jako pogrobowiec 17 lipca 1708 na zamku w Weferlin-

gen koło Magdeburga. Był generałem lejtnantem armii pruskiej i duńskiej oraz feldcechmistrzem armii cesarskiej. Po śmierci bratanka w 1763 został margrabią brandenburskim na Bayreuth. Zmarł 20 stycznia 1769 na zamku w Bayreuth i spoczął u boku rodziców w krypcie zwanej Ritterskapelle w kościele parafialnym w Himmelkron. Nie pozostawił synów i na nim wygasła po mieczu młodsza linia na Bayreuth; jej posiadłości przejęła młodsza linia ansbachska (zob. dalej w tym biogr.).

małżonka Fryderyka Chrystiana:
poślubiona 26 kwietnia 1732 w Schaumburgu:

Wiktoria Szarlotta, księżniczka anhalcka (von Anhalt-Bernburg-Schaumburg-Hoym), córka Wiktora I Amadeusza, księcia von Anhalt-Bernburg-Schaumburg-Hoym z bocznej linii dynastii askańskiej, i jego żony Szarlotty Ludwiki, hrabianki zu Isenburg-Büdingen, córki hrabiego Wilhelma Maurycego I. Urodziła się 25 września 1715 na zamku w Schaumburgu. Jej mariaż z Fryderykiem Chrystianem zakończył rozwód, orzeczony dnia 10 stycznia 1764 w Bayreuth. Zmarła 4 lutego 1792 w rodzinnym Schaumburgu i spoczęła w krypcie Piotra Melandera w kościele św. Jana w Holzappel.

córki Fryderyka Chrystiana (i–ii):

i *Chrystiana Zofia Szarlotta*. Urodziła się ona 15 października 1733 na zamku w Neustadt, a 20 stycznia 1757 w zamku Christiansborg pod Kopenhagą poślubiła *Ernesta Fryderyka III Karola, księcia saskiego na Hildburghausen* (ur. Królewiec 10.06.1727, zm. Seidingstadt 23.09.1780), syna Ernesta Fryderyka II, księcia saskiego na Hildburghausen, potomka ernestyńskiej linii Wettynów, i jego żony Karoliny, córki Filipa Karola, hrabiego zu Erbach-Fürstenau; był on

wdowcem po księżniczce duńskiej Ludwice. 4 października 1757 w Seidingstadt Chrystiana Zofia Szarlotta urodziła zmarłą po dwóch tygodniach córkę, sama zaś zmarła 8 października. Spoczęła w krypcie książąt saskich w Hildburghausen. Owdowiały Ernest Fryderyk III ożenił się po raz trzeci z księżniczką sasko-weimarską Ernestyną Augustą Zofią i dochował się trojga dzieci.

ii *Zofia Magdalena*. Urodziła się ona 12 stycznia 1737 na zamku w Neustadt, gdzie zmarła już 23 lipca tego roku. Spoczęła w krypcie zamkowej.

VI *Karol August*. Urodzony 28 marca 1663 na zamku w Kulmbach, zmarł 6 maja 1731 na zamku w Neustadt i został pochowany w krypcie tamtejszego kościoła (Hauptkirche). Nie założył rodziny.

syn Jerzego Albrechta z drugiego małżeństwa:

I *Jerzy Albrecht*. Urodził się 7 grudnia 1666 w zamku Plassenburg w Kulmbach i zgodnie ze zwyczajem jako pogrobowiec otrzymał imiona ojca; zwany był *Młodszym*. Zmarł 24 stycznia 1703 na zamku w Oberkotzau (Ober-Kotzau), pochowany został w krypcie kościoła miejskiego w Bayreuth.

morganatyczna małżonka Jerzego Albrechta: zaślubiona 7 maja 1699 w Alt-Kinsberg:

Regina Magdalena Lutz, córka Jana Piotra Lutza. Urodziła się 22 kwietnia 1678 w Bayreuth. W 1701 otrzymała zamek Oberkotzau (Ober-Kotzau) oraz dobra Haideck i Autengrün wraz z tytułem pani (Frau) von Kotzau (z rozciągnięciem na potomków). Zmarła 27 października 1755 w zamku Oberkotzau.

morganatyczne dzieci Jerzego Albrechta (a–c):

BARONOWIE VON KOTZAU

a *Fryderyk Chrystian Wilhelm von Kotzau*. Urodził się 5 grudnia 1700 na zamku Oberkotzau (Ober-Kotzau) i tam również 24 października 1731 poślubił *Chrystia-*

nę Teresę Eleonorę, hrabiankę von Schönburg zu Schwarzenbach (ur. Schwarzenbach 19.12. 1713, zm. tamże 8.04.1780), córkę hrabiego Ludwika Fryderyka i jego żony Zofii Małgorzaty Magdaleny von Stein. Zmarł 26 kwietnia 1739 w zamku Oberkotzau. Wywodząca się od niego linia baronów von Kotzau wygasła po mieczu w drugiej połowie XX w.

b *Fryderyk Karol von Kotzau*. Urodził się on 9 stycznia 1702 w zamku Oberkotzau (Ober-Kotzau) i tam również umarł 4 lutego 1703.

c *Fryderyk August von Kotzau*. Na świat przyszedł 16 marca 1703 na zamku Oberkotzau (Ober-Kotzau), gdzie też 24 czerwca 1727 odbyły się jego zaślubiny z *Chrystianą Eleonorą von Reitzenstein* (ur. Lichtenberg 6.05.1709, zm. Oberkotzau 31.03.1761), córką Wolfa Chrystiana von Reitzenstein oraz poślubionej mu Marii Sabiny von Würzburg. Owdowiawszy, 8 grudnia 1761 w Rudolstadt ożenił się z *Krystyną Zofią von Ketelhodt* (ur. Rudolstadt 14.10.1730, zm. 4.01.1796), córką Chrystiana Ulryka von Ketelhodt i jego żony Marii Katarzyny von Beulwitz. Zmarł 4 stycznia 1769 w zamku Oberkotzau (Ober-Kotzau). Linia jego potomków wygasła w końcu XIX w.

I *Fryderyk Wilhelm*. Urodził się on 11 maja 1620 na zamku w Bayreuth, gdzie zmarł dnia następnego. Znalazł spoczynek w nekropolii młodszej linii bayreuckiej w podziemiach kościoła miejskiego w Bayreuth.

2 *Magdalena*. Urodziła się 7 stycznia 1582 w zamku berlińskim, gdzie 15 czerwca 1598 odbyły się jej zaślubiny z *Ludwikiem V Wiernym, landgrafem heskim na Darmstadcie* (ur. Darmstadt 24.09.1577, zm. tamże 6.08.1626), synem Jerzego I Pobożnego, landgrafa heskiego na Darmstadcie, oraz jego pierwszej żony Magdaleny, hrabianki zur Lippe, córki hrabiego Bernarda VIII; dochowali się dwanaściorga dzieci. Ostatni poród Magdalena przypłaciła życiem, zmarła w połogu 14 maja 1616 w zamku darmsztadzkim i znalazła spoczynek w krypcie landgrafów heskich w kościele miejskim w Darmstadcie.

3 *Joachim Ernest*. Urodził się 22 czerwca 1583 w zamku berlińskim. Po śmierci Jerzego Fryderyka, margrabiego na Ans-

bach i Bayreuth (zob. biogr. elektora Albrechta Achillesa), na mocy zawartego w 1598 w Gera układu rodzinnego, 23 lipca 1603 Joachim Ernest wszedł w posiadanie Frankonii Środkowej (Unterland) ze stolicą w Ansbach. Zmarł 7 marca 1625 na zamku w Ansbach i został pochowany obok przodków (por. biogr. Fryderyka I) w krypcie Margrabiów (Gruft des Markgrafen) w kościele dawnego klasztoru cystersów w Heilsbronn, od czasów reformacji kościoła protestanckiego pw. śś. Marii i Jakuba.

małżonka Joachima Ernesta:
poślubiona 14 października 1612 w Ansbach:

Zofia, hrabianka zu Solms-Laubach, córka Jana Jerzego I, hrabiego zu Solms-Laubach, i jego żony Małgorzaty, hrabianki von Schönburg-Glauchau, córki Jerzego II, hrabiego von Schönburg zu Glauchau, Graslitz und Neu-Schönburg. Urodziła się 15 maja 1594 na zamku w Laubach. Od śmierci męża w 1625 sprawowała regencję w Ansbach w imieniu najstarszego syna, a po jego przedwczesnej śmierci współrządziła z młodszym synem Albrechtem aż do osiągnięcia przez niego pełnoletniości w 1639. Zmarła 16 maja 1651 w zamku w Plötzkau i spoczęła w Kalbe, skąd jej prochy przeniesiono później do krypty pod kościołem św. Gumberta w Ansbach, stanowiącego kościół dworski tej linii rodu.

potomstwo Joachima Ernesta (A–E):

młodsza linia na Ansbach

A *Zofia*. Urodziła się 10 czerwca 1614 na zamku w Ansbach, gdzie 8 grudnia 1641 poślubiła swego stryjecznego brata *Erdmana Augusta, erbprinca Bayreuth* (zob. wyżej w tym biogr.). Zmarła 3 grudnia 1646 na zamku w Bayreuth i spoczęła w podziemiach kościoła miejskiego.

B *Fryderyk*. Urodził się 1 maja 1616, zapewne na zamku w Ansbach. Erbprinc Ansbach, po śmierci ojca 7 marca 1625 został margrabią brandenburskim na Ansbach, lecz z powodu małoletniości regencję w jego imieniu sprawowała matka. Pełnoletniość osiągnął wiosną 1634, lecz już 6 września tego roku poległ w bitwie pod Nördlingen, walcząc po stronie szwedzkiej. Ciała młodego margrabiego nigdy nie odnaleziono.

C *Albrecht*. Urodził się 24 maja 1617 na zamku w Ansbach, gdzie zmarł już 30 października tego roku. Pochowano go w ansbachskim kościele św. Gumberta, skąd jego szczątki przeniesiono później do kościoła śś. Marii i Jakuba w Heilsbronn.

D *Albrecht*. Urodził się 28 września 1620 na zamku w Ansbach. Po bezdzietnej śmierci starszego brata w 1634 został margrabią brandenburskim na Ansbach; do 1639, kiedy to oficjalnie osiągnął pełnoletniość, rządy w jego imieniu sprawowała matka. Zmarł 1 listopada 1667 w zamku ansbachskim i znalazł spoczynek w krypcie rodowej pod kościołem św. Gumberta w Ansbach.

małżonki Albrechta:
1. poślubiona 31 sierpnia 1642 w Stuttgarcie:

Henryka Ludwika, księżniczka wirtemberska, córka Ludwika Fryderyka, księcia wirtemberskiego na Mömpelgard, i jego pierwszej żony, Elżbiety Magdaleny, landgrafówny heskiej, córki Ludwika V Wiernego, landgrafa heskiego na Darmstadcie. Urodzona 30 czerwca 1623 na zamku w Mömpelgard, zmarła 3 września 1650 na zamku w Ansbach i została pochowana w kryptach kościoła św. Gumberta tamże.

2. poślubiona 15 października 1651 w Oettingen:

Zofia Małgorzata, hrabianka zu Oettingen-Oettingen (Öttingen-Öttingen), córka hrabiego Joachima Ernesta I i jego pierwszej żony Anny Sybilli, hrabianki zu Solms-Sonnenwalde, córki hrabiego Henryka Wilhelma I. Urodziła się 19 grudnia 1634 na zamku w Ulm, a zmarła 5 sierpnia 1664 na zamku w Ansbach i spoczęła w ansbachskim kościele św. Gumberta

3. poślubiona 6 sierpnia 1665 w Durlach:

Krystyna, margrabianka badeńska, córka Fryderyka VI, margrabiego Badenii na Durlach z dynastii Zähringen, oraz jego żony Krystyny Magdaleny, palatynówny von Zweibücken-Kleeburg, córki Jana Kazimierza, palatyna Zweibrücken na Kleeburgu; jej młodsza siostra Joanna Elżbieta poślubiła syna Albrechta z drugiego małżeń-

stwa, margrabiego ansbachskiego Jana Fryderyka (zob. dalej). Urodziła się 2 maja 1645 na zamku w Wolgast (dawniej Wołogoszcz). Po śmierci Albrechta, z którym nie dochowała się dzieci, 14 sierpnia 1681 w Ansbach wyszła za *Fryderyka I, księcia saskiego na Gotha i Altenburgu (von Sachsen-Gotha-Altenburg)* (ur. Gotha 15.07.1646, zm. Friedrichswerth 2.08.1691), syna Ernesta I Pobożnego, księcia saskiego na Gotha i Altenburgu, potomka ernestyńskiej linii dynastii Wettynów, oraz poślubionej mu Elżbiety Zofii, księżniczki sasko-altenburskiej, córki Jana Filipa, księcia saskiego na Altenburgu. Był on wcześniej żonaty z Magdaleną Sybillą, księżniczką sasko-weißenfelską, z którą miał liczne potomstwo, lecz jego małżeństwo z margrabianką Krystyną pozostało bezpotomne. Zmarła ona 31 grudnia 1705 na zamku w Altenburgu i spoczęła w krypcie kościoła zamkowego.

potomstwo Albrechta:
córki z pierwszego małżeństwa (I–III):

I *Zofia Elżbieta*. Urodziła się 3 lipca 1643 na zamku w Ansbach i zmarła tam następnego dnia. Spoczęła w krypcie kościoła św. Gumberta w Ansbach.

II *Albertyna Ludwika.* Urodziła się 2 czerwca 1646, a zmarła niezamężnie 30 stycznia 1670 na zamku w Ansbach. Została pochowana w krypcie rodzinnej w podziemiach kościoła św. Gumberta tamże.

III *Zofia Amalia*. Urodziła się 27 lutego 1649 na zamku w Ansbach, gdzie zmarła już 14 maja tego roku. Została pochowana w krypcie pod kościołem św. Gumberta w Ansbach.

dzieci z drugiego małżeństwa (I–V):

I *Ludwika Zofia.* Urodziła się 9 grudnia 1652 na zamku w Ansbach, a zmarła 15 lipca 1668 pod Arnheim na pokładzie statku żeglującego po Renie. Spoczęła w kościele parafialnym pw. św. Jana w Ansbach.

II *Jan Fryderyk.* Urodził się 18 października 1654 na zamku w Ansbach i od urodzenia był erbprincem Ansbach. Po śmierci ojca w 1667 został margrabią

na Ansbach, jednak z uwagi na nieletniość do 1672 rządy w jego imieniu sprawowała rada regencyjna, kierowana z Berlina przez Wielkiego Elektora. Zmarł na czarną ospę 1 kwietnia 1686 w zamku ansbachskim i spoczął w krypcie rodowej pod kościołem św. Gumberta w Ansbach.

małżonki Jana Fryderyka:
1. poślubiona 3 lutego 1673 w Durlach:

Joanna Elżbieta, margrabianka badeńska, córka Fryderyka VI, margrabiego Badenii na Durlach, potomka dynastii Zähringen, i poślubionej mu Krystyny Magdaleny, palatynówny von Zweibrücken-Kleeburg, córki Jana Kazimierza, palatyna Zweibrücken na Kleeburgu; jej starsza siostra Krystyna była od 1665 macochą Jana Fryderyka. Urodzona 16 listopada 1651 w zamku Karlsburg w Durlach, zmarła 8 października 1680 na zamku w Ansbach i została pochowana w podziemiach ansbachskiego kościoła św. Gumberta.

2. poślubiona 14 listopada 1681 w rezydencji zwanej Walijskim Domem w Lipsku:

Eleonora Erdmuta Ludwika, księżniczka sasko-eisenachska (von Sachsen-Eisenach), córka Jana Jerzego I, księcia saskiego na Eisenach z ernestyńskiej linii dynastii Wettynów, i poślubionej mu Janiny, hrabianki von Sayn-Wittgenstein-Sayn, dziedziczki Sayn i Altenkirchen, córki Ernesta, hrabiego von Sayn-Wittgenstein-Sayn. Urodziła się 13 kwietnia 1662 w rezydencji elektorskiej we Friedwaldzie. Po śmierci Jana Fryderyka, 17 kwietnia 1692 w Lipsku poślubiła *Jana Jerzego IV, elektora saskiego* (ur. Drezno 18.10.1668, zm. tamże 27.04.1694), syna elektora saskiego Jana Jerzego III z albertyńskiej linii dynastii Wettynów, i jego żony Anny Zofii, księżniczki duńskiej, córki Fryderyka III, króla Danii i Norwegii; nie mieli dzieci. Zmarła 19 września 1696 na zamku w Pretzsch i spoczęła u boku drugiego męża w katedrze NMP we Freibergu.

dzieci z pierwszego małżeństwa (a–e):

a *Leopold Fryderyk*. Urodził się 29 maja 1674 na zamku w Ansbach i od urodzenia był erbprincem Ansbach. Zmarł 21 sierpnia 1676 na zamku w Ansbach i pochowany został w krypcie rodowej w kościele św. Gumberta tamże.

b *Chrystian Albrecht*. Urodził się 18 września 1675 na zamku w Ansbach. Od 1676 był erbpricem, a od śmierci ojca w 1686 margrabią brandenbursko-ansbachskim, jednak z uwagi na młody wiek rządy w jego imieniu sprawowała rada regencyjna. Zmarł przed osiągnięciem pełnoletniości 16 października 1692 we Frankfurcie nad Menem i spoczął w podziemiach ansbachskiego kościoła św. Gumberta.

c *Dorota Fryderyka*. Urodziła się 22 sierpnia 1676 na zamku w Ansbach, a 30 sierpnia 1699 w Hanau poślubiła *Jana Reinharda III, hrabiego von Hanau-Lichtenberg i hrabiego von Hanau-Münzenberg* (ur. Bischofsheim 11.08. 1665, zm. zamek Philippsruhe, Hanau 28.03.1736), syna Jana Reinharda II, hrabiego von Hanau-Lichtenberg, i jego żony Anny Magdaleny, palatynówny von Birkenfeld-Bischweiler, córki Chrystiana I, palatyna Birkenfeld na Bischweiler; mieli jedyną córkę. Dorota Fryderyka zmarła 13 marca 1731 na zamku w Hanau i spoczęła w krypcie hrabiów von Hanau w podziemiach tamtejszego kościoła luterańskiego.

d *Jerzy Fryderyk*. Urodził się 3 maja 1678 na zamku w Ansbach. Po śmierci starszego brata (1692) odziedziczył margrabiowski tron w Ansbach; ze względu na niepełnoletność do 1694 pozostawał pod opieką rady regencyjnej. Poświęcił się służbie w armii cesarskiej, gdzie osiągnął rangę generała kawalerii oraz feldmarszałka lejtnanta. Poległ 29 marca 1703 pod Schmidmühlen w toku hiszpańskiej wojny sukcesyjnej i został pocho-

wany w krypcie rodowej w podziemiach kościoła św. Gumberta w Ansbach.

e *Szarlotta Zofia*. Urodziła się 29 czerwca 1679 na zamku w Ansbach, gdzie zmarła 24 stycznia 1680. Spoczęła w krypcie ansbachskiego kościoła św. Gumberta.

dzieci Jana Fryderyka z drugiego małżeństwa (a–c):

a *Wilhelmina Szarlotta Karolina*. Urodziła się 11 marca 1683 na zamku w Ansbach, a 2 września 1705 w kaplicy zamku Herrenhausen pod Hanowerem poślubiła *Jerzego Augusta Hanowerskiego, księcia Walii i Kornwalii, pod imieniem Jerzego II króla Wielkiej Brytanii i Irlandii (1727)* (ur. zamek Herrenhausen, Hanower 9.11.1683, zm. pałac Kensington, Londyn 25.10. 1760), syna króla brytyjskiego Jerzego I, potomka dynastii hanowerskiej (bocznej linii Welfów), oraz jego żony Zofii Doroty, księżniczki brunszwickiej, córki Jerzego Wilhelma, księcia brunszwickiego na Lüneburgu. 11 października 1727 w opactwie Westminsterskim w Londynie Karolina została koronowana na brytyjską królową małżonkę. Małżeństwo ich zaowocowało licznymi dziećmi. Pod nieobecność Jerzego II (1729, 1732, 1735, 1736–37), wraz z premierem Wapolem, Karolina sprawowała rządy w Wielkiej Brytanii z tytułem „strażnika królestwa". Zmarła na raka 20 listopada 1737 w londyńskim pałacu św. Jakuba i została pochowana w królewskiej nekropolii w opactwie Westminsterskim.

b *Fryderyk August*. Urodził się 3 stycznia 1685 na zamku w Ansbach, gdzie też zmarł 30 stycznia tego roku. Spoczął w podziemiach kościoła św. Gumberta w Ansbach.

c *Wilhelm Fryderyk*. Na świat przyszedł 8 stycznia 1686 na zamku w Ansbach. Po bezpotomnej śmierci przyrodniego brata, Jerzego Fryderyka, w 1703 odziedziczył godność margrabiego bran-

denburskiego na Ansbach, z uwagi na młody wiek pozostając początkowo pod opieką rady regencyjnej. Podobnie jak starszy brat służył w armii cesarskiej, gdzie osiągnął rangę generała wachmistrza. Zmarł 7 stycznia 1723 na zamku w Reichenbach (dzisiejszy Dzierżoniów) na Dolnym Śląsku, skąd jego zwłoki przewieziono do Ansbach i złożono w krypcie rodowej w podziemiach kościoła św. Gumberta.

małżonka Wilhelma Fryderyka:
poślubiona 28 sierpnia 1709 na zamku
w Stuttgarcie:

Chrystiana Szarlotta, księżniczka wirtemberska. Jej ojcem był Fryderyk Karol, książę wirtemberski na Winnental, matką zaś poślubiona mu margrabianka brandenbursko-ansbachska Eleonora Juliana, ciotka Wilhelma Fryderyka (zob. poniżej w tym biogr.). Urodziła się 20 sierpnia 1694 w Kirchheim unter Teck, a zmarła 25 grudnia 1729 na zamku w Ansbach i została pochowana w kościele św. Gumberta tamże.

dzieci małżeńskie Wilhelma Fryderyka (i–iii):

i *Karol Wilhelm Fryderyk*. Zamiłowaniu do łowów zawdzięczał miano *Dzikiego Margrabiego.* Urodził się 12 maja 1712 na zamku w Ansbach. Po śmierci ojca w 1723 został margrabią brandenburskim na Ansbach, jednak ze względu na małoletniość pozostawał początkowo pod regencją matki. Kontynuował militarne tradycje rodziny, dosłużył się rangi pułkownika w cesarskiej konnicy. Zmarł na skutek ataku apopleksji 3 sierpnia 1757 na zamku w Gunzenhausen i spoczął w krypcie kościoła św. Gumberta w Ansbach.

małżonka Karola Wilhelma Fryderyka:
poślubiona dnia 30 maja 1729 w zamku
berlińskim:

Fryderyka Ludwika, księżniczka pruska, córka króla Fryderyka Wilhelma I (zob. jego biogr.).

synowie małżeńscy Karola Wilhelma Fryderyka (*(1)–(2)*):

(1) *Karol Fryderyk August.* Urodził się on 7 kwietnia 1733 na zamku w Ansbach, a zmarł 9 maja 1737 w Białym Zamku w Triesdorfie, stanowiącym letnią rezydencję jego ojca.

(2) *Chrystian Fryderyk Karol Aleksander.* Urodził się on 24 lutego 1736 na zamku w Ansbach. Po śmierci ojca w 1757 został margrabią brandenbursko-ansbachskim, a śmierć w 1769 margrabiego Fryderyka Chrystiana z młodszej linii bayreuckiej (zob. powyżej w tym biogr.) uczyniła go margrabią brandenburskim na Bayreuth, dzięki czemu połączył w swoim ręku frankońskie terytoria rodowe. W 1791 sprzedał ojcowiznę królowi Prus, po czym na stałe wyjechał z Niemiec. Zmarł na zapalenie płuc 5 stycznia 1806 w swojej podlondyńskiej rezydencji Castle Benham i został pochowany w tamtejszym kościele. Na jego osobie wygasła po mieczu młodsza linia na Ansbach.

małżonki Karola Aleksandra:
1. poślubiona 22 listopada 1754 w Coburgu:

Fryderyka Karolina, księżniczka sasko-koburska (von Sachsen-Coburg-Saalfeld), córka Franciszka Jozjasza, księcia sasko-koburskiego na Saalfeld z ernestyńskiej linii Wettynów, oraz jego żony Anny Zofii, księżniczki von Schwarzburg-Rudolstadt. córki księcia Ludwi-

ka Fryderyka I. Urodziła się 24 czerwca 1735 na zamku w Coburgu, zmarła zaś 18 lutego 1791 w zamku Schwaningen i spoczęła w podziemiach ansbachskiego kościoła św. Gumberta.

2. (morganatyczna)) poślubiona dnia 30 października 1791 w Lizbonie:

Lady Elżbieta Berkeley, córka Augusta Berkeley, 4. earla Berkeley, 4. wicehrabiego Dursley oraz 12. lorda Berkeley, i jego żony Elżbiety Drax, córki Henryka Draxa. Urodziła się 17 grudnia 1750 w Spring Gardens pod Londynem, a 30 maja 1767 w kościele w St Martin-in-the-Fields w Westminsterze wyszła za *Wilhelma Cravena, 6. barona Craven of Hampsted Marshall* (ur. Staunton Lacy 11.11.1738, zm. Lozanna 27.09.1791), syna czcigodnego Jana Cravena of Staunton Lacy i poślubionej mu Marii Hickes, córki czcigodnego Baptysty Hickesa. Urodziła mu siedmioro dzieci, zanim w 1780 małżonkowie postanowili żyć w separacji. W 1801 Elżbieta otrzymała tytuł księżnej Berkeley. Była cenioną w owym czasie pisarką oraz poetką. Zmarła 13 stycznia 1828 w pałacu Villa Craven koło Neapolu i spoczęła na protestanckim cmentarzu Santa Maria delle Fede w Neapolu, zwanym popularnie cmentarzem Angielskim.

dzieci pozamałżeńskie Karola Wilhelma Fryderyka (*(1)–(4)*):

z *Elżbietą Wünsch* (ur. 3.06.1710, zm. 12.10. 1757):

BARONOWIE VON FALKENHAUSEN

(1) *Fryderyk Karol von Falkenhausen.* Urodził się 20 października 1734 w Georgenthal. 10

września 1755 pojął za żonę *Karolinę, baronównę von Beust* (ur. 1731, zm. 17.12.1767), zaś 15 czerwca 1768 w Bayreuth ożenił się z jej kuzynką *Florentyną, baronówną von Beust* (ur. Ansbach 15.08.1748, zm. tamże 30.01.1811). Linia jego potomków istnieje do dnia dzisiejszego.

(2) *Wilhelmina Eleonora von Falkenhausen.* Na świat przyszła 20 września 1743. Jej mężem został nieznany potomek rodu *von Nostitz.* Zmarła we wrześniu 1768.

(3) *Ludwika Szarlotta von Falkenhausen.* Urodziła się ona 27 kwietnia 1746, a umarła 31 stycznia następnego roku.

(4) *Fryderyk Ferdynand Ludwik von Falkenhausen.* Urodził się 21 listopada 1748. Pojął za żonę *Zofię Dorotę Ebenauer* (ur. 1753, zm. 1.03.1790), córkę Jana Jakuba Ebenauera, która urodziła mu kilkoro dzieci. Zmarł 17 maja 1811. Linia jego potomków istnieje do dnia obecnego.

ii *Eleonora Wilhelmina Szarlotta.* Urodziła się 27 sierpnia 1713, zmarła zaś 12 lipca 1714. Została pochowana w krypcie pod kościołem św. Gumberta w Ansbach.

iii *Fryderyk Karol.* Urodził się 25 września 1715, a zmarł 8 lutego 1716. Spoczął w podziemiach kościoła św. Gumberta w Ansbach.

Pozamałżeńscy synowie Wilhelma Fryderyka (i–ii):

i *Fryderyk Wilhelm von Reystendorf* (ur. 1718, zm. 1742).

ii *Fryderyk Karol von Reystendorf* (ur. 1718, zm. 1779).

III *Albrecht Ernest*. Urodził się on 20 października 1659 na zamku w Ansbach, gdzie zmarł 20 października 1674. Spoczął w nekropoli ansbachskiej linii dynastii w krypcie kościoła św. Gumberta w Ansbach.

IV *Dorota Szarlotta*. Urodziła się 28 listopada 1661 na zamku w Ansbach, a 11 grudnia 1687 w Darmstadcie poślubiła *Ernesta Ludwika, landgrafa heskiego*

na Darmstadcie (ur. Darmstadt 25.12.1667, zm. zamek Jägersburg 12.09.1739), syna Ludwika VI, landgrafa heskiego na Darmstadcie, i jego drugiej żony Elżbiety Doroty, księżniczki sasko-gotajskiej, córki Ernesta I Pobożnego, księcia saskiego na Gotha; dochowali się pięciorga dzieci. Dorota Szarlotta zmarła 15 listopada 1705 w zamku darmsztadzkim i została pochowana w kościele miejskim w Darmstadcie. Po jej śmierci Ernest Ludwik zawarł morganatyczny związek małżeński z Ludwiką Zofią von Spiegel, kreowaną hrabiną von Epstein, z którą dochował się dalszych dzieci.

V *Eleonora Juliana*. Urodziła się 23 października 1663 na zamku w Ansbach, gdzie 10 listopada 1682 odbył się jej ślub z *Fryderykiem Karolem, księciem wirtemberskim na Winnental* (ur. Stuttgart 22.09. 1652, zm. tamże 20.12.1698), synem Eberharda III, księcia Wirtembergii, oraz jego pierwszej żony Anny Doroty, hrabianki zu Salm-Kyburg, córki hrabiego Jana Kazimierza; mieli siedmioro dzieci – z najmłodszą córką, Chrystianą Szarlottą, ożenił się Wilhelm Fryderyk, margrabia brandenbursko-ansbachski (zob. wyżej w tym biogr.). Eleonora Juliana zmarła 4 marca 1724 w Ansbach, skąd jej ciało przewieziono do Stuttgartu i złożono w nekropolii książąt wirtemberskich w kolegiacie św. Krzyża.

E *Chrystian*. Urodził się 1 kwietnia 1623 na zamku w Ansbach, a zmarł 10 marca 1633 w Blois, gdzie także spoczął.

4 *Agnieszka*. Urodziła się 27 lipca 1584 w zamku berlińskim, gdzie dnia 5 lipca 1604 poślubiła swojego kuzyna, potomka dynastii Gryfitów *Filipa Juliusza, księcia wołogoskiego* (ur. Wołogoszcz (Wolgast) 6.01.1585 (według starego stylu 27.12. 1584), zm. tamże 16.02.1625), syna Ernesta Ludwika, księcia wołogoskiego, i jego żony Zofii Jadwigi, księżniczki brunszwickiej, córki Juliusza, księcia brunszwickiego na Wolfenbüttel (oraz margrabianki brandenburskiej Jadwigi, zob. biogr. Joachima II Hektora); nie dochowali się dzieci. Drugim mężem Agnieszki został 19 września 1628 w Bardo

(Barth) inny jej kuzyn, *Franciszek Karol, książę saski na Lauenburgu*, katolik od 1640 (ur. 12.05.1594, zm. 20.11.1660), syn Franciszka II, księcia saskiego na Lauenburgu, potomka jednej z bocznych linii dynastii askańskiej, i jego drugiej żony Marii, księżniczki brunszwickiej, której rodzicami byli wzmiankowani wyżej książę Juliusz i margrabianka brandenburska Jadwiga, córka Joachima II Hektora; również i z tego związku nie przyszły na świat dzieci. Agnieszka zmarła 26 marca 1629 na zamku w Neuhaus i spoczęła w kościele w Lauenburgu. Franciszek Karol ożenił się później z margrabianką brandenburską Katarzyną, córką Jana Zygmunta (szczegóły zob. w jego biogr.).

5 *Fryderyk*. Urodził się 1 kwietnia 1588 w zamku berlińskim. Przeznaczono mu karierę kościelną i już w 1604 został koadiutorem, a w 1610 – wielkim mistrzem brandenburskiego baliwatu joannitów w Sonnenburgu (obecnie Słońsk w województwie lubuskim). Zmarł on 29 maja 1611 na zamku w Sonnenburgu i spoczął w kościele parafialnym w Kostrzynie nad Odrą, zniszczonym w 1945.

6 *Elżbieta Zofia*. Urodziła się 13 (4 wedle starego stylu) lipca 1589 w zamku berlińskim, gdzie 7 lipca 1613 wyszła za mąż za *Janusza (VI), księcia Radziwiłła herbu Trąby, księcia na Birżach i Dubinkach, Słucku i Kopylu*, podczaszego wielkiego litewskiego i kasztelana wileńskiego (ur. Wilno 2.07, 21 lub 22.08.1579, zm. Czarlin, Prusy Królewskie 6 lub 7.11.1620 lub 3.12.1620), syna Krzysztofa Mikołaja „Pioruna", księcia Radziwiłła, księcia na Briżach i Dubinkach, hetmana wielkiego litewskiego z birżańskiej (kalwińskiej) linii rodu, i jego drugiej żony Katarzyny, księżniczki Ostrogskiej, córki księcia Konstantego, wojewody kijowskiego. Był on wdowcem po Zofii, księżniczce Olelkowicz-Słuckiej, ostatniej ze swego rodu, która urodziła mu dwoje zmarłych rychło dzieci. Z Elżbietą Zofią Brandenburską miał czworo dalszych; ich jedyny syn, który dożył dorosłości, *Bogusław, książę Radziwiłł, książę na Birżach i Dubinkach, Słucku i Kopylu*, koniuszy i chorąży wielki litewski, generalny gubernator Prus Książęcych (ur. 1620, zm. 1669), dochował się córki jedynaczki *Ludwiki Karoliny, księżniczki Radziwiłł,* która w 1681 wyszła za margrabiego brandenburskiego Ludwika, jedne-

go z synów Wielkiego Elektora (szczegóły w jego biogr.). 27 lutego 1628 w Theusing (Toužim) w Czechach owdowiała Elżbieta Zofia poślubiła *Juliusza Henryka, księcia saskiego na Lauenburgu* (ur. Wolfenbüttel 9.04.1586, zm. Praga 20.11. 1665), syna Franciszka II, księcia saskiego na Lauenburgu, potomka jednej z bocznych linii dynastii askańskiej, i jego drugiej żony Marii, księżniczki brunszwickiej, rodzonego brata księcia sasko-lauenburskiego Franciszka Karola, męża starszej siostry Elżbiety Zofii, margrabianki Agnieszki. Był on uprzednio żonaty z Anną, hrabianką Fryzji Wschodniej (Ostfrieslandii), która była bezdzietna; z Elżbietą Zofią Brandenburską dochował się jedynego syna. Zzmarła ona w wigilię Bożego Narodzenia 1629 we Frankfurcie nad Menem i została pochowana w kościele NMP tamże. Po jej śmierci książę Juliusz Henryk ożenił się z Anną Magdaleną von Lobkowitz (Lobkowicz),, córką Wilhelma Młodszego, najwyższego łowczego Królestwa Czech, i miał z nią liczne potomstwo.

7 *Dorota Sybilla*. Urodziła się 29 października 1590 w zamku berlińskim, gdzie 12 grudnia 1610 została wydana za *Jana Chrystiana, księcia brzeskiego* (ur. Oława 28.08.1581, zm. Ostróda 25.12.1639), syna Joachima Fryderyka, księcia legnicko-brzeskiego z dolnośląskiej linii dynastii Piastów (syna margrabianki brandenburskiej Barbary, zob. w biogr. Joachima II Hektora), i jego żony Anny Marii, księżniczki anhalckiej, córki Joachima Ernesta, księcia Anhaltu; owocem mariażu były liczne dzieci. Dorota Sybilla zmarła 19 marca 1625 na zamku w Brzegu i została pochowana w kościele zamkowym św. Jadwigi. Książę Jan Chrystian zawarł później morganatyczny związek małżeński z Anną Jadwigą, córką Fryderyka Sitzscha, ochmistrza dworu biskupiego, która urodziła mu liczne potomstwo.

8 *Jerzy Albrecht*. Urodził się 30 listopada 1591 w zamku berlińskim. Od młodości sposobiony był do kariery kościelnej. W 1614 objął godność wielkiego mistrza brandenburskiego baliwatu joannitów w Sonnenburgu, którą sprawowali wcześniej jego bratanek Ernest (zob. biogr. Joachima Fryderyka) oraz starszy brat Fryderyk. Zmarł na ospę 29 listopada 1615 na zamku w Sonnenburgu (dzisiejszy Słońsk w lu-

buskiem) i spoczął w kościele parafialnym w Kostrzynie nad Odrą, zniszczonym podczas wojny w 1945.

9 *Zygmunt*. Na świat przyszedł 30 listopada 1592 w zamku berlińskim, a zmarł bezżennie i bezpotomnie 30 kwietnia 1640 na zamku w Kleve, stolicy Kliwii, której był namiestnikiem z ramienia elektora brandenburskiego. Został pochowany w katolickim kościele klasztornym w Kleve, skąd w końcu 1640 jego ciało przeniesiono do Królewca (obecnie Kaliningrad) i w 1642 pochowano w krypcie w podziemiach katedry luterańskiej.

10 *Jan*. Urodził się 23 lipca 1597 w zamku berlińskim. Był on żołnierzem w służbie cesarskiej. Zmarł 23 września 1627 w należącym do króla Danii domu zwanym Steinburg w Holsztynie i spoczął w kościele miejskim w Itzehoe, skąd w 1628 jego zwłoki przewieziono do Kulmbachu i złożono w kościele pw. św. Piotra.

11 *Jan Jerzy*. Urodził się jako pogrobowiec 14 sierpnia 1598 na zamku w Krośnie nad Odrą. Podobnie jak starszy brat Jan był żołnierzem w służbie cesarskiej; do jego obowiązków należała aprowizacja. Zmarł on 6 lutego 1637 na zamku w Crailsheim i w tamtejszym kościele parafialnym spoczął.

JOACHIM FRYDERYK

1598–1608

OJCIEC: *Jan Jerzy (s. 171)*
MATKA: *Zofia Legnicka (s. 172)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Jana Jerzego*

*

Urodził się 27 stycznia 1546 w zamku berlińskim. W 1553 został administratorem biskupstwa havelburskiego, od 1555 pełnił tę samą funkcję w Lebus (obecnym polskim Lubuszu), a w latach 1567–98 sprawował urząd administratora arcybiskupstwa magdeburskiego. Po śmierci ojca w 1598 został margrabią brandenburskim, elektorem i arcykomornikiem Rzeszy. W tym samym roku w Gera zawarł z margrabią Ansbach i Bayreuth Jerzym Fryderykiem (zob. biogr. Albrechta Achillesa) układ rodzinny, zgodnie z którym Marchia Brandenburska oraz Prusy i wszystkie kraje, jakie miały jej w przyszłości przypaść, „po wsze czasy" pozostać miały niepodzielne i dziedziczone w prostej linii męskiej elektora. Śmierć Jerzego Fryderyka w 1603 uczyniła go administratorem Księstwa Pruskiego, gdzie sprawował rządy w imieniu obłąkanego księcia Albrechta Fryderyka, jak również księciem karniowskim, które w 1606 przekazał młodszemu synowi.
Zmarł podczas powrotu z bitwy pod Storkow 28 lipca 1608 koło Köpenick pod Berlinem i spoczął w katedrze berlińskiej.

MAŁŻONKI JOACHIMA FRYDERYKA:
1. poślubiona 8 stycznia 1570 na zamku w Kostrzynie nad Odrą:
Katarzyna, margrabianka brandenburska, córka Jana, margrabiego brandenburskiego na Kostrzynie (zob. biogr. Joachima I Nestora). Urodziła się 10 sierpnia 1549 na zamku w Kostrzynie nad Odrą, a zmarła 10 października 1602 w zamku berlińskim. Została pochowana w katedrze berlińskiej.

2. poślubiona 2 listopada 1603 w zamku berlińskim:

Eleonora, księżniczka pruska, córka Albrechta Fryderyka, księcia pruskiego (zob. w jego biogr.), młodsza siostra Anny, żony kurprinca Jana Zygmunta, późniejszego elektora. Urodziła się 22 sierpnia 1583 „w Prusach", a zmarła w połogu 26 kwietnia 1607 w zamku berlińskim i spoczęła w tamtejszej katedrze.

POTOMSTWO JOACHIMA FRYDERYKA:
DZIECI Z PIERWSZEGO MAŁŻEŃSTWA (1–11):

1 *Jan Zygmunt (s. 213).*

2 *Anna Katarzyna*. Urodziła się 26 czerwca 1575 w Wolmerstadt koło Magdeburga lub na zamku w Halle, a 7 grudnia 1597 w zamku Haderslevhus w Haderslev (niem. Hadersleben) została żoną *Chrystiana IV, króla Danii i Norwegii* (ur. zamek Frederiksborg, Hillerød, wyspa Zelandia 12.04.1577, zm. zamek Rosenborg pod Kopenhagą 9.03.1648), syna Fryderyka II, króla Danii i Norwegii z dynastii Oldenburgów, i jego żony Zofii, księżniczki meklemburskiej, córki Ulryka III Niemieckiego Nestora, księcia meklemburskiego na Güstrowie; dochowali się kilku dzieci. Anna Katarzyna zmarła 8 kwietnia 1612 na zamku w Kopenhadze i została pochowana w kościele Panny Marii tamże, skąd w 1642 jej szczątki przeniesiono do Roskilde i złożono w kaplicy imienia Chrystiana IV w obrębie tamtejszej katedry. Owdowiały król zawarł morganatyczny związek małżeński z Krystyną Munk, której nadał tytuł księżnej Szlezwiku-Holsztynu; małżeństwo to zaowocowało licznym potomstwem, lecz zakończyło się oddaleniem Krystyny.

3 *Córka (imię nieznane).* Urodziła się w 1576 i zmarła wkrótce po narodzinach

4 *Jan Jerzy*. Urodził się 16 grudnia 1577 na zamku w Wolmirstedt. W latach 1592–1604 był administratorem kolegiaty strasburskiej, a w 1606 uzyskał w zarząd księstwo karniowskie na Śląsku Opawskim. Od 1609 piastował stanowisko głównego doradcy elektora ds. wojskowych (Kriegsoberst von Haus), natomiast w 1612 został namiestnikiem Marchii Brandenburskiej oraz przewodniczącym elektorskiej Tajnej Rady. W Boże Narodzenie 1613 wraz z elektorem przyjął

kalwinizm. W 1616 objął po swoim stryju Jerzym Albrechcie urząd wielkiego mistrza brandenburskiego baliwatu joannitów w Sonnenburgu (obecny Słońsk). W 1619 udzielił poparcia elektorowi Palatynatu Fryderykowi V w jego zmaganiach z Habsburgami o tron czeski, co poskutkowało odebraniem mu w 1620 przez cesarza księstwa karniowskiego, stanowiącego lenno Korony czeskiej. Zmarł 12 marca 1624 w Lewoczy (niem. Leutsachu), leżącej wówczas na terenie Węgier, a odziśe na Słowacji. Spoczął w Koszycach.

małżonka Jana Jerzego:
poślubiona 13 czerwca 1610 na zamku w Karniowie (podówczas Jägerndorf):

Ewa Krystyna, księżniczka wirtemberska, córka Fryderyka I, księcia Wirtembergii, oraz jego żony Sybilli, księżniczki anhalckiej, córki Joachima Ernesta, księcia Anhaltu. Urodziła się 16 maja 1590 na zamku w Stuttgarcie, zmarła zaś 5 kwietnia 1657 na zamku w Dreźnie i została pochowana w tamtejszym kościele św. Krzyża.

dzieci Jana Jerzego (A–E):

A *Katarzyna Sybilla*. Urodziła się 4 października 1611 na zamku w Karniowie (Jägerndorf), gdzie także zmarła 21 marca 1612.

B *Jerzy*. Urodził się 10 lutego 1613 na zamku w Karniowie (Jägerndorf), a zmarł 20 listopada 1614 na zamku w Berlinie, dokąd w 1613 przeprowadził się jego ojciec objąwszy urząd namiestnika Marchii Brandenburskiej. Został pochowany w katedrze berlińskiej.

C *Albrecht*. Urodził się 20 sierpnia 1614, zapewne w zamku berlińskim, a zmarł (tamże) 10 lutego 1620. Został najpewniej pochowany w katedrze berlińskiej.

D *Katarzyna Sybilla*. Urodziła się ona 21 października 1615 w zamku berlińskim i zmarła następnego dnia. Spoczęła przypuszczalnie w katedrze berlińskiej.

E *Ernest*. Urodził się 18 stycznia 1617 na zamku w Karniowie (Jägerndorf). Po śmierci ojca w 1624 został tytularnym księciem karniowskim i namiestnikiem Marchii Brandenburskiej. Podejmowane przezeń próby odzys-

kania Karniowa nie przyniosły rezultatu. Zmarł 4 października 1642 w zamku berlińskim, prawa do księstwa cedując na linię elektorską. Został pochowany w elektorskiej nekropoli w katedrze w Berlinie.

5 *August*. Urodzony 16 sierpnia 1580 na zamku w Halle, był on kanonikiem w Strasburgu. Zmarł 3 maja 1601 w zamku berlińskim i spoczął w podziemiach tamtejszej katedry.

6 *Albrecht (Albert) Fryderyk*. Urodził się 29 kwietnia 1582 na zamku w Halle, a zmarł 13 grudnia 1600 w zamku berlińskim i został pochowany w katedrze berlińskiej.

7 *Joachim*. Urodził się 23 kwietnia 1583 na zamku w Halle jako starsze z bliźniąt, zmarł natomiast 20 czerwca 1600 na zamku w Dreźnie. Spoczął w katedrze berlińskiej.

8 *Ernest*. Urodził się 23 kwietnia 1583 na zamku w Halle jako młodsze z bliźniąt. Od 1609 pełnił z ramienia elektora urząd gubernatora Juliaku, a po śmierci w 1611 stryja, margrabiego Fryderyka, został wielkim mistrzem brandenburskiego baliwatu joannitów w Sonnenburgu (dziś Słońsk). Zmarł 28 września 1613 na zamku w Berlinie i spoczął w katedrze berlińskiej.

9 *Barbara Zofia*. Urodziła się 26 listopada 1584, zapewne na zamku w Halle, a 15 listopada 1609 na zamku w Stuttgarcie została poślubiona przez *Jana Fryderyka, księcia Wirtembergii* (ur. Mömpelgard 5.05.1582, zm. Hoheim 28.07.1628), syna Fryderyka I, księcia Wirtembergii, i jego żony Sybilli, księżniczki anhalckiej, córki Joachima Ernesta, księcia Anhaltu; dochowali się licznych dzieci. Barbara Zofia zmarła 23 lutego 1636 w pałacu Rezydencja w Strasburgu i została pochowana w krypcie książąt wirtemberskich w strasburskiej kolegiacie św. Krzyża.

10 *Córka (imię nieznane)*. Na świat przyszła ona w 1585 lub 1586 w Halle lub Wolmirstedt i zmarła wkrótce po narodzinach.

11 *Chrystian Wilhelm*. Urodził się 7 września 1587 na zamku w Wolmirstedt. Po akcesji ojca i jednoczesnym zrzeczeniu się przez niego stanowiska administratora arcybiskupstwa Magdeburga (styczeń 1598), przypadła mu w udziale owa godność, którą piastował do 1628. W 1632 przyjął wyznanie

katolickie. Na mocy postanowień pokoju westfalskiego w 1648 uzyskał Loburg koło Magdeburga, a także pocysterski klasztor Zinna w Brandenburgii, gdzie zmarł 11 stycznia 1665. Został pochowany w kaplicy w Ziesar.

małżonki Chrystiana Wilhelma:
1. poślubiona 11 stycznia 1615 na zamku w Wolfenbüttel:

Dorota, księżniczka brunszwicka, córka Henryka Juliusza, księcia brunszwickiego na Wolfenbüttel, Calenbergu i Getyndze, potomka dynastii Welfów, i jego drugiej żony Elżbiety, księżniczki duńskiej, córki Fryderyka II, króla Danii i Norwegii. Urodziła się ona 18 lipca 1596 na zamku w Wolfenbüttel, a zmarła 11 listopada 1643 na zamku w Ziesar i została pochowana w kościele zamkowym, skąd w 1644 jej prochy przeniesiono do kościoła w Altenburgu

2. poślubiona 22 lutego 1650 w Pradze:

Barbara Euzebia, hrabianka z Martinic (von Martinitz), córka Jarosława Bořita, hrabiego z Martinic (von Martinitz), królewskiego namiestnika Czech, i jego żony Marii Euzebii ze Šternberka, córki Adama II Starszego, najwyższego burgrabiego Królestwa Czech. W latach 1630–48 była małżonką *Sezima Jana, pana z Vrtby*, w 1624 kreowanego *hrabią Vrtby*, najwyższego sędziego i najwyższego komornika czeskiego (ur. 1578, zm. 6.03.1648), syna Jana, pana z Vrtby i jego żony Magdaleny z Říčan, wdowca po Dorocie z Říčan oraz Judycie z Lisova; owocem tego mariażu było dwóch synów. Barbara Euzebia zmarła 4 czerwca 1656 w Pradze, gdzie także została pochowana.

3. poślubiona 28 marca 1657 w Pradze:

Maksymiliana, hrabianka zu Salm-Neuburg, córka Weicharda, hrabiego zu Salm-Neuburg, oraz jego żony Sydonii, córki Jerzego von Minckwitz. Urodziła się w 1608. Pierwszym jej mężem był poślubiony w 1636 *Krzysztof Paweł, hrabia von Lichtenstein-Castelcorn* (zm. 1648), a drugim *Maksymilian, hrabia von Waldstein* (zm. 1654), katolik od 1620, syn Adama, hrabiego von Waldstein, i jego żony Elżbiety von Waldstein, dwukrotny już wdowiec. Maksymiliana zmarła 8 grudnia 1663.

córka Chrystiana Wilhelma z pierwszego małżeństwa:

A *Zofia Elżbieta*. Urodziła się 1 lutego 1616 na zamku Moritzburg w Halle, a 28 września 1638 na zamku w Altenburgu poślubiła *Fryderyka Wilhelma II Pogrobowca, księcia saskiego na Altenburgu i Coburgu* (ur. Weimar 12.02. 1603, zm. Altenburg 22.04.1669), syna Fryderyka Wilhelma I, księcia saskiego na Altenburgu i Weimarze, potomka ernestyńskiej linii Wettynów, i jego drugiej żony Anny Marii, palatynówny neuburskiej, córki Filipa Wilhelma, palatyna Neuburga; małżeństwo to pozostało bezdzietne. Zofia Elżbieta zmarła 16 marca 1650 na zamku w Altenburgu i została pochowana w rodowej krypcie książąt sasko-altenburskich w kościele zamkowym. Fryderyk Wilhelm II ożenił się z Magdaleną Sybillą, córką elektora saskiego Jana Jerzego I, która urodziła mu troje dzieci.

CÓRKA JOACHIMA FRYDERYKA Z DRUGIEGO MAŁŻEŃSTWA:

1 *Maria Eleonora*. Urodziła się 1 kwietnia 1607 w zamku berlińskim i 14 grudnia 1631 w Berlinie poślubiła *Ludwika Filipa, palatyna Simmern, regenta Palatynatu Reńskiego* (ur. Heidelberg 3.12.1602, zm. Krosno nad Odrą 6.01.1655), młodszego syna Fryderyka IV, elektora Palatynatu Reńskiego z palatyńskiej linii dynastii Wittelsbachów, i jego żony Ludwiki Juliany, księżniczki orańskiej, córki Wilhelma I Milczka, dziedzicznego stadhoudera Niderlandów, księcia Oranii; dochowali się siedmiorga dzieci. Maria Eleonora zmarła 18 lutego 1675 w Kreuznach i została pochowana w kościele miejskim w Simmern.

JAN ZYGMUNT

1608–1620

OJCIEC: *Joachim Fryderyk (s. 206)*
MATKA: *Katarzyna Brandenburska (s. 207)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Joachima Fryderyka*

*

Urodził się 8 listopada 1572 w elektorskiej rezydencji w Halle. Po śmierci ojca w 1608 został margrabią brandenburskim, elektorem i arcykomornikiem Rzeszy, administratorem Prus Książęcych w imieniu teścia, księcia Albrechta Fryderyka. Przekazanie mu kurateli nad teściem nastąpiło 4 lipca 1609. Po wygaśnięciu dynastii książąt juliacko-kliwijskich (von der Marck) w 1609 ogłosił się ich spadkobiercą z powołaniem na sukcesyjne prawa małżonki i przyjął tytuł księcia Kliwii, Juliaku i Bergu. Jednocześnie pretensje do owych nadreńskich księstw wysunął palatyn neuburski. Zdano się na polubowny sąd cesarza, który ustanowił obu konkurentów współwładcami, sam jednak zatrzymał najważniejszą twierdzę, Jülich. Zawarty dnia 12 listopada 1614 w Xanten traktat pokojowy przyznał ostatecznie elektorowi brandenburskiemu Kliwię, Mark, Ravensberg oraz Ravenstein. W dniu 7 listopada 1611 sejm Rzeczypospolitej uchwalił konstytucję *Lenno pruskie (De feudo Ducatus Prussiae),* na mocy której Jan Zygmunt został uznany następcą Albrechta Fryderyka w Prusach Książęcych, do sukcesji w księstwie zostali także dopuszczeni młodsi bracia elektora i ich potomkowie. 11 listopada 1611 przed kościołem św. Anny na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie elektor złożył hołd lenny królowi Zygmuntowi III. 4 stycznia 1614 (25 grudnia 1613 według starego stylu) Jan Zygmunt wraz z najbliższą rodziną porzucił luteranizm na rzecz wyznania reformowanego (kalwinizmu). Po śmierci teścia w 1618 został księciem pruskim („w Prusach"), choć nie doczekał uzyskania inwestytury z rąk

króla Polski. Wejście w posiadanie Prus Książęcych – terytorium niezależnego od władzy cesarza – pozwoliło elektorom brandenburskim na przyjęcie w XVIII w. tytułu królewskiego.
Jan Zygmunt zmarł nagle wskutek apopleksji 2 stycznia 1620 (23 grudnia 1619 według starego stylu) w mieszkaniu swojego kamerdynera Antoniego Freitaga na Poststraße w Berlinie. Został pochowany w katedrze berlińskiej.

MAŁŻONKA JANA ZYGMUNTA:
poślubiona 30 października 1594 na zamku w Królewcu (obecnie Kaliningrad):

Anna, księżniczka pruska, córka Albrechta Fryderyka, księcia pruskiego (zob. jego biogr.); jej młodsza siostra Eleonora w 1603 stała się macochą Jana Zygmunta, poślubiając jego owdowiałego ojca. Urodzona 3 lipca 1576 na zamku w Królewcu, zmarła nocą z 9 na 10 kwietnia 1625 w zamku berlińskim. Została pochowana w katedrze berlińskiej.

POTOMSTWO JANA ZYGMUNTA (1–8):

1 *Jerzy Wilhelm (s. 220).*

2 *Anna Zofia*. Urodziła się 28 marca 1598 w zamku berlińskim, gdzie 14 września 1614 miał miejsce jej ślub z *Fryderykiem Ulrykiem, księciem brunszwickim na Wolfenbüttel i Calenbergu* (ur. Wolfenbüttel 15.04.1591, zm. Brunszwik 21.08. 1634), potomkiem dynastii Welfów, synem Henryka Juliusza, księcia brunszwickiego na Wolfenbüttel, Calenbergu i Getyndze, oraz jego drugiej żony Elżbiety, księżniczki duńskiej, córki Fryderyka II, króla Danii i Norwegii. Mariaż ten pozostał bezdzietny i po śmierci męża Anna Zofia powróciła do Brandenburgii. Zmarła 29 grudnia 1659 w „domu elektorskim na Berliner Straße" w Berlinie i została pochowana w katedrze berlińskiej.

3 *Maria Eleonora*. Urodziła się ona 21 listopada 1599 na zamku w Królewcu (Kaliningrad), a dnia 5 grudnia 1620 na zamku w Sztokholmie poślubiła *Gustawa II Adolfa, króla Szwecji* (ur. Sztokholm 19.12.1594, poległ pod Lützen 16.11.1632), syna Karola IX, króla Szwecji z dynastii Wazów, i jego drugiej żony Krystyny, księżniczki szlezwicko-holsztyńskiej, córki Adolfa, księcia szlezwicko-holsztyńskiego na Gottorp; ich córką

była Krystyna (ur. 1626, zm. 1689), w latach 1632–54 królowa Szwecji, ostatnia ze szwedzkiej linii Wazów. 8 grudnia (28 listopada wedle starego stylu) 1620 w kościele św. Mikołaja (tzw. Storkyrkan czyli Wielki Kościół) w Sztokholmie Maria Eleonora została ukoronowana na szwedzką królową małżonkę. Po śmierci Gustawa Adolfa popadła w poważny kryzys psychiczny, przez co w 1636 została usunięta z dworu i pozbawiona praw do wychowywania córki. W 1640 zbiegła za granicę; przebywała na dworach duńskim i brandenburskim, aby w 1650 powrócić do Szwecji, gdzie była świadkiem rządów i abdykacji córki. Zmarła 28 (18 wedle starego stylu) marca 1655 na zamku w Sztokholmie i spoczęła obok męża w sztokholmskim Riddarholmskyrka, stanowiącym nekropolę szwedzkich monarchów.

4 *Katarzyna*. Urodziła się 7 czerwca 1602 na zamku w Królewcu (obecnie Kaliningrad). Pierwszym jej mężem był poślubiony *per procura* 22 stycznia 1626 w zamku berlińskim oraz osobiście 2 marca tegoż roku w węgierskich Koszycach (obecnie na Słowacji) *Gabriel (Gábor) Bethlen, książę Siedmiogrodu,* protestancki antykról Węgier w latach 1620–21, książę opolski w latach 1622–25 (ur. Marosillye, obecnie Ilia, Rumunia 15.11.1580, zm. Gyulafehérvár, dziś Alba Iulia, Rumunia 25.11.1629), syn Wolfganga (Farkasa) Bethlena oraz jego małżonki Druzsiny, córki Stefana Lázár de Szárhegy. Był on wcześniej żonaty z Zuzanną Károlyi, z którą miał troje zmarłych młodo dzieci, lecz jego małżeństwo z margrabianką brandenburską pozostało bezdzietne. W swym testamencie wyznaczył on małżonkę sukcesorką i w listopadzie 1629 Katarzyna wstąpiła na siedmiogrodzki tron. Jej polityka spotkała się wkrótce z silnym oporem możnych i we wrześniu następnego roku była zmuszona abdykować. Złożywszy mitrę powróciła do Niemiec, w 1633 przeszła na katolicyzm, a 27 grudnia 1639 w Wiedniu poślubiła *Franciszka Karola, księcia saskiego na Lauenburgu* (ur. 12.05.1594, zm. 20.11.1660), który w 1640 przyjął wyznanie katolickie; był on wdowcem po margrabiance brandenburskiej Agnieszce (jego filiacja oraz dalsze szczegóły zob. w biogr. elektora Jana Jerzego), lecz ani z nią, ani z Katarzyną nie miał dzieci. Katarzyna zmarła 9 lutego 1644 na zamku w Schöningen i została po-

chowana w kościele w Lauenburgu. W nadziei na spłodzenie potomka owdowiały po raz kolejny Franciszek Karol ożenił się z Krystyną Elżbietą, hrabianką von Meggau, jednak ona także nie urodziła mu dzieci i na jego osobie wygasła saska linia dynastii askańskiej.

5 *Joachim Zygmunt*. Na świat przyszedł 4 sierpnia 1603 w zamku berlińskim. Po śmierci stryja, Jana Jerzego, w 1624 został wybrany wielkim mistrzem brandenburskiego baliwatu joannitów w Sonnenburgu (dzisiejszy Słońsk). Zmarł krótko potem 5 marca 1625 na zamku w Berlinie i został pochowany w katedrze berlińskiej.

6 *Agnieszka*. Urodziła się 10 września 1606 na zamku w Zechlinie (dziś Rheinsberg), gdzie również zmarła 22 marca 1608. Spoczęła w kościele parafialnym w Wittstock.

7 *Jan Fryderyk*. Urodził się 28 sierpnia 1607 na zamku w Zechlinie (Rheinsberg), i tam również umarł 11 marca 1608. Został pochowany w kościele parafialnym w Wittstock.

8 *Albrecht Chrystian*. Urodził się 17 marca, a zmarł 24 maja 1609 w zamku berlińskim i spoczął w tamtejszej katedrze.

JERZY WILHELM

1620–1640

OJCIEC: *Jan Zygmunt (s. 213)*
MATKA: *Anna Pruska (s. 215)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Jana Zygmunta*

*

Współcześnie zwany *Wilhelmem*, urodził się 13 (3 wedle starego stylu) listopada 1595 na zamku berlińskim. Od 1613 dzierżył urząd namiestnika Kliwii. Po śmierci ojca w 1619 został margrabią brandenburskim, elektorem i arcykomornikiem Rzeszy, księciem Kliwii, hrabią Mark, Ravensberga i Ravenstein oraz księciem pruskim („w Prusach"); 23 września 1621 otrzymał od króla Polski formalną inwestyturę na Prusy Książęce i złożył w Warszawie hołd lenny Zygmuntowi III. Ów akt został ponowiony po wstąpieniu na polski tron Władysława IV 21 marca 1633, jednak tylko przez posłów elektora. Po śmierci ostatniego Gryfity, księcia pomorskiego Bogusława XIV (1637), powołując się na stare układy sukcesyjne (zob. biogramy margrabiów Jana I, Ottona IV, Ludwika I, Fryderyka II, Albrechta Achillesa, Jana Cycero i Joachima I), wysunął pretensje do Pomorza Zachodniego, które tymczasem zajęły wojska szwedzkie.
Zmarł 1 grudnia 1640 na zamku w Królewcu (dziś Kaliningrad) i został pochowany w katedrze królewieckiej, częściowo zniszczonej podczas bombardowania w 1944.

MAŁŻONKA JERZEGO WILHELMA:
poślubiona 24 lipca 1616 na zamku w Heidelbergu:

Elżbieta Szarlotta, palatynówna reńska, córka Fryderyka IV, elektora Palatynatu Reńskiego z palatyńskiej linii dynastii Wittelsbachów, i jego żony Ludwiki Juliany, księżniczki orańskiej, córki Wilhelma I Milczka, stadhoudera Niderlandów i księcia Oranii; jej młodszy brat Ludwik Filip zaślubił margrabiankę brandenburską Marię Eleonorę, córkę elektora Joachima Fry-

deryka. Urodziła się 19 listopada 1597 na zamku w Neumarkt, a zmarła 26 kwietnia 1660 na zamku w Krośnie Odrzańskim. Pochowano ją w katedrze berlińskiej.

POTOMSTWO JERZEGO WILHELMA (1–4):

1 *Ludwika Szarlotta*. Urodziła się 13 września 1617 w zamku berlińskim, a 9 października 1645 na zamku w Królewcu (Kaliningrad) wyszła za *Jakuba, księcia Kurlandii i Semigalii* (ur. Goldingen 7.11.1610, zm. Mitawa 1.01.1682, w starym stylu 31.12.1681), syna księcia kurlandzkiego Wilhelma z dynastii Kettlerów, oraz księżniczki pruskiej Zofii (zob. biogr. księcia Albrechta Fryderyka); dochowali się licznych dzieci, starszy syn Fryderyk Kazimierz, książę Kurlandii i Semigalii (zm. 1698), pojął za żonę margrabiankę brandenburską Elżbietę Zofię (zob. biogr. elektora Jana Jerzego). Ludwika Szarlotta zmarła 29 sierpnia 1676 na zamku w Mitawie i została pochowana w tamtejszym kościele zamkowym.

2 *Fryderyk Wilhelm Wielki Elektor (s. 221)*.

3 *Jadwiga Zofia*. Urodziła się 14 lipca 1623 w zamku berlińskim, gdzie 19 lipca 1649 poślubiła *Wilhelma VI, landgrafa heskiego na Kassel* (ur. Kassel 2.06.1629, zm. tamże 26.07.1663), syna Wilhelma V, landgrafa heskiego na Kassel, i jego żony Amalii Elżbiety, hrabianki von Hanau-Münzenberg, córki hrabiego Filipa Ludwika II; mieli liczne dzieci, najmłodsza córka, landgrafówna Elżbieta Henryka, poślubiła króla pruskiego Fryderyka I (była pierwszą z trzech żon tego monarchy). Po śmierci męża Jadwiga Zofia sprawowała regencję w Hesji-Kassel w imieniu nieletnich synów; urząd złożyła w 1677. Zmarła 26 czerwca 1683 w zamku Wilhelmsburg w Schmalkalden i została pochowana krypcie książęcej w kościele św. Marcina w Kassel.

4 *Jan Zygmunt*. Urodził się 5 sierpnia 1624 w zamku berlińskim, gdzie zmarł 9 listopada tego roku. Został pochowany w katedrze berlińskiej.

FRYDERYK WILHELM WIELKI ELEKTOR

1640–1688

OJCIEC: *Jerzy Wilhelm (s. 218)*
MATKA: *Elżbieta Szarlotta z Palatynatu (s. 219)*
RODZEŃSTWO: *biogr. Jerzego Wilhelma*

*

Przydomek *Wielkiego Elektora (Großer Kurfürst)* zyskał dzięki odniesionemu nad wojskami szwedzkimi zwycięstwu pod Fehrbellin (1675), które przełamało mit niezwyciężonej armii szwedzkiej, dając jednocześnie początek legendzie o niepokonanej armii pruskiej; miano to zostało później rozpropagowane przez niemiecką historiografię i stało się w późniejszym czasie synonimem imion Fryderyka Wilhelma; współcześni zwali go najczęściej *Frycem (Fritz)*. Urodził się on 16 (6 wedle starego stylu) lutego 1620 w zamku berlińskim. Po śmierci ojca w 1640 został margrabią brandenburskim, elektorem i arcykomornikiem Rzeszy, księciem Kliwii, hrabią Mark, Ravensberga i Ravenstein oraz księciem pruskim („w Prusach"). 6 października 1641 na dziedzińcu zamku Królewskiego w Warszawie złożył Władysławowi IV hołd lenny z Prus Książęcych, otrzymując w zamian inwestyturę. 24 października 1648 na mocy traktatu westfalskiego uzyskał wschodnią część Pomorza Zachodniego z Kołobrzegiem, Słupskiem i Stargardem (część zachodnia ze Szczecinem oraz Stralsundem przypadła Szwecji) jak również trzy dawne księstwa biskupie w Niemczech: Magdeburg, Halberstadt i Minden. Po wstąpieniu na tron polski Jana Kazimierza, 15 lutego 1649 w Krakowie uzyskał od niego odnowienie inwestytury pruskiej. Podczas potopu szwedzkiego stanął po stronie Karola X Gustawa i po ucieczce Jana Kazimierza na Śląsk, 17 stycznia 1656 w Królewcu uznał się lennikiem króla Szwecji z Księstwa Pruskiego, a jednocześnie przyłączył doń będącą dotąd w posiadaniu Polski Warmię. Układem zawar-

tym 20 listopada 1656 w Labiewie (niem. Labiau) Karol Gustaw, w zamian za „wieczny pokój" z Brandenburgią-Prusami, uznał suwerenność elektora w Prusach i Warmii. Korzystając z osłabienia Rzeczypospolitej, Fryderyk Wilhelm wymógł na Janie II Kazimierzu podpisanie traktatów welawsko-bydgoskich (19 września 1657 zawarto tajny traktat w Welawie, zaś 6 listopada uzupełniający traktat w Bydgoszczy), zgodnie z którymi król Polski uznał suwerenność Prus Książęcych – od tej chwili elektor, będący w ramach Rzeszy Niemieckiej lennikiem cesarza zarówno z Marchii Brandenburskiej, jak i posiadłości pomorskich oraz nadreńskich, stawał się jako książę pruski władcą całkowicie niezależnym. Jednocześnie Fryderyk Wilhelm oddał Rzeczypospolitej Warmię, w zamian za co uzyskał starostwa lęborskie i bytowskie (pozostały formalnie lennem Polski do 1773). W 1675 zajął Pomorze Szwedzkie, które musiał jednak zwrócić na mocy pokoju z Saint-Germain-en-Laye 29 czerwca 1679. Od 1685 tytułował się hrabią von Hohenzollern.
Zmarł wskutek puchliny wodnej 9 maja (29 kwietnia według starego stylu) 1688 na zamku w Poczdamie pod Berlinem i spoczął w katedrze berlińskiej.

MAŁŻONKI WIELKIEGO ELEKTORA:
1. poślubiona 7 grudnia 1646 w pałacu Oude Hof (obecnie pałac Noordeinde) w Hadze:

Ludwika Henryka, księżniczka orańska, córka Fryderyka Henryka, stadhoudera Niderlandów, księcia Oranii oraz hrabiego Nassau na Katzenelnbogen, Vianden i Diez, potomka dynastii Orańskiej-Nassau, oraz jego żony Amalii, hrabianki zu Solms-Braunfels, córki hrabiego Jana Albrechta I. Urodziła się ona 27 listopada 1627 w pałacu Oude Hof (obecnie pałac Noordeinde) w Hadze, a zmarła po ciężkiej chorobie 18 czerwca 1667 w zamku berlińskim. Została pochowana w katedrze berlińskiej.

2. poślubiona 24 czerwca 1668 na zamku w Gröningen (Halberstadt):

Dorota, księżniczka szlezwicko-holsztyńska (von Schleswig-Holstein-Glücksburg), córka Filipa, księcia szlezwicko-holsztyńskiego na Glücksburgu, potomka jednej z gałęzi dynastii Oldenburgów, i Zofii Jadwigi, księżniczki sasko-lauenburskiej, córki Franciszka II, księcia saskiego na Lauenburgu. Urodziła się 9 paździer-

nika 1636 na zamku w Glücksburgu. Jej pierwszym mężem był poślubiony 19 października 1653 w Celle *Chrystian Ludwik, książę brunszwicko-lüneburski na Calenbergu, Celle i Harburgu* (ur. Herzberg 25.02.1622, zm. Celle 25.03.1665), syn Jerzego, księcia brunszwicko-lüneburskiego na Calenbergu wywodzącego się z jednej z licznych linii dynastii Welfów, oraz jego żony Anny Eleonory, landgrafówny heskiej, córki landgrafa Ludwika V Wiernego; małżeństwo to pozostało bezdzietne. Dorota zmarła 16 sierpnia 1689 w Karlsbadzie (Czechy) i spoczęła u boku drugiego męża w katedrze berlińskiej.

POTOMSTWO WIELKIEGO ELEKTORA:
DZIECI Z PIERWSZEGO MAŁŻEŃSTWA (1–7):

1 *Wilhelm Henryk*. Urodził się 21 maja 1648 na zamku w Kleve i od urodzenia był następcą tronu (kurprincem) Brandenburgii oraz Prus Książęcych. Zmarł 24 października 1649 na zamku w Wesel i został pochowany w katedrze berlińskiej.

2 *Dwa poronienia*; miały miejsce w 1650 i późnym latem 1651.

3 *Karol Emil (Emanuel).* Urodził się 16 lutego 1655 w zamku berlińskim i od tej chwili był on następcą tronu (kurprincem) Brandenburgii-Prus. Od młodości służył w elektorskiej armii i w 1674 wziął u boku ojca udział w wojnie francusko-holenderskiej. W jej toku zachorował na „złośliwą febrę" (prawdopodobnie była to dyzenteria) i zmarł dnia 7 grudnia 1674 w rezydencji Dettlinger Hofe (później Sengenwaldsches Haus) na Brandgasse w Strasburgu. Ciało księcia odwieziono do Berlina i złożono w tamtejszej katedrze.

4 *Fryderyk III, elektor brandenburski, pierwszy król pruski jako Fryderyk I* (*s. 245*).

5 *Amalia*. Urodziła się 19 listopada 1664 w zamku berlińskim, gdzie zmarła 1 lutego 1665. Spoczywa w katedrze berlińskiej.

6 *Henryk*. Urodził się 19 listopada 1664 w zamku berlińskim, gdzie także zmarł 26 listopada tegoż roku. Znalazł pochówek w katedrze berlińskiej.

7 *Ludwik*. Urodził się 8 lipca 1666 na zamku w Kleve, a zmarł nagle, być może na szkarlatynę (podejrzewano otrucie), dnia 7 kwietnia 1687 na zamku w Poczdamie pod Berlinem. Został pochowany w katedrze berlińskiej.

małżonka Ludwika:
poślubiona 7 stycznia 1681 na zamku w Królewcu (obecnie Kaliningrad):

Ludwika Karolina, księżniczka Radziwiłł. Jej ojcem był Bogusław, książę Radziwiłł herbu Trąby, książę na Birżach i Dubinkach, Słucku i Kopylu, koniuszy wielki litewski i generalny gubernator Prus Książęcych (syn margrabianki Elżbiety Zofii, zob. w biogr. elektora Jana Jerzego), matką zaś jego żona Anna Maria, księżniczka Radziwiłł, córka Janusza (IX), księcia Radziwiłła, księcia na Birżach i Dubinkach, hetmana wielkiego litewskiego. Na świat przyszła 9 marca 1667 na zamku w Królewcu (Kaliningrad). Zgon ojca 31 grudnia 1669 uczynił ją księżną na Birżach i Dubinkach, Słucku i Kopylu etc., dziedziczką ogromnych dóbr birżańskiej linii Radziwiłłów, zwanych dobrami nieświeskimi, a później neuburskimi. Po śmierci margrabiego Ludwika, z którym nie dochowała się dzieci, latem 1688 zaręczono ją z *Jakubem Sobieskim, królewiczem polskim,* synem Jana III, jednakże dnia 10 sierpnia 1688 w rezydencji posła cesarskiego na Breiten-Straße w Berlinie poślubiła potajemnie *Karola Filipa, księcia neuburskiego*, od śmierci starszego brata w 1716 pod imieniem *Karola III Filipa elektora Palatynatu Reńskiego, księcia Juliaku i Bergu* (ur. Neuburg 4.11.1661, zm. Mannheim 31.12.1742), syna Filipa Wilhelma, elektora Palatynatu Reńskiego, księcia Juliaku i Bergu z palatyńskiej linii Wittelsbachów, i jego drugiej żony Elżbiety Amalii, córki Jerzego II Uczonego, landgrafa heskiego na Darmstadcie; mieli kilkoro dzieci, lecz dorosłości dożyła jedynie córka *Elżbieta Augusta Zofia* (zm. 1728), dziedziczka dóbr neuburskich. Ludwika Karolina zmarła w połogu 23 marca 1695 na zamku w Brzegu i została pochowana w kościele zamkowym św. Jadwigi tamże. Owdowiały Karol Filip ożenił się z Teresą Katarzyną, księżniczką Lubomirską, córką księcia Józefa Karola, z którą miał dwie zmarłe rychło córki, zaś jego trzecią (morganatyczną) żoną została Jolanta (Violanta) Maria Teresa, hrabianka von Thurn und Taxis, córka hrabiego Sebastiana, lecz ze związku tego nie przyszły na świat dzieci.

DZIECI WIELKIEGO ELEKTORA Z DRUGIEGO MAŁŻEŃSTWA (1–7):

1 *Filip Wilhelm*. Urodził się 19 maja 1669 na zamku w Królewcu (dzisiejszy Kaliningrad). Dzięki staraniom matki wszedł w dziedziczne posiadanie dóbr i zamku Schwedt (Świecie nad Odrą), do których dołączono wkrótce pobliski zamek Wildenbruch (obecnie Swobnica) – wymienione posiadłości były jednak dożywotnio zarządzane przez margrabinę Dorotę. W 1692 otrzymał w zarząd od starszego brata dawne księstwo biskupie Halberstadt i namiestnictwo Magdeburga, zasiadł także w elektorskiej Tajnej Radzie. W 1697 uzyskał rangę feldcechmistrza (Generalfeldzeugmeister) armii brandenbursko-pruskiej. Zmarł 19 listopada 1711 w swoim zamku w Schwedt i został pochowany w katedrze berlińskiej.

małżonka Filipa Wilhelma:
poślubiona 25 stycznia 1699 na zamku w Oranienbaum opodal Dessau:

Joanna Szarlotta, księżniczka anhalcka (von Anhalt--Dessau), córka Jana Jerzego II, księcia Anhaltu na Dessau, potomka dynastii askańskiej, oraz poślubionej mu Henryki Katarzyny, księżniczki orańskiej, córki Fryderyka Henryka, dziedzicznego stadhoudera Niderlandów, księcia Oranii (rodzonej siostry pierwszej żony Wielkiego Elektora). Urodziła się 16 kwietnia 1682 na zamku w Dessau. 4 lutego 1729 została wybrana przełożoną w Herford, lecz uczyniła ów klasztor swoją rezydencją dopiero w 1735. Zmarła na skutek udaru nocą z 30 na 31 marca 1750 w klasztorze w Herford i tam również została pochowana.

potomstwo Filipa Wilhelma (A–G):

linia na Schwedt

A *Fryderyka Dorota Henryka*. Urodziła się 24 lutego 1700 na zamku w Oranienbaum koło Dessau i tam również zmarła dnia 7 lutego 1701. Spoczęła w katedrze berlińskiej.

B *Fryderyk Wilhelm.* Urodził się 27 grudnia 1700 na zamku w Oranienbaum koło Dessau. Po śmierci ojca w 1711 objął włości Schwedt i Wildenbruch (z uwagi na nieletniość początkowo zarządzane przez zastępców). Poświęcił się karierze w pruskiej kawalerii, w 1723 został majo-

rem generałem, a w 1737 otrzymał awans na generała lejtnanta. Zmarł 4 marca 1771 na zamku w Wildenbruch (dzisiejsza Swobnica) i został pochowany w kościele miejskim w Schwedt (obecnie Świecie) nad Odrą, skąd jego szczątki przeniesiono później do katedry berlińskiej.

małżonka Wilhelma:
poślubiona 10 listopada 1734 na zamku w Poczdamie pod Berlinem:

Zofia Dorota Maria, księżniczka pruska, córka Fryderyka Wilhelma I, króla Prus (szczegóły w jego biogr.).

dzieci małżeńskie Wilhelma (I–V):

I *Fryderyka Zofia Dorota.* Urodziła się 18 grudnia 1736 na zamku w Schwedt i tam też 29 listopada 1753 wyszła za *Fryderyka II Eugeniusza, księcia Wirtembergii* (ur. Stuttgart 21.01.1732, zm. Hohenheim 22.12.1797), syna Karola I Aleksandra, księcia Wirtembergii, oraz jego żony Marii Augusty Anny, księżniczki von Thurn und Taxis, córki Anzelma Franciszka, 2. księcia von Thurn und Taxis, dziedzicznego poczmistrza generalnego i cesarskiego głównego komisarza; dochowali się dwanaściorga dzieci. Zmarła 9 marca 1798 na zamku w Stuttgarcie i została pochowana w podziemiach kolegiaty św. Krzyża tamże (wedle innych danych w kościele zamkowym w Köpenick).

II *Anna Elżbieta Ludwika.* Urodziła się ona 22 kwietnia 1738 na zamku w Schwedt nad Odrą, 27 września 1755 w pałacu Charlottenburg poślubiła *Ferdynanda, księcia pruskiego* (zob. biogr. Fryderyka Wilhelma I). Zmarła 10 lutego 1820 w pałacu Książęcym (Prinzlichen Palais) w Berlinie i została pochowana w katedrze berlińskiej.

III *Jerzy Filip Wilhelm.* Urodził się 10 września 1741 na zamku w Schwedt i tam również umarł 28 kwietnia 1742. Spoczął w kościele miejskim w Schwedt.

IV *Filipina Augusta Amalia.* Urodziła się 10 października 1745 w pałacu ojca (późniejszy pałac Księżniczek, Prinzessinnen-Palais) w Berlinie, a 10 stycznia

1773 w zamku berlińskim została żoną *Fryderyka II, landgrafa heskiego na Kassel* (ur. Kassel 14.08.1720, zm. zamek Weissenstein 31.10.1785), syna Wilhelma VIII, landgrafa heskiego na Kassel, i poślubionej mu Doroty Wilhelminy, księżniczki saskiej, córki Maurycego Wilhelma, księcia saskiego na Zeitz. Był on wcześniej żonaty z księżniczką brytyjską Marią, córką Jerzego II (i margrabianki Karoliny z młodszej linii na Ansbach, zob. biogr. Jana Jerzego), z którą miał potomstwo, jego małżeństwo z Filipiną okazało się jednak bezdzietne. Zmarła ona 1 maja 1800 na zamku w Berlinie i spoczęła w tamtejszej katedrze.

V *Jerzy Filip Wilhelm*. Urodził się 3 maja 1749 na zamku w Schwedt, gdzie także zmarł 13 sierpnia 1751. Spoczął w kościele miejskim w Schwedt.

pozamałżeński syn Wilhelma (matka nieznana):

I *Jerzy Wilhelm von Jägersfeld*. Urodzony w 1725, zmarł 2 sierpnia 1797 w Lauenburgu. Miał syna pozamałżeńskiego.

C *Henryka Maria*. Urodziła się 2 marca 1702 na zamku w Schwedt i 8 grudnia 1716 w zamku berlińskim poślubiła *Fryderyka Ludwika, erbprinca wirtemberskiego* (ur. Stuttgart 14.12.1698, zm. Ludwigsburg 23.11. 1731), syna Eberharda IV Ludwika, księcia Wirtembergii, i jego żony Joanny Elżbiety, margrabianki badeńskiej, córki Fryderyka VII Magnusa, margrabiego badeńskiego na Durlach; mieli dwoje dzieci. Henryka zmarła 7 maja 1782 w zamku myśliwskim w Köpenick pod Berlinem i spoczęła w katedrze berlińskiej.

D *Jerzy Wilhelm*. Urodził się w końcu (29?) marca 1704 na zamku w Schwedt i zmarł krótko potem, 2 lub 14 kwietnia. Został pochowany w katedrze berlińskiej.

E *Martwa córka*. Urodziła się 12 października 1705.

F *Fryderyk Henryk*. Urodził się 21 sierpnia 1709 na zamku w Schwedt. Był koadiutorem magdeburskim oraz kanonikiem halbersztadzkim, sprawował także urząd komtura baliwatu joannitów w Lietzen. W pruskiej armii osiągnął rangę generała majora, natomiast po śmierci starszego

brata 4 marca 1771 odziedziczył Schwedt i Wildenbruch. Zmarł 12 grudnia 1788 na zamku w Schwedt i został pochowany w tamtejszym kościele francuskim. Jego szczątki przeniesiono później do katedry berlińskiej.

małżonka Henryka:
poślubiona 13 lutego 1739 na zamku w Dessau:

Leopoldyna Maria, księżniczka anhalcka (von Anhalt-Dessau), córka Leopolda I Starego Dessauczyka, księcia Anhaltu na Dessau, pruskiego feldmarszałka, potomka dynastii askańskiej, oraz jego żony (z początku morganatycznej) Anny Ludwiki Föhse (Fösen), córki Rudolfa Föhse, aptekarza, kreowanej później przez cesarza księżną Rzeszy. Na świat przyszła 12 grudnia 1716, zapewne w zamku Oranienbaum koło Dessau, zmarła zaś 27 stycznia 1782 w Kołobrzegu (wówczas Kolberg) i została pochowana w tamtejszym kościele mariackim.

córki małżeńskie Henryka (I–II):

I *Fryderyka Szarlotta Leopoldyna Ludwika*. Urodziła się 18 sierpnia 1745 w pałacu Margrabiowskim (Markgräflichen Palais) w berlińskiej dzielnicy Dorotheenstadt. W dniu 7 marca 1755 została koadiutorką opactwa w Herford, a 13 października 1764 objęła tam godność opatki; była ostatnią przełożoną tego opactwa, które w 1802 uległo sekularyzacji i przyłączeniu do Prus. Fryderyka natomiast zmarła 23 stycznia 1808 w Herford.

II *Ludwika Henryka Wilhelmina*. Urodziła się 24 września 1750 w pałacu Książęcym (Prinzlichen Palais) w Berlinie, a 25 lipca 1767 w pałacu Charlottenburg została żoną *Leopolda III Fryderyka Franciszka, księcia Anhaltu na Dessau* (ur. Dessau 10.08.1740, zm. Luisium opodal Dessau 9.08.1817), syna Leopolda II, księcia Anhaltu na Dessau, potomka dynastii askańskiej (rodzonego wuja Ludwiki), oraz jego żony Gizeli Agnieszki, księżniczki anhalckiej, córki Leopolda, księcia Anhaltu na Köthen; mieli dwoje dzieci. Zmarła 21 grudnia 1811 w pałacu na Zerbster Straße 61 w Dessau i spoczęła w kryptach pod tamtejszym kościo-

łem mariackim. W 1823 prochy księżnej przeniesiono do kościoła św. Bartłomieja w Jonitz pod Dessau (dziś dzielnica Dessau-Waldersee).

synowie pozamałżeńscy Fryderyka Henryka (I–II):

z *Marią Magdaleną Kramann*, kreowaną później *baronową von Stolzenberg* i ożenioną z *Adolfem Juliuszem Laur*, ochmistrzem dworu w Schwedt i panem Plaue:

I *Fryderyk Karol von Stolzenberg.* Urodził się 15 stycznia 1782, a 15 marca 1811 ożenił się z *Teresą Dufour* (ur. 4.02. 1786, zm. Neuwied 25.06.1869), z którą miał syna. Zmarł 3 stycznia 1845. Jego potomkowie wygaśli po mieczu w XX w.

II *Henryk Karol von Stolzenberg.* Urodzony w 1785, zmarł 10 sierpnia następnego roku w Schwedt i spoczął w rodowej krypcie w tamtejszym kościele miejskim.

G *Szarlotta.* Urodzona ok. 1710, zmarła w 1712.

2 *Maria Amalia.* Urodziła się 26 listopada 1670 w zamku berlińskim. 20 sierpnia 1687 na zamku w Poczdamie poślubiła *Karola, księcia dziedzica (erbprinca) meklemburskiego na Güstrowie* (ur. Güstrow 28.11.1664, zm. tamże 25.03.1688), syna Gustawa Adolfa, księcia meklemburskiego na Güstrowie, oraz jego żony Magdaleny Sybilli, księżniczki szlezwicko-holsztyńskiej, córki Fryderyka III, księcia szlezwicko-holsztyńskiego na Gottorp; krótkotrwałe to małżeństwo było bezdzietne. Drugim małżonkiem Marii został 5 lipca 1689 w Poczdamie *Maurycy Wilhelm, książę saski na Zeitz*, katolik od 1717 (ur. Moritzburg 12.03.1664, zm. Weida 15.11.1718), syn Maurycego, księcia saskiego na Zeitz, potomka albertyńskiej linii Wettynów, i jego drugiej żony Doroty Marii, księżniczki sasko-weimarskiej, córki Wilhelma zwanego Wielkim, księcia saskiego na Weimarze z ernestyńskiej linii tej samej dynastii; dochowali się kilku dzieci. Maria zmarła 17 listopada 1739 w zamku Bertholdsburg w Schleusingen, a pochowano ją w krypcie książęcej w kościele św. Marcina w Kassel.

3 *Albrecht Fryderyk*. Urodził się 21 stycznia 1672 w zamku berlińskim. W latach 1692–1711 był z ramienia króla Prus namiestnikiem Magdeburga. Poświęcił się karierze w armii pruskiej, gdzie wstąpił na ochotnika w 1689. W 1693 uzyskał awans na generała majora, a w 1695 został generałem lejt-

nantem i otrzymał godność wielkiego mistrza brandenburskiego baliwatu joannitów w Sonnenburgu (obecnie Słońsk). Podczas wojny o sukcesję hiszpańską dowodził wojskami pruskimi, walczącymi z Francuzami w Niderlandach (1702), a od 1706 sprawował także urząd namiestnika Pomorza Dolnego (Hinterpommern). Zmarł 21 czerwca 1731 w zamku Friedrichsfelde pod Berlinem (obecnie w granicach miasta) i spoczął w katedrze berlińskiej.

małżonka Albrechta Fryderyka:
poślubiona 31 października 1703 w pałacu Charlottenburg:

Maria Dorota, księżniczka kurlandzka, córka Fryderyka Kazimierza, księcia Kurlandii i Semigalii z dynastii Kettlerów, i jego pierwszej Zofii Amalii, hrabianki von Nassau-Siegen, córki Henryka, hrabiego Nassau na Siegen. Urodziła się ona 2 sierpnia 1684 na zamku w Mitawie, a zmarła 17 stycznia 1743 na zamku w Berlinie i została pochowana u boku męża w katedrze w Berlinie.

potomstwo Albrechta Fryderyka (A–G):
linia sonnenburska

A *Fryderyk Karol Wilhelm*. Urodził się 9 sierpnia 1704 na zamku w Berlinie, gdzie także zmarł 15 czerwca 1707. Został pochowany w katedrze berlińskiej.

B *Karol Fryderyk Albrecht*. Urodził się 10 czerwca 1705 na zamku w Berlinie. Po śmierci ojca w 1731 przejął po nim godność wielkiego mistrza brandenburskiego baliwatu joannitów w Sonnenburgu. Był generałem pruskiej piechoty. Zmarł 22 czerwca 1762 we Wrocławiu, skąd jego zwłoki przewieziono do katedry berlińskiej.

W 1744 zaręczono go z *Marią Amalią, landgrafówną heską* (ur. 1721, zm. 1744), córką Wilhelma VIII, landgrafa heskiego na Kassel, lecz do zaślubin nie doszło z racji na jej przedwczesną śmierć.

pozamałżeńska córka Karola:

z *Dorotą Reginą Wuther (Wuthner),* 14 stycznia 1744 kreowaną *panią von Carlowitz:*

I *Karolina Regina von Carlowitz.* Urodziła się 12 grudnia 1731 w Myśliborzu (niem. Soldin), zaś 16 czerwca 1747 w Berlinie

wyszła za mąż za *Albrechta Chrystiana Ernesta von Schönburg-Hinterglauchau* (ur. 22.01.1720, zm. Wiedeń 9.03.1799), syna Ottona Ernesta von Schönburg-Hinterglauchau i poślubionej mu Wilhelminy Chrystiany, hrabianki zu Solms-Sonnenwalde, córki hrabiego Henryka Wilhelma; urodziła mu troje dzieci. Zmarła 16 września 1755 w Berlinie. Owdowiały von Schönburg dwukrotnie jeszcze wstępował w związki małżeńskie i dochował się licznej progenitury.

C *Anna Zofia Szarlotta*. Urodziła się 24 grudnia 1706 na zamku w Berlinie), a 3 czerwca 1723 w Berlinie wyszła za *Wilhelma Henryka, księcia saskiego na Eisenach* (ur. Oranjewoud 10.11.1691, zm. Eisenach 26.07.1741), syna Jana Wilhelma, księcia saskiego na Eisenach z ernestyńskiej linii dynastii Wettynów, i jego pierwszej żony Amalii, księżniczki von Nassau-Diez, córki Wilhelma Fryderyka, księcia Nassau na Diez. Był on wcześniej żonaty z Albertyną Julianą, księcia von Nassau-Saarbrücken-Idstein, lecz ani ona, ani Zofia nie dały mu dzieci. Zofia zmarła 3 stycznia lub nocą z 5 na 6 stycznia 1751 na zamku w Sangershausen i została pochowana w katedrze w Halle.

D *Ludwika Wilhelmina*. Urodzona 11 maja 1709 na zamku w Berlinie, tam również zmarła 21 maja tego roku i spoczęła w katedrze berlińskiej.

E *Fryderyk*. Urodził się 13 sierpnia 1710 na zamku w Berlinie. W 1737 wstąpił do zakonu kawalerów maltańskich (joannitów). Służył w armii pruskiej, gdzie w 1741 uzyskał stopień pułkownika. Poległ 10 kwietnia 1741 pod Mollwitz (obecnie Małujowice) na Śląsku podczas bitwy z armią austriacką. Jego zwłoki odtransportowano do Berlina i złożono w tamtejszej katedrze.

F *Zofia Fryderyka Albertyna*. Urodziła się ona 21 kwietnia 1712 (w zamku berlińskim), zaś 22 maja 1733 na zamku w Poczdamie poślubiła *Wiktora Fryderyka, księcia Anhaltu na Bernburgu,* rotmistrza pruskiej kawalerii (ur. Bernburg 21.09.1700, zm. tamże 18.05.1765), syna Karola Fryderyka, księcia Anhaltu na Bernburgu wywodzącego się z dynastii askańskiej, oraz jego pierwszej żony Zofii Albertyny, hrabianki zu Solms-Sonnenwalde, córki hrabiego Jerzego Fryderyka. Pierwszą żoną Wiktora Fryderyka Anhalckie-

go była Ludwika, córka Leopolda I Starego Dessauczyka, księcia Anhaltu na Dessau, z którą dochował się córki; Albertyna Brandenburska urodziła mu pięcioro dalszych dzieci. Zmarła 7 września 1750 na zamku w Bernburgu i spoczęła w kościele zamkowym pw. św. Idziego.

G *Fryderyk Wilhelm*. Urodził się on 28 marca 1714 na zamku w Berlinie. Podobnie jak starsi bracia wstąpił do zakonu joannitów. W 1734 wstąpił na ochotnika do armii pruskiej. W 1741 awansowano go na pułkownika i powierzono dowództwo 15. Pułku Piechoty, a w 1743 uzyskał stopień generała majora oraz dowództwo Gwardii Królewskiej. Poległ 12 września 1744 podczas oblężenia Pragi w toku wojny z Austrią i spoczął w katedrze berlińskiej.

4 *Karol Filip*. Urodził się 5 stycznia 1673 w zamku Sparenberg koło Bielefeld. W 1693 objął urząd wielkiego mistrza brandenburskiego baliwatu zakonu joannitów z siedzibą w Sonnenburgu (obecnie Słońsk). Był oficerem pruskiej piechoty i w 1695 awansował do stopnia generała lejtnanta, jednak już 23 lipca tego roku zmarł w obozie wojskowym pod Casale (Włochy) na skutek „gorączki" – ponoć z żalu po rozłące z ukochaną żoną. Ciało jego odwieziono do Niemiec i złożono w katedrze berlińskiej.

małżonka Karola Filipa:
poślubiona potajemnie 8 czerwca 1695 w zamku La Venaria pod Turynem:

Katarzyna Maria Magdalena Balbiano (Balbiani), córka Gotfryda Alberyka Balbiano, 1. markiza di Colcavagno, oraz jego żony Marty Marii Benso dei Conti di Isolabella. Urodziła się w 1670 w Chieri. Pierwszym jej mężem był poślubiony 17 czerwca 1687 w Turynie *Jan Michał Gabaleone* (ur. Turyn 7.03.1652, zm. 06.1691), syn Wiktora Amadeusza Gabaleone z sardyńskiej szlachty i jego żony Andżeliki Katarzyny Wiktorii Thesauro di Salmour, córki Filiberta Thesauro, 1. hrabiego di Salmour (mieli dwóch synów). Na wieść o potajemnych zaślubinach z protestanckim margrabią król Sardynii uwięził Katarzynę w klasztorze. Dwa lata po śmierci Karola Filipa sąd papieski orzekł, że ich mariaż był nieprawny. W (kwietniu) 1707 w Wiedniu Katarzyna wyszła za *Krzyszto-*

fa Augusta, hrabiego von Wackerbath, feldmarszałka saskiego (zm. Drezno 14.08.1734). Zmarła w grudniu 1719 w Dreźnie i spoczęła w jednym z kościołów na granicy sasko-czeskiej.

5 *Elżbieta Zofia*. Na świat przyszła 5 kwietnia 1674 w zamku berlińskim, a 29 kwietnia 1691 w Berlinie poślubiła *Fryderyka Kazimierza, księcia Kurlandii i Semigalii* (ur. Mitawa 6.07. 1650, zm. tamże 22.01.1698), syna Jakuba, księcia Kurlandii i Semigalii z dynastii Kettlerów, i poślubionej mu margrabianki brandenburskiej Ludwiki Szarlotty (zob. biogr. elektora Jerzego Wilhelma); był on wcześniej żonaty z Zofią Amalią, hrabianką von Nassau-Siegen, z którą miał potomstwo, a w małżeństwie z margrabianką Elżbietą dochował się syna jedynaka. 30 marca 1703 w Poczdamie pod Berlinem owdowiała Elżbieta wyszła za *Chrystiana Ernesta, margrabiego brandenburskiego na Bayreuth* (zob. biogr. elektora Jana Jerzego), zaś jej trzecim mężem został 3 czerwca 1714 w zamku Ehrenburg w Coburgu *Ernest Ludwik I, książę saski na Meiningen* (ur. Gotha 7.10.1672, zm. Meiningen 24.11.1724), syna Bernarda I, księcia saskiego na Meiningen z ernestyńskiej linii dynastii Wettynów, i jego pierwszej żony Marii Jadwigi, landgrafówny heskiej, córki Jerzego II, landgrafa heskiego na Darmstadcie. Książę saski był wdowcem po Dorocie Marii, księżniczce sasko-gotajskiej, z którą miał kilkoro dzieci, lecz jego mariaż Elżbietą okazał się bezdzietny. Zmarła ona 22 listopada 1748 na zamku w Römhild i spoczęła w książęcej krypcie w Meiningen.

6 *Dorota*. Urodzona 6 czerwca 1675 w zamku Sparenberg koło Bielefeld, zmarła 11 września 1676 w zamku berlińskim i spoczęła w katedrze berlińskiej.

7 *Chrystian Ludwik*; od śmierci starszego przyrodniego brata, margrabiego Ludwika (1687), w rodzinie nazywano go drugim imieniem, podczas gdy w oficjalnych dokumentach posługiwał się nadal oboma. Urodził się 24 maja 1677 w zamku berlińskim. W 1695 otrzymał stopień generała majora armii brandenbursko-pruskiej, a później awansował do rangi generała lejtnanta. Pełnił także urzędy administratora biskupstwa halbersztadzkiego i kanonika magdeburskiego. W 1705 został komturem zakonu joannitów w Lagow (dzisiejszy Ła-

gów). Jemu to właśnie, jako wielkiemu melomanowi, Jan Sebastian Bach dedykował szereg kompozycji, w tej liczbie 6 koncertów z 1721, zwanych *Koncertami brandenburskimi*. Margrabia zmarł 3 września 1734 w zamku Malchow w Meklemburgii i spoczął w podziemiach katedry berlińskiej.

*

Sukcesorem Wielkiego Elektora został jego najstarszy żyjący syn, elektor brandenburski Fryderyk III, który w 1701 przybrał tytuł króla w Prusach oraz imię Fryderyka I. Wcześniej jednak ukazani zostaną pierwsi książęta pruscy, potomkowie starszej linii na Ansbach i Bayreuth.